

Ministerstwo
Sportu i Turystyki

**PROGRAM ROZWOJU
TURYSTYKI WIEJSKIEJ W POLSCE
NA LATA 2025-2035
– podstrategia sektorowa dla turystyki wiejskiej
CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA**

**Ekspertyza dla obszaru problemowego:
WSPARCIE INSTYTUCJONALNE
TURYSTYKI WIEJSKIEJ**

wersja nr 1 (do konsultacji)
wrzesień 2025

**Autorzy ekspertyzy:
dr Piotr Gabryjończyk, dr Jan Zawadka**

Zadanie publiczne pn. „Opracowanie dokumentu pn. „Program rozwoju turystyki wiejskiej w Polsce na lata 2025-2035” – podstrategii sektorowej dla turystyki wiejskiej” dofinansowano ze środków Ministerstwa Sportu i Turystyki zgodnie z zawartą umową nr 2025/0011/0296/UDOT/DT/BP/JP z dnia 2.06.2025 roku

Spis treści

1. Wprowadzenie – cel i metodologia diagnozy	5
1) Sfera instytucji.....	6
1.1. Instytucje bezpośrednio powiązane z turystyką wiejską	6
1.1.1. Ministerstwo Sportu i Turystyki	6
1.1.2. Polska Organizacja Turystyczna	8
1.1.3. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.....	10
1.1.4. Jednostki doradztwa rolniczego	15
1.1.5. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	18
1.1.6. Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi	19
1.1.7. Jednostki sektora publicznego, działające w ramach systemu oświaty	21
1.2. Instytucje pośrednio powiązane z turystyką wiejską.....	22
1.2.1. Administracja rządowa (pozostałe resorty).....	22
1.2.2. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich+	23
1.2.3. Administracja samorządowa	25
1.2.4. System oświaty – pozostałe uczelnie i szkoły branżowe	29
1.3. Instytucje kontroli i nadzoru powiązane z turystyką wiejską	31
1.3.1. Państwowa Inspekcja Sanitarna (PIS).....	31
1.3.2. Państwowa Inspekcja Pracy (PIP)	31
1.3.3. Krajowa Administracja Skarbowa (KAS)	32
1.3.4. Główny Urząd Statystyczny (GUS).....	33
2) Sfera organizacji.....	34
2.1. Organizacje bezpośrednio powiązane z turystyką wiejską	34
2.1.1. Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”	34
2.1.2. Stowarzyszenia agroturystyczne	38
2.1.3. Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi (PSORW)	40
2.1.4. Inicjatywa „Wioska Tematyczna” (wioska-tematyczna.pl).....	42
2.2. Organizacje pośrednio powiązane z turystyką wiejską	43
2.2.1. Regionalne i lokalne organizacje turystyczne oraz FROT i OPLLOT.....	43
2.2.2. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK).....	47
2.2.3. Lokalne grupy działania (LGD) i ich związki	48
2.2.4. Koła Gospodyń Wiejskich (KGW) i ich związki	50
2.2.5. Fundacja Wspomagania Wsi (FWW)	53
2.2.6. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (EFRWP).....	54
2.2.7. Izby turystyczne	56

2.2.8.	Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich (FAOW)	57
3)	Rekomendacje, propozycje działań i reform	60
3.1.	Instytucje bezpośrednio powiązane z turystyką wiejską	60
3.1.1.	Ministerstwo Sportu i Turystyki	60
3.1.2.	Polska Organizacja Turystyczna	61
3.1.3.	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.....	61
3.1.4.	Jednostki doradztwa rolniczego	62
3.1.5.	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	62
3.1.6.	Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi	63
3.1.7.	System oświaty	63
3.2.	Instytucje pośrednio powiązane z turystyką wiejską	64
3.2.1.	Administracja rządowa – pozostałe resorty	64
3.2.2.	Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich+	65
3.2.3.	Administracja samorządowa	65
3.2.4.	System oświaty – pozostałe jednostki	66
3.3.	Instytucje kontroli i nadzoru powiązane z turystyką wiejską	66
3.3.1.	Państwowa Inspekcja Sanitarna	66
3.3.2.	Państwowa Inspekcja Pracy	67
3.3.3.	Krajowa Administracja Skarbowa	67
3.3.4.	Główny Urząd Statystyczny	67
3.4.	Organizacje bezpośrednio powiązane z turystyką wiejską	68
3.4.1.	Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”	68
3.4.2.	Stowarzyszenia agroturystyczne	69
3.4.3.	Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi	70
3.4.4.	Wioska tematyczna (wioska-tematyczna.pl)	70
3.5.	Organizacje pośrednio powiązane z turystyką wiejską	70
3.5.1.	Regionalne i lokalne organizacje turystyczne oraz ich związki	71
3.5.2.	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze	72
3.5.3.	Lokalne grupy działania i ich związki	72
3.5.4.	Koła gospodyń wiejskich i ich związek.....	74
3.5.5.	Fundacja Wspomagania Wsi	74
3.5.6.	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej	75
3.5.7.	Izby turystyczne	75
3.5.8.	Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich	75
4)	Przykłady dobrych praktyk w zakresie rozwiązań instytucjonalnych turystyki wiejskiej	76
4.1.	Urlaub am Bauernhof (Austria)	76

4.2.	Schule am Bauernhof (Austria)	81
4.3.	Les Plus Beaux Villages de France (Francja).....	82
5.	Literatura.....	86

1. Wprowadzenie – cel i metodologia diagnozy

Celem opracowania jest przeprowadzenie analizy instytucjonalnej otoczenia turystyki wiejskiej w Polsce, obejmująca podmioty sektora publicznego i organizacje pozarządowe, które bezpośrednio lub pośrednio w ramach swojej działalności zajmują się wsparciem tej formy turystyki.

Diagnoza została sporządzona poprzez zebranie i ekspercką analizę metodą desk research działań wytypowanych organizacji i instytucji, w oparciu o krytyczną syntezę dostępnych sprawozdań z działalności tych podmiotów, uzupełnione o analizę raportów, badań naukowych oraz dokumentów strategicznych. Uzupełnieniem analizy desk research były warsztaty diagnostyczne, przeprowadzone w ramach prac nad podstrategią z interesariuszami rynku turystyki wiejskiej w Smardzewicach w czerwcu 2025 r.

Analiza obejmuje przegląd zidentyfikowanych podmiotów wraz z charakterystyką prowadzonej działalności dotyczącej kwestii turystyki wiejskiej, a także wstępną ewaluacją ich działalności.

Opracowanie podzielone jest na następujące części:

- 1) Charakterystyka instytucji publicznych, bezpośrednio powiązanych z turystyką wiejską;
- 2) Charakterystyka instytucji publicznych pośrednio związanych z turystyką wiejską;
- 3) Charakterystyka instytucji, sprawujących kontrolę i nadzór działalności wybranych sfer turystyki wiejskiej;
- 4) Charakterystyka organizacji pozarządowych, bezpośrednio związanych z turystyką wiejską;
- 5) Charakterystyka organizacji pozarządowych, pośrednio związanych z turystyką wiejską;
- 6) Opis wybranych rozwiązań organizacyjno-instytucjonalnych wsparcia turystyki wiejskiej funkcjonujących w innych krajach europejskich.

Dla każdej grupy lub poszczególnej organizacji / instytucji sporządzona została wstępna ewaluacja działalności, wskazująca kluczowe obszary działań i ich ew. zmiany w ostatnich latach, dotyczące kwestii zaangażowania we wsparcie / rozwój turystyki wiejskiej.

Kryterium przynależności danej organizacji / instytucji do bezpośredniego lub pośredniego związku z turystyką wiejską zostało określone przez ekspertów opracowujących diagnozę w oparciu o analizę statutu i działań danego podmiotu/organizacji.

Dla każdej ze wskazanych grup podmiotów opracowane zostały rekomendacje strategiczne i propozycje działań oraz reform, które zwiększyłyby – zdaniem autorów ekspertyzy – efektywność systemu wsparcia turystyki wiejskiej w Polsce. Rekomendacje te stanowią punkt wyjścia do dalszych prac i dyskusji nad optymalnym kształtem struktury organizacyjnej systemu wsparcia turystyki wiejskiej w Polsce.

Opis dobrych praktyk z innych krajów stanowić może benchmark / inspirację do działań usprawniających działanie systemu w Polsce.

1) Sfera instytucji

1.1. Instytucje bezpośrednio powiązane z turystyką wiejską

1.1.1. Ministerstwo Sportu i Turystyki

W rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 lipca 2025 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Sportu i Turystyki zarządzono, iż minister sportu i turystyki kieruje administracją rządową w zakresie turystyki, a jego obsługę zapewnia ww. ministerstwo (istniejące od 2007 r., z przerwą w okresie 2019-2021, kiedy to dział turystyki przeniesiono do Ministerstwa Rozwoju).

Jednostką organizacyjną **Ministerstwa Sportu i Turystyki** odpowiedzialną holistycznie za turystykę (w tym turystykę wiejską), jest **Departament Turystyki**. Zakres jego odpowiedzialności jest bardzo szeroki, poczynając od planowania rozwoju turystyki, przez regulację rynku za pomocą odpowiednich mechanizmów prawnych, a na nadzorowaniu promocji kończąc.

Dokładny zakres działalności tej instytucji obejmuje (Departament Turystyki, b.d.):

- 1) realizację zadań związanych z kreowaniem rozwoju i wskazywaniem kierunków promocji turystyki;
- 2) opracowanie, wdrażanie i monitorowanie programów dotyczących turystyki;
- 3) prowadzenie spraw związanych z zagospodarowaniem turystycznym kraju;
- 4) programowanie i prowadzenie spraw dotyczących poprawy bezpieczeństwa turystów;
- 5) prowadzenie spraw związanych z tworzeniem mechanizmów regulacji rynku turystycznego, w szczególności w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, podnoszenia jakości oraz ochrony konsumentów usług turystycznych oraz dokonywaniem oceny funkcjonowania gospodarki turystycznej;
- 6) prowadzenie spraw wynikających z zadań ministra właściwego do spraw turystyki określonych ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych oraz ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych;
- 7) prowadzenie spraw wynikających z zadań ministra właściwego do spraw turystyki w zakresie uznawania nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej kwalifikacji do wykonywania zawodu „przewodnik turystyczny” oraz do podejmowania lub wykonywania działalności „pilot wycieczek”;
- 8) prowadzenie spraw wynikających z zadań ministra właściwego do spraw turystyki określonych ustawą z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji;
- 9) udział w procesie tworzenia prawa unijnego mającego znaczenie dla turystyki oraz prowadzenie spraw wynikających z członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w UE;
- 10) prowadzenie działań w zakresie wsparcia turystyki z funduszy strukturalnych UE;
- 11) prowadzenie spraw związanych z uczestnictwem Rzeczypospolitej Polskiej w międzynarodowych organizacjach turystycznych, w tym w szczególności w Światowej Organizacji Turystyki, Komitecie Turystyki OECD oraz Grupie Wyszehradzkiej V-4;

- 12) przygotowanie i prowadzenie spraw z zakresu współpracy międzynarodowej w obszarze turystyki;
- 13) inspirowanie i wspieranie procesu kształcenia kadr dla turystyki w systemie edukacji formalnej;
- 14) realizacja zadań w zakresie szkolenia i doskonalenia kadr zawodowych i społecznych turystyki w dostosowaniu do zmieniającego się turystycznego rynku pracy;
- 15) programowanie i realizacja zadań związanych z prowadzeniem badań statystycznych statystyki publicznej w zakresie turystyki;
- 16) programowanie i realizacja zadań w zakresie prac badawczych dotyczących turystyki oraz upowszechnianie ich wyników;
- 17) współpraca z jednostkami kształcącymi kadry dla turystyki, ośrodkami badawczo-rozwojowymi;
- 18) prowadzenie spraw związanych z odznaczeniami i odznakami w zakresie turystyki;
- 19) sprawowanie nadzoru ministra właściwego do spraw turystyki nad Polską Organizacją Turystyczną z siedzibą w Warszawie;
- 20) prowadzenie zadań wynikających z funkcjonowania Systemu Rejestrów Publicznych w Turystyce;
- 21) prowadzenie spraw wynikających z zadań ministra właściwego do spraw turystyki określonych ustawą z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych;
- 22) prowadzenie działań w zakresie projektów strategicznych wpisanych do portfela projektów strategicznych KPRM z zakresu turystyki (np. Polskie Marki Turystyczne).

Ewaluacja działalności Ministerstwa Sportu i Turystyki w sferze turystyki wiejskiej

MSiT jest instytucją odpowiedzialną za przygotowanie „Strategii rozwoju turystyki dla Polski do roku 2030, z perspektywą do roku 2036”, której częścią jest „Program rozwoju turystyki wiejskiej w Polsce na lata 2025-2035 – podstrategii sektorowej dla turystyki wiejskiej”. Poza ww. dokumentem w ostatnich latach MSiT koordynował przygotowanie i opracowanie kilku innych kluczowych dokumentów, dotyczących w całości lub częściowo turystyki wiejskiej, a mianowicie „Raportu na temat podaży turystyki wiejskiej po pandemii COVID-19” (Czerniec, 2023) oraz „Raportu o stanie gospodarki turystycznej w Polsce i założenia polityki turystycznej kraju do 2030 roku z perspektywą do 2036 roku” (Gonera, 2023), w którym m.in. zawarto załącznik szczegółowo przedstawiający rekomendacje eksperckie z zakresu pięciu rodzajów turystyki, w tym turystyki wiejskiej (uwzględniając jej wizję, misję oraz działania służące ich osiągnięciu).

Poza działaniami planistycznymi MSiT realizuje również działania w zakresie dofinansowania realizacji zadań publicznych z zakresu części 40 budżetu państwa (Turystyka), których celem jest poprawa sytuacji na rynku usług turystycznych oraz kontynuacja wsparcia dla branży turystycznej. O wsparcie mogą ubiegać się podmioty (zarejestrowane w Polsce organizacje pozarządowe oraz jednostki prowadzące działalność pożytku publicznego), których jednym z celów lub zadań statutowych jest działalność w obszarze turystyki (w tym m.in. ekoturystyki i agroturystyki) lub krajoznawstwa. Przykładowo, w 2024 r. MSiT w ten sposób dofinansowało realizację 5 zadań dotyczących rozwoju i promocji turystyki wiejskiej na łączną kwotę prawie miliona złotych (Jemiołek, 2024), zaś w roku 2025 wsparciem objęto 67 zróżnicowanych zadań (w tym dwóch realizowanych przez Polską Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”, ale też wielu interdyscyplinarnych, skierowanych do LOT/ROT i uwzględniających też turystykę wiejską) na łączną kwotę 12,6 mln zł (Jemiołek, 2025).

Ostatnią wartą wspomnienia inicjatywą jest dołączenie w 2022 r. MSiT do konkursu Światowej Organizacji Turystyki na „Najpiękniejsze Wsie Turystyczne”. Dotychczas żadna polska wieś nie otrzymała tego tytułu, ale w 2022 r. Istebna została objęta (wraz z innymi 19 wsiami z całego świata) tzw. upgrade programme (programem modernizacji) (Best Tourism..., 2022). Niestety nie pomogło jej to zdobyć wyróżnienia w edycji konkursu z 2024 r. (UN Tourism..., 2024), ale MSiT nie wycofało się z inicjatywy i zachęca polskie wsie do udziału w kolejnych edycjach wydarzenia (Wkrótce..., 2025).

Warty odnotowania jest fakt, że znaczenie turystyki wiejskiej w polityce ministerstwa na przestrzeni kolejnych lat zdaje się ulegać pewnej deprecjacji. O ile jeszcze bowiem w dokumencie „Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku” wskazano ją w obszarze priorytetowym I (Produkt turystyczny o wysokiej konkurencyjności), w ramach celu operacyjnego 5 (Rozwój wiodących typów turystyki) (Kierunki rozwoju turystyki..., 2008, s. 66-72), bazując zresztą na rozwoju pięciu produktów markowych polskiej turystyki, wskazanych w „Strategii rozwoju krajowego produktu turystycznego Polski” z 1997 r. (Stasiak, 2005, s. 329), to już w opracowaniu „Program rozwoju turystyki do 2020 roku” wśród priorytetowych obszarów produktów polskiej turystyki znalazła się turystyka na obszarach wiejskich (Program rozwoju turystyki..., 2015, s. 42), która jest pojęciem znacznie ogólniejszym i nie musi mieć nic wspólnego z rustykalnością.

W tym ostatnim dokumencie znalazło się poza tym wiele odniesień do obszarów wiejskich (zwłaszcza w obszarze posiadanego potencjału turystycznego), ale były one dość ogólnikowe, koncentrując się na agroturystyce i umieszczeniu jej w szerszym kontekście turystyki zrównoważonej.

1.1.2. Polska Organizacja Turystyczna

Jednostką powstałą w celu wzmocnienia promocji Polski w dziedzinie turystyki w kraju i za granicą, nadzorowaną przez Ministra Sportu i Turystyki, jest działająca od 2000 r. **Polska Organizacja Turystyczna (POT)**.

Zgodnie z ustawowym zapisem instytucja ta „tworzy warunki współpracy organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego i organizacji zrzeszających przedsiębiorców z dziedziny turystyki, w tym samorządu gospodarczego i zawodowego, oraz stowarzyszeń działających w tej dziedzinie” (Ustawa z dnia 25 czerwca..., art. 1).

Szczegółowe działania POT koncentrują się na (Zadania POT, b.d.):

- 1) promocji (w kraju i za granicą) Polski jako kraju atrakcyjnego dla turystów, tzn. nowoczesnego, z wysokimi standardami usług i korzystnymi cenami;
- 2) organizacji stoisk narodowych na największych krajowych i zagranicznych targach turystycznych, na których wystawcami są przedstawiciele branży turystycznej i samorządów lokalnych;
- 3) organizowaniu wizyt studyjnych zagranicznych dziennikarzy i touroperatorów w celu zaprezentowania Polski jako kraju atrakcyjnego turystycznie, czego efektem powinno być zwiększone zainteresowanie Polską jako destynacją;
- 4) współpracy (m.in. poprzez seminaria, szkolenia, imprezy promocyjne) z regionalnymi i lokalnymi organizacjami turystycznymi w celu zwiększenia zainteresowania polskimi miastami, regionami, produktami turystycznymi wśród krajowych i zagranicznych turystów;
- 5) wydawaniu (w kilkunastu językach) materiałów poświęconych Polsce, które promują turystykę aktywną, biznesową, uzdrowiskową, prezentują walory turystyczne miast i regionów, a także inne ciekawostki, które mogą zainteresować potencjalnego turystę;

- 6) analizowaniu trendów w światowej turystyce we współpracy z międzynarodowymi organizacjami zajmującymi się tą dziedziną, co pozwala wyznaczać priorytety w polskiej turystyce;
- 7) rozwijaniu działalności Biura Konferencji i Kongresów, którego celem jest zwiększenie popularności turystyki biznesowej;
- 8) prowadzeniu Internetowego Systemu Informacji Turystycznej (ISIT).

Ewaluacja działalności Polskiej Organizacji Turystycznej w sferze turystyki wiejskiej

Należy podkreślić, że POT zajmuje się promocją turystyki w skali krajowej, dlatego jego aktywności nie są stricte ukierunkowane na turystykę wiejską, ale obszary wiejskie i ich oferta mogą być uwzględniane w akcjach POT (przede wszystkim w ramach turystyki slow, zrównoważonej i kulinarnej).

Niemniej niepokojące jest to, że w opracowanej i przyjętej przez POT w 2024 r. „Strategii zarządzania zintegrowaną komunikacją marketingową w turystyce do roku 2030”, której misją ma być „podnoszenie skuteczności zintegrowanej komunikacji marketingowej poprzez dalszą profesjonalizację, specjalizację oraz podział ról, zadań i narzędzi zarządzania komunikacją marketingową” (Strategia zarządzania zintegrowaną..., 2024, s. 6) nie ma żadnych bezpośrednich odniesień do turystyki wiejskiej, agroturystyki czy nawet samych obszarów wiejskich. Jedyne pośrednie konotacje z wiejskością są obecne w Programie 12 („Jak smakuje Polska?”), a dotyczą tradycji kulinarnych i procesu produkcji żywności charakterystycznej dla danego regionu (Strategia zarządzania zintegrowaną..., 2024, s. 30). W ww. programie zakładane jest zresztą partnerstwo z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W poprzednich latach POT był bardziej zaangażowany w działania na rzecz turystyki wiejskiej, m.in. realizując za środki pozyskane w ramach PROW 2014-2020 projekty na rzecz promocji tejże. Celem pierwszej opisaney inicjatywy była identyfikacja, upowszechnianie i promocja dobrych praktyk w turystyce na obszarach wiejskich, co miało przyczynić się do kreacji markowych produktów turystyki wiejskiej i ich komercjalizacji (POT pozyskała..., b.d.). Poza tym POT chciał upowszechnić wiedzę na temat wysokich standardów wiejskiej bazy recepcyjnej i jakości świadczonych w niej usług. Nowatorskim podejściem tej kampanii było zaangażowanie czołowych blogerów specjalizujących się w tematyce turystycznej (POT pozyskała..., b.d.).

W okresie maj-wrzesień 2018 POT promował wyłonione markowe produkty turystyki wiejskiej w mediach społecznościowych, wybranych mediach ogólnopolskich, a także zagranicą. Częścią projektu był konkurs „Na wsi najlepiej – 12 dobrych praktyk w turystyce wiejskiej” (Mucha, 2018), na który zgłosiło się 115 podmiotów, i w którym przyznano nagrody w 4 kategoriach (Na wsi najlepiej..., 2018):

- wypoczynek u rolnika;
- wypoczynek na wsi;
- oferta wypoczynkowa turystyki wiejskiej;
- oferta szlaków kulinarnych na terenach wiejskich.

Wyłonione w ten sposób podmioty i ich działania były następnie popularyzowane w sposób opisany powyżej. Konkurs powtórzono w 2019 r. w nieco zmienionej formule (nagrody rozdano w kategoriach wypoczynek u rolnika, wypoczynek na wsi, oferta uzupełniająca wypoczynek na wsi i tradycyjna kuchnia polskiej wsi) i w kolejnej edycji udział wzięło już 169 podmiotów, a jego laureaci otrzymali m.in. bezpłatne wsparcie w działaniach marketingowych, możliwość współpracy z popularnymi blogerami i miejsce w wysokonakładowej publikacji promocyjnej, dystrybuowanej następnie na targach krajowych oraz w siedzibach regionalnych i lokalnych organizacji turystycznych (Wybrano

zwycięzców..., b.d.). Niestety druga edycja konkursu była zarazem póki jego ostatnią, realizację tej ciekawej i wartościowej inicjatywy zarzucono w okresie pandemicznym i już do niej nie wrócono.

Drugą inicjatywą, o której warto wspomnieć, było przeprowadzenie w 2021 r. (również współfinansowanej w ramach PROW 2014-2020) kampanii „Dobre smaki na wsi”, której ideą była promocja turystyki kulinarnej na obszarach wiejskich oraz samej wsi jako atrakcyjnego miejsca do życia i prowadzenia biznesu (POT promowała..., 2021). W inicjatywie wykorzystano pięciu influencerów, którzy odwiedzili łącznie 15 miejsc w ramach 5 szlaków kulinarnych 5 regionów Polski, w których zrealizowali autorskie reportaże dotyczące ich oferty i spotkanych tam ludzi; szacowany zasięg kampanii przekroczył 1,2 mln odbiorców (POT promowała..., 2021).

Kolejne interesujące z punktu widzenia turystyki wiejskiej projekty POT to zrealizowane w okresie pandemicznym „Jak smakuje Polska?” (2021 r.), mająca na celu promocję polskich regionów, ich tradycyjnej kuchni oraz lokalnych atrakcji (akcja trwała 8 tygodni, w tym czasie w programie TVP2 „Pytanie na śniadanie” wyemitowane zostały 32 felietony z 16 województw, które szacunkowo dotarły do 7 milionów widzów, oraz publikowano informacje w mediach społecznościowych) (Jak smakuje..., 2021) i „Poszukaj REsetu na polskiej wsi” (2022 r.), której celem była promocja turystyki wiejskiej oraz najlepszych destynacji agroturystycznych wśród mieszkańców polskich miast (w tej inicjatywie wykorzystano m.in. innowacyjne murale) (Poszukaj..., 2022).

W czasie pandemii POT przeprowadził również dwie edycje (w 2021 i 2022 r.) projektu Certyfikacji Podmiotów Turystycznych (Efekty..., b.d.) – w drugiej odsłonie wydarzenia jedną z kategorii certyfikacji była „Turystyka na obszarach wiejskich”, w której przyznano prawie 250 certyfikatów (Kasia-Mucha, 2022, s. 17). W obu edycjach uczestniczyły kwatery agroturystyczne, ale w sumie ich udział w grupie certyfikowanych obiektów wynosił ok. 10% (Kasia-Mucha, 2021; Kasia-Mucha, 2022).

1.1.3. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Urzędem administracji rządowej odpowiedzialnym za rozwój wsi, a więc również turystykę wiejską, jest **Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi** (MRiRW). W wymiarze ogólnopolskiej polityki turystycznej na szczeblu centralnym uznaje się je odpowiedzialne za aktywizację obszarów wiejskich pod kątem turystyki (Program rozwoju turystyki..., 2015, s. 46), przy czym wynika z tego, że nie musi być to wyłącznie turystyka wiejska, a raczej turystyka na obszarach wiejskich.

Zgodnie natomiast z regulaminem organizacyjnym MRiRW, jest ono odpowiedzialne za rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, w tym rozwoju turystyki wiejskiej, agroturystyki i ekoturystyki, za co odpowiada **Departament Oświaty i Polityki Społecznej** (Zarządzenie nr 11..., załącznik – par. 19). Jednostka ta realizuje również inne zadania na obszarach wiejskich, które można powiązać z turystyką wiejską, a mianowicie aktywizację społeczną i zawodową mieszkańców, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnianie dostępności do infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i uzdrowiskowej, promocją zatrudnienia w zakresie tworzenia warunków dla rozwoju pozarolniczego rynku pracy, funkcjonowaniem Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych, czy wreszcie współpracą z organami samorządu terytorialnego i lokalnymi organizacjami pozarządowymi i społeczno-zawodowymi (w tym kołami gospodyń wiejskich).

Drugim departamentem, o którym warto wspomnieć w przypadku turystyki wiejskiej, jest **Departament Strategii i Rozwoju**, który jest odpowiedzialny za aktualizację, monitorowanie i sprawozdawczość „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030” (Zarządzenie nr 11..., załącznik – par. 26).

W dokumencie tym znajdują się liczne odniesienia do turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, a jego celem głównym jest wielofunkcyjny rozwój gospodarczy wsi, zapewniający trwały wzrost dochodów jej mieszkańców (Aktualizacja..., 2023, s. 36). Wiele zaplanowanych w Strategii rozwiązań obejmuje aktywności wspierające w szerokim wymiarze turystykę wiejską (np. aktywizacja społeczna, zwiększanie udziału kobiet w rynku pracy, edukacja przez całe życie), niemniej bezpośrednio odniesienia do turystyki w konkretnych działaniach są nieliczne – w tym układzie przede wszystkim warto wskazać (Aktualizacja..., 2023, s. 67, 78-79, 82):

- tworzenie gospodarstw edukacyjnych, przygodowych, artystycznych, wiosek tematycznych i różnego typu ośrodków zajmujących się animacją kulturalną oraz rozwijaniem zainteresowań w różnych dziedzinach (działanie 2.2.20);
- rozwój usług asystenckich i opiekuńczych (m.in. gospodarstwa opiekuńcze), promocja aktywności zawodowej i społecznej młodzieży oraz seniorów, rozwój ekonomii społecznej czy też gospodarki doświadczeń (czasu wolnego) (działanie 3.1.18);
- wsparcie usług sprzyjających rozwojowi pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, np. turystycznych, edukacyjnych, zdrowotnych, opiekuńczych (działanie 3.2.3.);
- realizację i promocję projektów łączących rolnictwo, rybactwo i turystykę na rzecz rozwoju zrównoważonej i odpowiedzialnej turystyki na obszarach wiejskich i rybackich oraz dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, także w zakresie otoczenia turystyki wiejskiej w wymiarze społecznym, przestrzennym i ekonomicznym (działanie 3.2.13.);
- budowę współpracy międzyterytorialnej w oparciu o promocję lokalnych produktów wspieranych przez technologię i ICT, inteligentną specjalizację projektów rolno-spożywczych, turystyki, działalności kulturalnej (działanie 3.4.12.).

Co warte odnotowania, w Strategii wprost zapisano, że mimo wieloletnich oczekiwań odnośnie wykorzystania turystycznego potencjału obszarów wiejskich w celu ich pełnego włączenia w krajowe procesy rozwojowe (poprawa jakości życia, dywersyfikacja gospodarcza), turystyka wiejska wciąż niedostatecznie wykorzystuje możliwości wsi i rolnictwa do tworzenia oferty tematycznych pobytów średnio- i długoterminowych. Mimo bowiem pewnego ogólnie pozytywnego wpływu (np. wzrost popytu na produkty rolno-spożywcze, podtrzymanie folkloru, stymulowanie inwestycji) nie stanowi ona istotnego źródła pozarolniczych dochodów rodzin rolniczych, gdyż brak jej wystarczającego poziomu standaryzacji i dostosowania do potrzeb współczesnego turysty (Aktualizacja..., 2023, s. 75). Szansą zmiany tego stanu rzeczy jest jednak prognozowany rozwój sektora usług czasu wolnego, gospodarki doświadczeń oraz wzrost świadomości w zakresie potrzeby rozwiązań prozdrowotnych.

Praktycznym wyrazem zainteresowania MRiRW turystyką wiejską jest również istnienie powołanego przez tę instytucję w 2019 r. **Zespołu do spraw Turystyki Wiejskiej**, którego celem jest koordynacja działań związanych z rozwojem i promocją turystyki wiejskiej w Polsce (Zarządzenie nr 74..., par. 2).

Zadania ww. zespołu obejmują m.in. (Zarządzenie nr 74..., par. 2):

- opiniowanie, konsultowanie i przedstawianie propozycji rozwiązań systemowych rozwoju turystycznych funkcji na obszarach wiejskich (zwłaszcza w zakresie opracowywania, aktualizowania i wdrażania Programu rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w Polsce, inicjatyw ustawodawczych związanych z turystyką wiejską, w tym agroturystyką, ewaluacji rocznych planów działań związanych z rozwojem i promocją turystyki wiejskiej, oraz inicjowania działań na rzecz powstawania nowych usług, poprawy jakości i zwiększenia różnorodności oferty, jak również zwiększania kompetencji kadry obsługującej ruch turystyczny na obszarach wiejskich);

- wspieranie przedsięwzięć służących zrównoważonemu rozwojowi turystycznych funkcji na obszarach wiejskich, w tym promocji turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz integracji różnych sektorów i podmiotów działających na obszarach wiejskich (zwłaszcza w zakresie wymiany informacji, zwiększania konkurencyjności oferty polskiej turystyki wiejskiej na rynku międzynarodowym oraz współpracy przy kreowaniu produktów turystyki wiejskiej i zarządzaniu ofertą turystyczną na obszarach wiejskich poprzez wzmocnienie aktywności społecznej i przedsiębiorczości w sektorze turystyki);
- formułowanie wniosków i rekomendacji dotyczących rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w oparciu o zasoby i możliwości tych obszarów oraz ich racjonalną konsumpcję turystyczną.

W ramach zespołu mogą być powoływane grupy robocze, realizujące działania w obszarach dotyczących rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki, w szczególności regulacji prawnych, typów turystyki i produktów turystycznych, zasobów infrastruktury usługowej, wiejskiej przestrzeni turystycznej, zasobów kadrowych i instytucjonalnych oraz marketingu, informacji i promocji (Zarządzenie nr 74..., par. 4). Co istotne, w skład zespołu wchodzi – poza sprawującymi funkcje kierownicze przedstawicielami MRiRW z Departamentu Oświaty i Polityki Społecznej (w tym jego dyrektorem) – eksperci (po jednym z każdej instytucji) reprezentujący ministrów właściwych do spraw turystyki, rozwoju regionalnego, spraw zagranicznych, spraw środowiska, spraw gospodarki wodnej, spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Polską Organizację Turystyczną, Polską Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” oraz Polską Izbę Turystyki (Zarządzenie nr 74..., par. 3). Dodatkowo, w zależności od potrzeb, przewodniczący zespołu może zapraszać do udziału w jego pracach inne osoby, jeśli uzna to za korzystne dla realizowanych zadań.

Od 2019 r. MRiRW prowadzi również (przy współudziale Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” oraz LOT „Kraina Lessowych Wąwozów”) rocznie ogólnopolską kampanię promocyjną „Odpoczywaj na wsi”, realizowaną m.in. podczas wiodących imprez w kraju (m.in. targi turystyczne, dożynki). Jej celem jest wykorzystanie obecnie panującego trendu na ekologię oraz slow life i zachęcenie do całorocznego wypoczynku blisko natury na terenach wiejskich (Kampania..., 2025), a tym samym popularyzacja agroturystyki, zagród edukacyjnych, lokalnych wytwórców i przetwórców oraz ich oferty.

Ostatnią interesującą i innowacyjną w polskich realiach inicjatywą MRiRW jest pomysł gospodarstw opiekuńczych, czyli odpowiednio przystosowanych gospodarstw rolnych do takich miejsc, gdzie osoby starsze lub będące w trudnej sytuacji życiowej będą mogły aktywnie spędzać swój wolny czas, a jednocześnie otrzymają wsparcie umożliwiające integrację społeczną (Gospodarstwa opiekuńcze. Jesień..., b.d., s. 6).

Koncept ten rozwijany jest w Polsce od 2014 r., i początkowo realizowany był poprzez projekty pilotażowe, głównie w ramach ośrodków doradztwa rolniczego, takie jak (Biczowska, 2025, s. 76-79):

- „Nowy zawód – nowa szansa dla rolników i mieszkańców wsi Kujaw i Pomorza” (2014 r., Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego);
- „Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich” (2017 r., krakowski oddział Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie);
- „Zielona opieka – gospodarstwa opiekuńcze w woj. kujawsko-pomorskim” (lata 2017-2018, Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego oraz Lokalna Grupa Działania „Bory Tucholskie”);

- „Gospodarstwa opiekuńcze sposobem na aktywizację i dywersyfikację dochodów mieszkańców obszarów wiejskich” (2018 r., Ośrodki Doradztwa Rolniczego: Podkarpacki, Lubelski, Świętokrzyski i Małopolski);
- „Opieka w zagrodzie – gospodarstwa opiekuńcze w województwie kujawsko-pomorskim” (lata 2018-2020, kontynuacja projektu „Zielona opieka...”);
- „Gospodarstwa opiekuńcze: budowanie sieci współpracy” (lata 2018-2020, wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego przy współpracy z krakowskim oddziałem Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie);
- „Samodzielnie (nie samemu) – wspieranie osób z niepełnosprawnością w powiecie tucholskim” (lata 2019-2023, Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi, Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną Koło w Chojnicach, Stowarzyszenie Rodziców Dzieci Specjalnej Troski w Tucholi).

Natomiast w sformalizowanych i oficjalnych ramach idea ta narodziła się w 2019 r. jako projekt GROWID (Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich wobec wyzwań demograficznych) za sprawą konsorcjum złożonego z MRiRW, krakowskiego oddziału Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie i ma stanowić odpowiedź na postępujące w Polsce zmiany demograficzne (przede wszystkim problem starzenia się społeczeństwa). Efektem prac konsorcjum jest m.in. dokument planistyczny „Strategia wdrażania modelu gospodarstwa opiekuńczego”, w którym zawarto podstawowe założenia dla modelu gospodarstwa opiekuńczego oraz przedstawiono ogólne i szczegółowe cele związane z realizacją przedsięwzięcia (Stępnik, Nowak, Adamska, 2020).

Główne założenia projektu sprowadzały się do (Chromiak, 2022):

- zaadaptowania gospodarstwa rolnych do potrzeb podopiecznych (klientów), w których mogą oni aktywnie spędzić czas i otrzymać wsparcie (forma rolnictwa społecznego);
- przyjmowania osób potrzebujących wsparcia: seniorów, osób z dysfunkcjami, zmagającymi się z uzależnieniami, bezrobotnych czy tzw. trudnej młodzieży;
- odnoszenia przez rolników wymiernych korzyści (np. finansowych, emocjonalnych – satysfakcja z niesienia pomocy, społecznych – wzrost znaczenia rolników w skali lokalnej i krajowej) z prowadzenia gospodarstw opiekuńczych.

W 2021 r., po zakończeniu projektu „GROWID”, powołano specjalny zespół do spraw wdrożenia modelu takiego gospodarstwa, do którego zadań należy m.in. (Zarządzenie nr 10..., par. 1; Zarządzenie nr 30..., par. 2):

- analiza „Strategii wdrażania modelu gospodarstwa opiekuńczego”;
- wskazanie i rekomendowanie zmian w obowiązującym systemie prawnym, w tym wprowadzenia definicji rolnictwa społecznego oraz gospodarstwa opiekuńczego;
- monitorowanie wdrażania modelu gospodarstwa opiekuńczego i ww. strategii (w tym rekomendowanie zmian zależnie zmian uwarunkowań politycznych, prawnych, ekonomicznych i społecznych);
- analiza obowiązującego stanu prawnego w kontekście dostępu do usług opiekuńczych świadczonych na obszarach wiejskich;

- proponowanie rozwiązań strategicznych, programowych, legislacyjnych, finansowych i edukacyjno-szkoleniowych, dotyczących działań w sferze publicznej w obszarze rolnictwa społecznego.

Zespół tworzą członkowie MRiRW, reprezentujący kierownictwo ministerstwa oraz departamenty Oświaty i Polityki Społecznej (w tym jego dyrektor), Strategii i Rozwoju, Wspólnej Polityki Rolnej, Innowacji, Cyfryzacji i Transferu Wiedzy, Pomocy Technicznej, Budżetu, jak również eksperci reprezentujący ministrów właściwych do spraw polityki senioralnej, finansów publicznych, gospodarki, rodziny, rozwoju regionalnego, zdrowia, Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (po jednym z każdej instytucji) i ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (trzy osoby) (Zarządzenie nr 10..., par. 1; Zarządzenie nr 30..., par. 3). Dodatkowo, w zależności od potrzeb, przewodniczący zespołu może zapraszać do udziału w jego pracach inne osoby (w szczególności przedstawiciele podmiotów odpowiedzialnych za przygotowanie ww. strategii) oraz tworzyć tematyczne grupy robocze, jeśli uzna to za korzystne dla realizowanych zadań.

Ewaluacja działalności Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sferze turystyki wiejskiej

O ile MSiT można uznać za odpowiedzialne za turystykę wiejską przede wszystkim w zakresie analitycznym i planistycznym, to działania MRiRW mają wyraźnie bardziej operacyjny charakter (choć również obejmują przygotowywanie dokumentów o charakterze strategicznym, ale nakierowanych na polską wieś), co więcej – z racji specyfiki resortu – wyraźnie wyprofilowany na ten właśnie rodzaj turystyki.

Inicjatywą MRiRW, którą w pierwszej kolejności należy docenić, jest powołanie **Zespołu do spraw Turystyki Wiejskiej** – sam zresztą fakt powstania tego organu w strukturach MRiRW, a nie MSiT jest dosyć symptomatyczny. Sama idea zespołu jako tworu interdyscyplinarnego, angażującego przedstawicieli innych resortów, jest niezwykle wartościowa, należy jednak zastanowić się, czy nie byłoby wskazane uzupełnić jego skład o przedstawicieli również pominiętych ministerstw (z racji wskazanych w części 1.2.1. szerokich powiązań turystyki z innymi obszarami, choćby cyfryzacją), jak również instytucji i organizacji o ogólnopolskim zasięgu, realnie kształtujących obraz polskiej wsi (np. NIKiDW, Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi). Wprawdzie mogłoby to nieco utrudnić prace zespołu, ale umożliwiłoby pozyskanie i uwzględnienie szerszej perspektywy zjawiska. Drugą kwestią jest sama częstotliwość prac zespołu, która wydaje się dalece niewystarczająca. W roku 2023 odbyło się jego 4. posiedzenie (Bartczak, 2023), co – uwzględniając rok powołania tej grupy – oznacza zaledwie jedno spotkanie rocznie. Co więcej, brak jest jakiegokolwiek informacji o kolejnych zebraniach zespołu, zatem – nawet jeśli miały one miejsce, to promocja i efekty prac grupy zdają się dalece niewystarczające.

Drugim najciekawszym projektem MRiRW (realizowanym wspólnie z ośrodkami doradztwa rolniczego) jest idea **gospodarstw opiekuńczych**, którą – w obecnych warunkach społecznych i demograficznych – można uznać za bardzo perspektywiczną i innowacyjną w skali kraju. Choć pomysł ten został zapoczątkowany przez ww. ośrodki doradztwa, to jednak jego formalizacja w postaci projektu „GROWID” i późniejszego powołania zespołu do spraw wdrożenia modelu gospodarstwa opiekuńczego przesuwa odpowiedzialność za to przedsięwzięcie na MRiRW. Jest to o tyle zasadne, że kompleksowe przygotowanie tego typu oferty wymaga znacznego zaangażowania sił i środków (w tym regulacji prawnych na szczeblu centralnym), niedostępnych w skali pojedynczych ośrodków doradczych, nawet w kooperatywie z innymi lokalnymi podmiotami. Najlepiej świadczyć mogą o tym losy większości projektów pilotażowych, których zakończenie wiązało się również z końcem lub znaczącym ograniczeniem funkcji opiekuńczej w działalności gospodarstw zaangażowanych do projektów. Smutnym tego świadectwem jest m.in. los wykreowanych specjalnie na potrzeby tych projektów stron www, które – po zakończeniu pilotażu – przestały być aktualizowane i poprawnie funkcjonować,

ograniczając się czasem do strony głównej (jak np. gospodarstwaopiekuncze.pl czy opieka.kpodr.pl). Wątpliwości natomiast może budzić tempo prac ministerialnego zespołu – odbył on kilka spotkań z częstotliwością na pewno większą niż ww. Zespół do spraw Turystyki Wiejskiej, ale informacja o ostatnim pochodzi z końca 2023 r. (Posiedzenie..., 2023), od tamtej pory brak jest jakiegokolwiek wiedzy o dalszych poczynaniach grupy, podobnie jak wymiernych efektów czterech lat jego działań.

Samo gospodarstwo opiekuńcze jest doskonałym przykładem wdrażania idei rolnictwa społecznego, które postrzegane jest jako przyszłość tego sektora. Trzeba podkreślić, że działa ono na styku turystyki i polityki społecznej, nie może być więc klasycznie rozumianym podmiotem rynku turystycznego. Niemniej jednak idea warta jest rozwijania, albowiem stanowi próbę reakcji na dokonujące się zmiany społeczne. Przede wszystkim warto tu podkreślić obopólne korzyści zaangażowanych grup – rolnicy, poza satysfakcją i poprawą samooceny zyskują dodatkowe źródło dochodu, podopieczni doświadczają terapeutycznego kontaktu z innymi ludźmi, fauną i florą, a jednocześnie czują się potrzebni i mają okazję zaangażować się w działania, które przynoszą wymierne efekty.

Warto również podkreślić i wysoko ocenić zaangażowanie MRiRW w projekt **Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych**, o czym więcej w części 1.1.4.

Trzeba pamiętać, że działania MRiRW nakierowane są również na przedstawicieli najmłodszego pokolenia, uświadamiając im wagę obszarów wiejskich, co można uznać za bardzo pożądaną pracę u podstaw i kształtowanie określonych przekonań i nawyków, które mogą przynieść korzyści w dalszej perspektywie.

Przykładem takiej inicjatywy jest choćby ogólnopolski konkurs plastyczny „Odpoczywaj na wsi” (w roku 2025 odbywa się już 6. jego edycja), którego celem jest, poza popularyzacją dziecięcej twórczości i rozwijania wrażliwości artystycznej tej grupy, promowanie wypoczynku na polskiej wsi, gdzie spotykają się piękno przyrody, bogactwo dziedzictwa kulturowego i kulinarnego oraz niepowtarzalny klimat lokalnych tradycji (Ryć, 2025). Takie działania MRiRW są zaplanowane na długofalowe zmienianie wizerunku wsi i mogą przyczynić się do wzrostu zainteresowania jej ofertą, w tym wypoczynkiem, w dalszej perspektywie czasowej. Nie można jednak oczekiwać natychmiastowych wyników tego typu akcji.

1.1.4. Jednostki doradztwa rolniczego

Jednostkami podległymi Ministrowi Rozwoju Wsi i Rolnictwa są jednostki doradztwa rolniczego, powołane do życia ustawą z dnia 22 października 2004 roku o jednostkach doradztwa rolniczego.

Łącznie funkcjonuje 17 takich podmiotów: **Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie (CDR)** z oddziałami w Krakowie, Poznaniu, Radomiu i Warszawie oraz **16 wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego (ODR)**.

Podstawowym zadaniem tych podmiotów jest prowadzenie doradztwa rolniczego w zakresie m.in. rozwoju wsi oraz wiejskiego gospodarstwa domowego, mającego na celu poprawę poziomu dochodów rolniczych oraz podnoszenie konkurencyjności rynkowej gospodarstw rolnych, wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, a także podnoszenie poziomu kwalifikacji zawodowych rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich (Ustawa z dnia 22 października 2004 roku..., art. 2).

Zgodnie z zapisanymi ustawowo zadaniami, jednostki te mogą odpłatnie wykonywać usługi w zakresie prowadzenia działalności promocyjnej gospodarstw rolnych, w szczególności agroturystycznych lub ekologicznych, jak również (tylko ODR) w ramach zadań z zakresu doradztwa rolniczego

upowszechniają rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej oraz prowadzą promocję wsi jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku (Ustawa z dnia 22 października 2004 roku..., art. 4).

W kontekście turystyki wiejskiej CDR działa przede wszystkim przez swój oddział w Krakowie, który wykonuje zadania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w zakresie bezpośredniego wsparcia tejże, ale również wspiera pozarolnicze formy aktywności gospodarczej rolników i ich rodzin, zajmuje się dziedzictwem kulturowym wsi i promocją produktu regionalnego oraz aktywizacją środowisk lokalnych (CDR..., b.d.).

CDR prowadzi również system informacji i bazy danych zagród edukacyjnych oraz organizuje Ogólnopolskie Sympozjum Agroturystyczne (stanowi platformę do wymiany doświadczeń i integracji środowiska naukowców i praktyków zajmujących się turystyką wiejską; na rok 2025 planowana jest 21 edycja wydarzenia) i konkursy promujące przedsiębiorczość na obszarach wiejskich (Centrum..., 2025). W 2025 r. jednym z priorytetowych obszarów działalności CDR jest rozwój sieci zagród edukacyjnych, gospodarstw demonstracyjnych i opiekuńczych (Centrum..., 2025).

Wartościową inicjatywą, wykorzystującą potencjał edukacyjny zasobów przyrodniczych i kulturowych polskiej wsi, jest wspólne przedsięwzięcie MRiRW oraz krakowskiego oddziału CDR, polegające na utworzeniu sieci gospodarstw edukacyjnych. **Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych (OSZE)** powstała w 2011 r. (prowadzona jest przez ww. oddział CDR) dla upowszechnienia idei edukacji w gospodarstwie rolnym i promocji działalności gospodarstw edukacyjnych.

Celami działania OSZE są (Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych – O sieci, b.d.):

- 1) podniesienie prestiżu zawodu rolnika i upowszechnienie wiedzy na temat pochodzenia żywności;
- 2) różnicowanie pozarolniczej działalności na obszarach wiejskich;
- 3) zachowanie dziedzictwa kulturowego wsi.

Do OSZE może przystąpić każdy obiekt spełniający warunki zatwierdzonej przez MRiRW definicji „zagrody edukacyjnej”, tzn. obiektu (Krzyżanowska, Kowalewska, 2015, s. 18-19; Bogusz, Kmita-Dziasek, 2015, s. 157-158; Raciborski, 2020, s. 5):

- 1) zlokalizowanego na obszarach wiejskich;
- 2) prowadzonego przez mieszkańca wsi;
- 3) przyjmującego dzieci i młodzież w ramach programów szkolnych i aktywności pozaszkolnej;
- 4) posiadającego i prezentującego zwierzęta gospodarskie albo uprawy rolnicze;
- 5) realizującego przynajmniej dwa cele edukacyjne spośród pięciu niżej wymienionych:
 - edukacja w zakresie produkcji roślinnej,
 - edukacja w zakresie produkcji zwierzęcej,
 - edukacja w zakresie przetwórstwa płodów rolnych,
 - edukacja w zakresie świadomości ekologicznej i konsumenckiej,
 - edukacja w zakresie dziedzictwa kultury materialnej wsi, tradycyjnych zawodów, rękodzieła i twórczości ludowej.

Zagroda edukacyjna powinna posiadać zwierzęta gospodarskie albo uprawy rolnicze przeznaczone do prezentacji dla grup dzieci i młodzieży przyjmowanych w ramach programów szkolnych i pozaszkolnych lub udostępniane jako atrakcja turystyczna dla rodzin z dziećmi i dorosłych podróżujących indywidualnie.

Powyższe cele mogą być realizowane jako główna działalność gospodarstwa, ale także jako działalność dodatkowa, uzupełniająca podstawową, np. produkcyjną czy agroturystyczną. Realizacji tych celów mogą się podjąć osoby fizyczne, w tym rolnicy indywidualni, ale w niektórych przypadkach także takie jednostki organizacyjne jak: spółki, spółdzielnie, koła gospodyń wiejskich czy stowarzyszenia (Raciborski, 2020, s. 7).

Minimalnym, obligatoryjnym warunkiem technicznym jest posiadanie zadaszonego miejsca do prowadzenia zajęć i udostępnianie toalet uczestnikom zajęć (Raciborski, 2020, s. 7) oraz spełnienie określonych prawem warunków bezpieczeństwa (Kmita-Dziasek, 2015, s. 6).

OSZE nie posiada osobowości prawnej, funkcjonuje w systemie doradztwa rolniczego na zasadzie dobrowolnej współpracy CDR (oddział w Krakowie koordynuje działania OSZE na poziomie krajowym) i wojewódzkich ODR. W każdym ODR funkcjonuje co najmniej jeden doradca przygotowany do pełnienia roli koordynatora wojewódzkiego. Osoby te rekomendują gospodarstwa do sieci, doradzają, jak przystosować gospodarstwo do pełnienia usług edukacyjnych, pomagają w opracowaniu programów oraz w wypełnianiu wniosku aplikacyjnego do sieci. Prowadzą również działania promocyjne i szkoleniowe na terenie danego województwa.

Na poziomie lokalnym gospodarstwa rolne zainteresowane świadczeniem usług edukacyjnych przygotowują wniosek aplikacyjny wraz z opisem proponowanych programów edukacyjnych. Udział w sieci jest dobrowolny i bezpłatny.

Gospodarstwa rolne przyjęte do sieci mają możliwość promocji ofert w ogólnopolskim systemie internetowym, na targach i innych imprezach promocyjnych oraz w mediach. Mogą brać udział w wymianie doświadczeń w mediach społecznościowych. Posiadają dostęp do poradników merytorycznych, mogą uczestniczyć w okresowych szkoleniach i otrzymywać wsparcie doradcze specjalistów ODR. Uczestnicy sieci mają prawo do identyfikowania obiektu logo zagrody edukacyjnej (Krzyżanowska, 2016, s. 306-307).

Zajęcia edukacyjne prowadzone w gospodarstwie rolnym przynoszą korzyści zarówno rolnikom, jak i szkolnictwu. Wśród korzyści dla rolników wymienić można: dodatkowy dochód, promocję produktów z gospodarstwa, przedłużenie sezonu turystycznego, wzbogacenie codziennego życia rolnika, satysfakcję i radość wynikającą z pracy z dziećmi i młodzieżą, rozwój osobowy rodzin rolniczych.

Natomiast szkoły mogą oferować urozmaicony i wzbogacony proces kształcenia, organizować zajęcia praktyczne i warsztatowe z różnych dziedzin czy przedmiotów, korzystać z alternatywnego miejsca edukacji, a także przyczyniać się do poznania i popularyzowania wiejskiej kultury i obyczajów (Sikora, 2020).

Ewaluacja działalności ośrodków doradztwa rolniczego w sferze turystyki wiejskiej

Ośrodki doradztwa rolniczego (a zwłaszcza krakowski oddział CDR) można uznać dotychczas za kluczowe w procesie bezpośredniego wsparcia turystyki wiejskiej.

Prowadzą one w tym zakresie działalność (w obecnej formie organizacyjnej) od ponad dwóch dekad i w tym okresie przyczyniły się do znacznego rozwoju i popularyzacji turystyki wiejskiej, angażując się często, mimo skali wyzwania, w nowatorskie przedsięwzięcia.

Można stwierdzić, że o ile MSiT realizuje działania głównie na poziomie strategicznym, MRiRW operacyjnym, to ośrodki doradcze odzwierciedlają poziom taktyczny zaangażowania w turystykę wiejską. Wynika to poniekąd z ich specyfiki i bliskości w relacji z podmiotami odpowiedzialnymi za kształt tejszej turystyki w terenie, czyli poszczególnymi obiektami turystycznymi. Nie bez znaczenia może być tu aspekt bezpośredniego kontaktu i znajomości na linii pracownicy ODR – właściciele obiektów turystycznych.

Najlepszymi przykładami sukcesów ośrodków doradczych są projekty realizowane wspólnie z MRiRW, tzn. OSZE i gospodarstwa opiekuńcze (o tych drugich szerzej w części 1.1.3.).

Ten pierwszy można uznać za największe osiągnięcie ODR, które przeszło przez fazę formalizacji, rozwoju i przez lata osiągnęło stabilną pozycję rynkową, której nie zachwiała nawet pandemia COVID-19 (tabela 1). Nie ulega wątpliwości, że choć aspekty edukacyjne były obecne w wielu gospodarstwach agroturystycznych od początku ich istnienia, to utworzenie OSZE skupiło tę działalność pod wspólną marką i nadało jej zdecydowanie bardziej profesjonalny charakter.

Warto podkreślić, że rozwój OSZE ma stałą i wyraźną tendencję wzrostową, co oznacza, że inicjatywa ta jest atrakcyjną opcją dla partycypujących gospodarstw i musi przynosić wymierne korzyści, inaczej po prostu nie cieszyłaby się zainteresowaniem ze strony kolejnych podmiotów dołączających do sieci.

Z tego względu warto rozważyć możliwość wykorzystania tych doświadczeń w formalizacji i organizacji (choćby w zakresie doprecyzowania definicji, zakresu działania i pożądanych struktur) innych obszarów turystyki wiejskiej, jak np. gospodarstwa agroturystyczne i gospodarstwa opiekuńcze. Liczba zagród w poszczególnych miesiącach każdego roku charakteryzowała się niewielką zmiennością.

Tabela 1. Liczba zagród edukacyjnych należących do OSZE w latach 2011-2025

	Rok														
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Liczba zagród	16	60	113	151	197	206	238	252	278	279	286	289	305	333	371*

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Gabryjończyk, Zawadka, Krzyżanowska, 2023, s. 65; Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych – Zagrody, b.d.; Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych – Facebook, 2024.

Idea OSZE także wpisuje się w **rolnictwo społeczne** (Marcysiak et al., 2023; Kmita-Dziasek, 2024), choć w innym wymiarze, koncentrując się tym razem na młodych pokoleniach i aspektach edukacyjnych. Sferą zbieżną z gospodarstwami opiekuńczymi pozostaje tutaj kontakt z fauną i florą oraz wchodzenie w interakcje społeczne, ale dla młodych ludzi oferta taka musi zawierać elementy przygodowe i możliwości nowych doświadczeń i przeżyć, bez jednakże negatywnych ich skutków. Istotny jest tu także długofalowy skutek działalności OSZE w postaci kształtowania pozytywnego wizerunku wsi jako miejsca ciekawego i pełnego atrakcji, gdzie warto wracać w latach późniejszych z własną rodziną.

Można zatem stwierdzić, że połączenie idei zagród edukacyjnych oraz gospodarstw opiekuńczych w ramach oferty wsi polskiej może być rozwiązaniem adresowanym do w zasadzie wszystkich grup wiekowych uczestników rynku turystycznego.

1.1.5. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Instytucją nadzorowaną przez MRiRW jest **Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)**, powstała w 1994 r. w celu wspierania rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Jej zadaniem jest m.in. wsparcie realizacji zadań wynikających z polityki państwa w zakresie rolnictwa, rozwoju wsi, rynków rolnych i przetwórstwa produktów rolnych lub ze Wspólnej Polityki Rolnej lub w zakresie objętym działem administracji rządowej – rybołówstwo lub Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (Ustawa z dnia 9 maja 2008 roku..., art. 4).

Głównym działaniem ARiMR jest wdrażanie instrumentów współfinansowanych z budżetu UE oraz udzielanie pomocy ze środków krajowych (w tym inwestycje w infrastrukturę wsi), a beneficjentami są rolnicy, mieszkańcy wsi, przedsiębiorcy i samorządy lokalne (Agencja..., 2025).

ARiMR jest odpowiedzialna m.in. za dopłaty bezpośrednie i pomoc krajową w postaci udzielania gwarancji oraz poręczeń spłaty kredytów bankowych oraz wsparcia Kół Gospodyń Wiejskich (na prowadzenie działalności statutowej, prowadzi również Krajowy Rejestr tych organizacji).

Aktualnie zajmuje się wdrażaniem programów „Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027” oraz „Fundusze Europejskie dla Rybactwa na lata 2021-2027”, w przeszłości zaś była podmiotem realizującym m.in. Programy Rozwoju Obszarów Wiejskich (na lata 2007-2013 oraz 2014-2020).

Ewaluacja działalności ARMiR w sferze turystyki wiejskiej

Silną stroną ARiMR jest to, że swoim zasięgiem obejmuje całą Polskę – poza centralą i oddziałami regionalnymi (we wszystkich województwach) ma ona swoje biura we wszystkich 314 powiatach kraju.

W zakresie turystyki wiejskiej ARiMR ma przede wszystkim kluczowe znaczenie poprzez dofinansowywanie (nie tylko ze środków budżetu UE, ale również drogą kredytów) licznych projektów w obszarach różnicowania w kierunku działalności pozarolniczej, powstawania i rozwoju mikroprzedsiębiorstw, odnowy wsi oraz realizacji inicjatywy LEADER (w tym środków dla Lokalnych Grup Działania, o czym szerzej w części 2.2.3.).

Przykładowo, tylko w perspektywie PROW 2007-2013 wsparcie turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz infrastruktury okołoturystycznej wyniosło 3,7 mld zł (Korczak, Tomaszewski, 2015, s. 35). Także PROW 2014-2020 oferował wiele możliwości finansowania na działalność w zakresie rozwoju szeroko rozumianej turystyki wiejskiej (Siemiński, Poczta, 2014; Idziak, Idziak, Kamiński, 2015; Idziak, 2016) i zjawisko to zostało podtrzymane w „Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027”.

Mimo deklaratywnej sprawności działania, można jednak napotkać zarzuty pewnej opieszałości ARiMR w wypłacaniu środków, jak również przerostu biurokracji przy pozyskiwaniu wsparcia (Zdunek, 2024).

1.1.6. Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi

W ramach powyższej analizy należy także wspomnieć o nadzorowanym przez MRiRW warszawskim **Narodowym Instytucie Kultury i Dziedzictwa Wsi** (NIKiDW). Ta państwowa instytucja kultury została powołana do życia w kwietniu 2019 r. (Zarządzenie nr 4..., par. 1), a w październiku tego samego roku została połączona z Centralną Biblioteką Rolniczą (Zarządzenie nr 76..., par. 1).

Celem NIKiDW jest dokumentowanie, popularyzowanie i poszerzanie wiedzy na temat kultury mieszkańców obszarów wiejskich, upowszechnianie wiedzy o kulturze wsi, zachęcanie społeczności lokalnych do odkrywania własnego dziedzictwa oraz pokazywanie mieszkańcom miast istoty i piękna tradycji wiejskiej (NIKiDW – O nas, b.d.).

Wśród szczegółowych zadań instytutu można wymienić m.in. (Zarządzenie nr 76..., par. 4):

- gromadzenie, ewidencjonowanie, przechowywanie, digitalizację, opracowywanie, udostępnianie i zabezpieczanie materiałów dotyczących kultury mieszkańców obszarów wiejskich;
- współpracę z podmiotami, których zakres działania obejmuje problematykę obszarów wiejskich (np. muzeami, jednostkami samorządu terytorialnego, podmiotami tworzącymi system szkolnictwa wyższego i nauki, szkołami rolniczymi);
- popularyzację (w kraju i zagranicą) dorobku naukowego na temat kultury mieszkańców obszarów wiejskich;
- inicjowanie, prowadzenie oraz wspieranie projektów naukowo-badawczych, edukacyjnych i akcji społecznych, które dotyczą kultury mieszkańców obszarów wiejskich (także upowszechnianie ich wyników);
- wspieranie tradycyjnej kultury ludowej i odrębności regionalnych;
- opracowywanie ekspertyz na zlecenie MRiRW;
- zachowanie dziedzictwa narodowego wsi oraz dziedzictwa przyrodniczego (w tym tradycyjnych odmian i gatunków roślin uprawnych);
- tworzenie własnych baz danych i systemów informacji, także we współpracy z innymi podmiotami.

Ewaluacja działalności NIKiDW w sferze turystyki wiejskiej

Działalność NIKiDW w kontekście turystyki wiejskiej ma przede wszystkim charakter popularyzatorski i promocyjny, co jest realizowane poprzez upowszechnianie kultury i dziedzictwa polskiej wsi.

Instytut mieści się i prowadzi swoją działalność głównie w stolicy, dzięki czemu ma szansę dotrzeć ze swoim przekazem do licznej grupy konsumentów dysponujących możliwościami konsumpcji turystycznej. Trzeba jednak nadmienić, że NIKiDW poprzez swoje zaangażowanie w inne projekty i współpracę z podmiotami, których zakres działania obejmuje problematykę obszarów wiejskich, jest obecny ze swoim przekazem praktycznie w całej Polsce.

Docenienia wymaga również stała (i atrakcyjna wizualnie) aktywność w mediach społecznościowych i na stronie www, która umożliwia dotarcie do osób spoza Warszawy. Narzędziem wykorzystywanym także w tym celu jest wznowiony w 2021 roku popularnonaukowy kwartalnik „Kultura Wsi. Ludzie Wydarzenia Przemiany”, który można nabyć za pośrednictwem ogólnopolskiej sieci Empik.

NIKiDW prowadzi również działalność wydawniczą dedykowaną kulturze wsi – wśród ciekawych publikacji docenić należy te skierowane do najmłodszych, w postaci bajek z różnych regionów polski (NIKiDW – Wydawnictwa, b.d.), co sprzyja kształtowaniu pozytywnego wizerunku wsi wśród przyszłych konsumentów.

W wymiarze bezpośrednio nakierowanym na turystykę wiejską warto – poza już wspomnianą działalnością popularyzatorską – wskazać inicjatywę, jaką jest organizowanie konferencji poświęconych turystyce wiejskiej: „Turystyka wiejska. Szanse-perspektywy-dobre praktyki” i „Turystyka wiejska i muzea. Zobaczyc wieś w muzeum” (NIKiDW – Konferencja..., 2024).

1.1.7. Jednostki sektora publicznego, działające w ramach systemu oświaty

Badania dotyczące turystyki wiejskiej podejmowane są przez naukowców reprezentujących różne ośrodki naukowe, nie tylko te o charakterze rolniczym.

Natomiast kształcenie na poziomie wyższym bezpośrednio nawiązujące do turystyki wiejskiej, mimo wielu kierunków studiów powiązanych z turystyką (szerzej w części 1.2.4.), prowadzone jest obecnie jedynie w dwóch uczelniach w postaci stacjonarnych studiów pierwszego stopnia (POL-on..., b.d.):

- Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie: kierunek „Aktywność fizyczna i agroturystyka kwalifikowana” (prowadzony od 2018 r., obecny limit miejsc 30);
- Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu: kierunek „Agroturystyka” (prowadzony od 2024 r., obecny limit miejsc 60).

Na poziomie średnim, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego, możliwe jest uzyskanie wykształcenia w zawodzie technik turystyki na obszarach wiejskich (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 r., załącznik nr 2).

Obecnie taką możliwość oferuje jednak tylko 21 szkół średnich w całej Polsce (Rejestr szkół, b.d.), znajdujących się w 12 województwach (najwięcej, aż 4, mieści się w woj. świętokrzyskim), a zatem dość równomiernie rozrzuconych po Polsce.

Organem prowadzącym 33% placówek jest MRiRW (spośród 64 prowadzonych i nadzorowanych przez tę instytucję szkół rolniczych, a zatem jedynie w co 10. oferowana jest tego typu edukacja), pozostałe w zdecydowanej większości podlegają jednostkom samorządu terytorialnego (Wykaz szkół..., 2025).

Ewaluacja działalności jednostek systemu oświaty w sferze turystyki wiejskiej

Kształcenie wyspecjalizowanych kadr w zakresie stricte turystyki wiejskiej jest obecnie mocno ograniczone. Wprawdzie studia ogólnoturystyczne zwykle zawierają kursy powiązane z turystycznym wykorzystaniem obszarów wiejskich (szerzej w części 1.2.4.), jednak trudno uznać to za wystarczające przy całej specyfice wsi i jej potencjału. Co więcej, według dostępnych danych w roku akademickim 2024/25 zainteresowanie ze strony kandydatów kierunkami powiązanimi z turystyką wiejską nie było zbyt duże, a większą popularnością cieszyły się studia w Poznaniu, gdzie było 2 chętnych na jedno miejsce (Agroturystyka, b.d.; Aktywność fizyczna..., b.d.).

Powody tego stanu rzeczy są zapewne w dużej mierze tożsame z opisanymi w części 1.2.4., dodatkowo warto tutaj jednak wspomnieć o starzeniu się wsi i wyludnianiu obszarów wiejskich. Globalny wskaźnik urbanizacji stale rośnie i nie tylko polska wieś boryka się z tym problemem. Młodzi ludzie wybierają życie w miastach, gdzie mają dużo większe możliwości pracy, rozwoju kariery, rozrywki i życia społecznego – pod tym względem oferta wsi zawsze będzie uboższa z racji ograniczonego popytu, który uniemożliwia utrzymanie opłacalności wielu przedsięwzięć.

Wybieranie zatem studiów już przez swoją nazwę niejako wymuszających konieczność późniejszych życia i pracy na wsi dla większości młodych ludzi nie może być atrakcyjną opcją.

Podobne zjawisko można zresztą zaobserwować na kierunkach stricte rolniczych, gdzie liczby studentów dramatycznie zmalały w ciągu ostatnich lat, a wybór tego typu edukacji jest zazwyczaj świadectwem jednostkowej determinacji lub silnego przywiązania do ojcowizny, a nie pomysłu na przyszłą karierę.

Mimo licznych opracowań naukowych z zakresu szeroko rozumianego turystycznego wykorzystania wsi, aktualnie brakuje wyspecjalizowanych jednostek organizacyjnych, które tytularnie zajmowałyby się turystyką wiejską. Nie powinno to być żadnym zaskoczeniem, albowiem struktury uczelniane zwykle są dostosowane do oferty dydaktycznej, a ta, jak już wspomniano, w zakresie turystyki wiejskiej jest znikoma.

Przyczyną tego stanu rzeczy mogą być również relatywnie niski status tej tematyki w obecnym układzie ewaluacji nauki (oczekiwanie wysokiej punktacji publikacji i pozyskiwania grantów, co ukierunkowuje zainteresowania badawcze) oraz zmiany organizacyjne na polskich uczelniach z ostatnich lat, skutkujące likwidacją mniejszych jednostek (np. zakładów) wskutek konsolidacji i tworzenia większych struktur.

1.2. Instytucje pośrednio powiązane z turystyką wiejską

1.2.1. Administracja rządowa (pozostałe resorty)

Próbując zawęzić i zrationalizować zakres oddziaływania poszczególnych ministerstw na turystykę należy odwołać się do poprzednich dokumentów planistycznych z zakresu rozwoju tejże, gdzie doprecyzowano specyfikę współpracy międzyresortowej na tym polu.

Poszczególne ministerstwa można zatem uznać za odpowiedzialne za następujące zadania, związane z rozwojem turystyki, w tym turystyki wiejskiej, aczkolwiek nie są to działania wyprofilowane stricte na tę ostatnią (Program rozwoju turystyki..., 2015, s. 46):

- **Ministerstwo Cyfryzacji:** włączenie do rozwoju turystycznego ICT i e-usług, wdrażanie platform informatycznych i technologicznych, tworzenie i rozwój infrastruktury informacyjnej dla turystyki;
- **Ministerstwo Edukacji Narodowej:** kształcenie kadr dla turystyki i upowszechnianie programów edukacyjnych w zakresie turystyki;
- **Ministerstwo Infrastruktury:** uwzględnienie potrzeb turystyki w polityce infrastrukturalnej, w tym transportowej;
- **Ministerstwo Klimatu i Środowiska:** wsparcie rozwoju turystyki przy zachowaniu ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych, a także ograniczanie negatywnego oddziaływania turystyki na środowisko;
- **Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego:** powiązanie rozwoju turystyki ze wsparciem i zachowaniem dziedzictwa kulturowego oraz wykorzystaniem obiektów zabytkowych dla turystyki; dodatkowym elementem wsparcia turystyki wiejskiej może być promocja wiejskiej oferty kulturalnej, zwłaszcza w postaci cyklicznych wydarzeń o większej skali – przykładem takiego rozwiązania jest realizowana w 2025 r. kampania „Odwiedź kulturę na wakacjach”, umożliwiająca wyszukiwanie krajowych wydarzeń kulturalnych, co ma pomóc Polakom w wykształceniu nawyku włączania kultury w podróż, niezależnie od długości ich trwania i wybieranych destynacji (O kampanii..., b.d.);
- **Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego:** wspieranie wdrożeń wyników prac B+R w turystyce, współpraca w zakresie uznawania kwalifikacji;
- **Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej:** programy na rzecz aktywności społecznej (w tym turystycznej) i zatrudnienia w turystyce;

- **Ministerstwo Rozwoju i Technologii:** uwzględnienie turystyki jako ważnego elementu polityki rozwoju regionalnego, wsparcie przedsiębiorstw z sektora turystyki, rozwój i promocja partnerstwa publiczno-prywatnego, promocja znaku Poland. Business Forward, wsparcie działań promocyjnych w obszarze turystyki;
- **Ministerstwo Spraw Zagranicznych:** ogólna promocja Polski, w tym wsparcie działań promocyjnych w obszarze turystyki;
- **Ministerstwo Zdrowia:** wykorzystanie obszarów uzdrowiskowych i o walorach prozdrowotnych dla rozwoju turystyki zdrowotnej.

Ewaluacja działalności pozostałych ministerstw w sferze turystyki wiejskiej

Działania podejmowane na szczeblu centralnym przez wszystkie resorty mogą mieć większy bądź mniejszy wpływ na zjawisko turystyki, a tym samym turystykę wiejską. Wynika to przede wszystkim z interdyscyplinarności samej turystyki, jak i jej niezwykle szerokich powiązań z wszelkimi sferami życia. Jednak w wymiarze bardziej szczegółowym ww. resorty w nikłym stopniu prowadzą działania skierowane wprost na rzecz turystyki wiejskiej, co w oczywisty sposób wynika z ich priorytetowych zadań. Nawet w przypadku konkretnych inicjatyw, które mogłyby znacząco wesprzeć zjawisko, jak np. opisana kampania „Odwiedź kulturę na wakacjach”, realizowana przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, okazuje się, że prawie 2/3 proponowanych tam wydarzeń odbywa się w miastach wojewódzkich, a co piąte w samej Warszawie (Odwiedź kulturę..., b.d.).

Warto w tym miejscu jednak jeszcze przypomnieć, że przedstawiciele wybranych ministerstw (patrz punkt 1.1.3.) wchodzi w skład funkcjonującego w ramach MRiRW **Zespołu do spraw Turystyki Wiejskiej**, a więc mają pewien bezpośredni wpływ na działania ją kształtujące. Jednak, jak już wspomniano wcześniej, Zespół ten spotyka się bardzo rzadko. Dodatkowo trzeba nadmienić, że przedstawiciel Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego wchodzi w skład Rady Programowej dokumentu „Program rozwoju turystyki wiejskiej w Polsce na lata 2025-2035 – podstrategii sektorowej dla turystyki wiejskiej”.

Te działania i współpraca międzyresortowa, choć zdają się zaniechywane, są jednak kluczowe dla kształtowania turystyki wiejskiej, albowiem – jak każda działalność gospodarcza, ale i szerzej rozumiane interdyscyplinarne zjawisko – podlega ona regulacjom powstającym w ministerstwach innych niż jedynie MSiT czy MRiRW. Bardzo dobrze można dostrzec to choćby na przykładzie inicjatywy takiej, jak gospodarstwa opiekuńcze, gdzie w jednym podmiocie uwzględnić trzeba regulacje tworzone przez kilka ministerstw.

1.2.2. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich+

Przedstawione w części 1.1.4. Centrum Doradztwa Rolniczego koordynuje działanie **Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich+** (KSOW+), powołanej do życia w 2009 r. (jako Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich, KSOW), a w obecnym kształcie funkcjonującej od 2023 r. (Ustawa z dnia 8 lutego 2023 roku...).

Jest to partnerska sieć wymiany informacji i współpracy na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym pomiędzy organizacjami i administracją, przedstawicielami sektora rolnictwa, doradcami, naukowcami, podmiotami zaangażowanymi we wdrażanie innowacji i innymi podmiotami działającymi na rzecz rozwoju rolnictwa, w tym podnoszeniu jego konkurencyjności i poprawy jakości życia mieszkańców wsi i małych miast (O KSOW+, b.d.).

KSOW+ jest połączeniem dawnego KSOW, Sieci na Rzecz Innowacji w Rolnictwie i na Obszarach Wiejskich (SIR, działa od 2015 r. i wspiera wdrażanie innowacji w rolnictwie, leśnictwie, produkcji żywności i na obszarach wiejskich) oraz Sieci Gospodarstw Demonstracyjnych (SGD, działa od 2015 r. i jest formą upowszechniania tego typu podmiotów), dzięki czemu, nie tracąc zdobytego doświadczenia, wypracowanej renomy i zdobytych przez poszczególne sieci kontaktów, stworzono nową platformę, umożliwiającą osiągnięcie większego zasięgu i otwarcie na nowe możliwości.

Sieć ma charakter otwarty, mogą w niej uczestniczyć wszystkie podmioty zaangażowane w rozwój obszarów wiejskich. Jej celem jest m. in. (O KSOW+, b.d.):

- wsparcie wdrażania Planu Strategicznego WPR na lata 2023-2027 (w tym jego promocja);
- wsparcie wymiany informacji, wiedzy i doświadczeń oraz wzajemne uczenie się między podmiotami sieci;
- wsparcie oddolnych działań na rzecz podnoszenia konkurencyjności rolnictwa, wiejskich społeczności lokalnych oraz rozwoju obszarów wiejskich;
- wsparcie Lokalnych Grup Działania, Grup Operacyjnych Europejskiego Partnerstwa Innowacyjnego (GO EPI) oraz innych inicjatyw terytorialnych;
- wsparcie kreacji sieci kontaktów i nawiązywania współpracy w celu wspólnych działań;
- wsparcie systemu wiedzy i innowacji (AKIS);
- promocja dobrych praktyk służących rolnikom i mieszkańcom obszarów wiejskich;
- promocja innowacyjnych rozwiązań wpływających na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich;
- informowanie o polityce rolnej i rozwoju obszarów wiejskich.

Ewaluacja działalności KSOW+ w sferze turystyki wiejskiej

Działalność KSOW+, choć w pierwszej kolejności zorientowana na szeroko rozumiany rozwój wsi, ma duże znaczenie także i dla turystyki wiejskiej, choćby przez fakt wsparcia wdrażania WPR. Przede wszystkim należy docenić możliwości, jakie daje sieć w zakresie szerzenia informacji, wymiany doświadczeń, zdobywania wiedzy i inspiracji wszystkim zainteresowanym rozwojem turystyki wiejskiej.

Bardzo silną stroną inicjatywy jest sfera cyfrowa – zarówno strona www, jak i media społecznościowe są regularnie aktualizowane i wzbogacane o nowe informacje, umożliwiając znalezienie w jednym miejscu wiadomości z zakresu funkcjonowania polskiej wsi, rolnictwa i jego zmian, a także aktualnych spotkań i wydarzeń, np. konferencji. KSOW+ oferuje także regularny biuletyn w dwóch obszarach tematycznych – „Transfer wiedzy i innowacje, w tym rolnictwo, klimat i środowisko” oraz „Rozwój obszarów wiejskich, klimat i środowisko”. Co więcej, sieć stara się wykorzystywać także najnowsze rozwiązania popularyzacji swoich materiałów, sięgając np. po podcasty – dzięki temu łatwiej może trafić do młodych ludzi i zainteresować ich przedstawianą tematyką. Poza tym sieć jest partnerem wielu projektów i inicjatyw dotyczących wsi, a realizowanych przez inne podmioty (np. CDR, MRiRW).

Dobrym przykładem działań sieci na rzecz turystyki wiejskiej jest publikowanie materiałów w cyklu „Dobre praktyki dla wsi”, gdzie przybliżane są wartościowe inicjatywy, które osiągnęły sukces na polskim rynku (np. „Ziołowe Ogrody Zdrowia. Ziołowy Dzbanek” czy „Kajakowa Rospuda Drażba”). Sieć, za pośrednictwem swojej strony www, udostępnia też bazę dobrych praktyk z zakresu zmian na polskiej wsi, w tym tych w obszarze turystyki. Niestety warto podkreślić, że częstotliwość publikacji materiałów dotyczących stricte turystyki wiejskiej jest niewielka, jak również ich liczba.

1.2.3. Administracja samorządowa

Pomiędzy organami poszczególnych szczebli samorządów (**samorządu wojewódzkiego, samorządu powiatowego, samorządu gminnego**) nie istnieje zależność w zakresie podporządkowania, nadzoru, kontroli i instancyjności. Każdy samorząd realizuje przewidziane dla niego prawem zadania na określonym, podlegającym mu terytorium. Na poziomie ustawowym zadania te – w zakresie szeroko rozumianej, nie tylko nominalnie wskazanej turystyki – są sformułowane dość podobnie, a mianowicie:

- samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim określone ustawami, w szczególności w zakresie (Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa, art. 14):
 - kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - modernizacji terenów wiejskich;
 - zagospodarowania przestrzennego;
 - ochrony środowiska;
 - transportu zbiorowego i dróg publicznych;
 - kultury fizycznej i turystyki;
 - bezpieczeństwa publicznego;
 - przeciwdziałania bezrobociu i aktywizacji lokalnego rynku pracy;
 - działalności w zakresie telekomunikacji;
- powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie (Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym, art. 4):
 - transportu zbiorowego i dróg publicznych;
 - kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - kultury fizycznej i turystyki;
 - administracji architektoniczno-budowlanej;
 - gospodarki wodnej;
 - ochrony środowiska i przyrody;
 - rolnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego;
 - porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli;
 - przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy;
 - utrzymania powiatowych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej;
 - promocji powiatu;
 - współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych;
 - działalności w zakresie telekomunikacji;
- zadania własne gminy w celu zaspokajania zbiorowych potrzeb wspólnoty obejmują sprawy (Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku..., art. 7):

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- działalności w zakresie telekomunikacji;
- lokalnego transportu zbiorowego;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej;
- wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- promocji gminy;
- współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych;
- współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

Powyższe, bardzo ogólne w swoim charakterze aktywności nie wyczerpują zakresu szczegółowych obowiązków organów samorządu terytorialnego w obszarze turystyki, co zresztą wynika z zapisów powyższych dokumentów, uwzględniających możliwość wykonywania obowiązków wynikających z innych ustaw.

W przypadku turystyki kluczowe znaczenie mają w tym układzie ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych oraz ustawa z dnia 24 listopada 2017 roku o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych, przy czym zawarte w tych ustawach zapisy w szczególności dotyczą **samorządu wojewódzkiego**, wymagając od niego (Zadania..., 2024):

- prowadzenia i obsługi wpisu do rejestru organizatorów turystyki i przedsiębiorców ułatwiających nabywanie powiązanych usług turystycznych (wraz z rozpatrywaniem wniosków, powiadomień o uchybieniach i kontrolą prowadzonej przez zarejestrowane podmioty działalności, także w zakresie zabezpieczenia finansowego);
- zapewnienie powrotu do kraju klientom w przypadku niewypłacalności organizatorów turystyki;
- prowadzenia i obsługi ewidencji obiektów hotelarskich (wraz z rozpatrywaniem wniosków, zaszeregowaniem, oceną i kontrolą obiektów);
- współpracy w zakresie dotyczącym obiektów hotelarskich i obiektów świadczących usługi hotelarskie z państwową strażą pożarną, państwową inspekcją sanitarną, administracją architektoniczno-budowlaną i nadzorem budowlanym, inspekcją handlową oraz innymi jednostkami;
- wydawania upoważnień do szkolenia przewodników górskich i kontrolowanie organizatorów szkoleń;

- prowadzenia ewidencji nadawanych uprawnień przewodnika górskiego (w tym kontrolowanie pracy przewodników).

W przypadku **samorządu powiatowego** ww. ustawy nie nakładają żadnych obowiązków,

Przepisy dotyczące samorządu gminnego sprowadzają się do wymogu zaszeregowania i prowadzenia ewidencji pól biwakowych (wraz z ich zaszeregowaniem) oraz ewidencji innych obiektów, w których świadczone są usługi hotelarskie, w tym wynajmowanych przez rolników pokoi i miejsc na ustawianie namiotów w prowadzonych przez tych rolników gospodarstwach rolnych, o ile obiekty te spełniają określone w ustawie minimalne wymagania co do wyposażenia (Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku..., art. 35, 38).

Warto także nadmienić, że samorząd gminny ma ustawową możliwość wprowadzanie dopłat do cen biletów wstępu do obiektów zabytkowych i muzeów oraz świadczonych usług hotelarskich i turystycznych (Ustawa z dnia 17 maja 1990 roku..., art. 2).

W praktyce działalność organów samorządu terytorialnego w obszarze turystyki, poza wskazanymi powyżej zadaniami wynikającymi z ustaw turystycznych, sprowadza się najczęściej do (Kapera, 2016, s. 64-66; Florek, 2017, s. 178-187; Zadania..., 2024):

➤ na poziomie województwa:

- prowadzenia instytucji kultury fizycznej i wypoczynku mających charakter regionalny; wspierania jednostek kultury fizycznej, sportu i turystyki o zasięgu wojewódzkim oraz wojewódzkich organizacji sportowych i turystycznych;
- określania kierunków rozwoju turystyki w województwie;
- współdziałania w zakresie rozwoju turystyki, kreowania nowych produktów turystycznych i promocji regionalnego potencjału turystycznego (m.in. poprzez udział w Regionalnej Organizacji Turystycznej);
- koordynacji i rozwoju sieci informacji turystycznej w województwie;
- wspierania zadań dotyczących wytyczania, odnawiania i renowacji szlaków turystycznych;
- współdziałania z organizacjami turystycznymi w tworzeniu ścieżek edukacyjnych i centrów edukacji krajoznawczo-turystycznej;
- współpracy z instytucjami zajmującymi się turystyką (na wszystkich szczeblach administracyjnych);
- monitorowania regionalnego rynku turystycznego;
- realizacją zadań z zakresu kultury fizycznej i turystyki w ramach zajęć szkolnych;

➤ na poziomie powiatu:

- prowadzenia instytucji kultury fizycznej, turystyki i wypoczynku działających na terenie powiatu;
- ewidencji i nadzoru nad działalnością oraz dofinansowaniem stowarzyszeń działających w sferze kultury fizycznej, związków sportowych i stowarzyszeń turystycznych, mających siedzibę na terenie powiatu;
- wspierania organizacji imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych odbywających się na terenie powiatu;

- współdziałania w zakresie planowania rozwoju przestrzennego i zagospodarowania terenu w obiekty sportowe, rekreacyjne i turystyczne;
 - koordynacji działań i wspierania ratownictwa wodnego i górskiego;
 - wspierania (organizacyjnego i finansowego) stowarzyszeń i organizacji turystycznych działających na obszarze powiatu;
 - realizacji zadań z zakresu kultury fizycznej i turystyki w ramach zajęć szkolnych;
 - współpracy w zakresie promocji rozwoju turystyki w powiecie (z regionalnymi i lokalnymi organizacjami turystycznymi);
- na poziomie gminy:
- utrzymania, remontu lub przebudowy i rozbudowy obiektów i urządzeń sportowych i turystycznych na terenie gminy;
 - tworzenia korzystnych warunków podejmowania działalności gospodarczej w sferze turystyki;
 - prowadzenia instytucji kultury fizycznej, turystyki i wypoczynku działających na terenie gminy;
 - wspierania stowarzyszeń kultury fizycznej, związków sportowych i stowarzyszeń oraz organizacji turystycznych działających na terenie gminy;
 - planowania rozwoju przestrzennego i zagospodarowania terenu m.in. w obiekty sportowe, rekreacyjne i turystyczne;
 - rozbudowy i utrzymania infrastruktury technicznej (w tym turystycznej, np. dbanie o szlaki turystyczne);
 - realizacji zadań z zakresu kultury fizycznej i turystyki w ramach zajęć szkolnych;
 - działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego;
 - promocji gminy.

Ewaluacja działalności administracji samorządowej w sferze turystyki wiejskiej

Większość zadań administracyjnych, a szczególnie te, które nie mają znaczenia ogólnokrajowego, jest realizowana przez samorząd terytorialny. W związku z tym jego działalność ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju na szczeblu lokalnym i regionalnym, co dotyczy również turystyki. Należy jednak podkreślić, że działania administracji samorządowej odnoszą się ogólnie do turystyki, nie zaś konkretnie turystyki wiejskiej, zatem można uznać, że organy samorządu terytorialnego reprezentują en masse instytucje jedynie pośrednio powiązane z turystyką wiejską. Stopień zaangażowania poszczególnych organów w rozwój turystyczny jest, poza opisanymi obligatoryjnymi zadaniami ustawowymi na poszczególnych szczeblach, bardzo zróżnicowany, zależnie od lokalnych możliwości, priorytetów oraz zasobów ludzkich administracji.

Na poziomie gmin działania te, jeśli w ogóle są podejmowane z racji innych, bardziej pilnych potrzeb, mają charakter ogólnoturystyczny i przyczyniają się do wsparcia całej branży lub są ściśle ukierunkowane na uznawane aktualnie za najbardziej perspektywiczne formy turystyki, przede wszystkim w gminach o silnej funkcji turystycznej.

Niestety w obu przypadkach rzadko dotyczy to aktywności bezpośrednio wspierających turystykę wiejską, która z racji skali nie jest traktowana jako siła napędowa lokalnych gospodarek.

Drugim problemem jest natomiast częste oczekiwanie szybkich rezultatów podejmowanych działań, co jest związane z kadencyjnością władz lokalnych i potrzebą wymiernych efektów prowadzonej polityki, widocznych dla społeczeństwa. Utrudnia to długofalowe inwestycje i starania o głębsze zmiany, których skutki mogłyby przynieść korzyści w perspektywie dekad (np. zmiana mentalności społeczeństwa w zakresie edukacji, wartości, świadomości środowiskowej czy wizerunku wsi).

Warto jednak pamiętać, że interdyscyplinarność turystyki sprawia, że działania podejmowane przez lokalnych włodarzy w celu poprawy jakości życia społeczności lokalnych przekładają się zwykle (choć zwykle nie bezpośrednio) także na podniesienie potencjału turystycznego obszaru – rozbudowa infrastruktury drogowej czy komunikacyjnej, sieci wodociągowo-kanalizacyjnej czy wzbogacenie lokalnej oferty kulturalnej, wszystko to może mieć znaczenie dla wizerunku obszaru i możliwości jego turystycznej komercjalizacji, także w turystyce wiejskiej.

Porównując szczeble samorządu terytorialnego można stwierdzić, że największą zauważalną aktywność na rzecz turystyki wiejskiej prowadzą urzędy marszałkowskie, głównie w postaci działalności popularyzatorskiej i promocyjnej (np. konkurs na najlepszy obiekt turystyki na obszarach wiejskich w Wielkopolsce, realizowany przez Urząd Marszałkowski Woj. Wielkopolskiego, konkurs „Weekend na wsi”, organizowany przez Urząd Marszałkowski Woj. Łódzkiego czy „Przewodnik po Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze”, wydany przez Urząd Marszałkowski Woj. Mazowieckiego).

Działania w skali gmin zależne są od wskazanych już wcześniej priorytetów i z urzędu mają jedynie zasięg lokalny.

Zdecydowanie zaś najslabiej w tym zestawieniu prezentują się działania w skali powiatów, co m.in. wynika z samej specyfiki zadań tych jednostek, choć także tu trzeba pamiętać o długofalowych pozytywnych skutkach działań zdających się na pierwszy rzut oka niezwiązanymi z turystyką.

1.2.4. System oświaty – pozostałe uczelnie i szkoły branżowe

Na poziomie wyższym studia przygotowujące do pracy w gospodarce turystycznej (w przeważającej mierze „Turystyka i rekreacja”, ale również np. „Biznes turystyczny”, „Gastronomia i hotelarstwo”, czy studia dedykowane konkretnym formom turystyki, w tym ekoturystyce czy turystyce zrównoważonej), realizowane są (poza wspomnianymi w części 1.1.) na 144 kierunkach w całej Polsce (POL-on..., b.d.). Szczegóły w zakresie stopnia i charakteru studiów przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Struktura kształcenia w zakresie gospodarki turystycznej na poziomie wyższym

Stopień studiów	Profil studiów	Liczba uczelni
I stopnia	ogólnoakademicki	30
	praktyczny	49
II stopnia	ogólnoakademicki	23
	praktyczny	25

Źródło: opracowanie własne na podstawie POL-on... (b.d.).

Na poziomie średnim można zdobyć wykształcenia w kilku zawodach powiązanych z turystyką (kelner, kucharz, pracownik obsługi hotelowej, pracownik pomocniczy gastronomii, pracownik pomocniczy obsługi hotelowej, technik hotelarstwa, technik organizacji turystyki, technik usług kelnerskich, technik żywienia i usług gastronomicznych), zatem również z turystyką wiejską (Rozporządzenie Ministra

Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 r., załącznik nr 2). Możliwość taką oferuje ponad 2500 placówek obecnych we wszystkich województwach Polski (Rejestr szkół, b.d.).

Ewaluacja działalności pozostałych jednostek systemu oświaty w sferze turystyki wiejskiej

Na poziomie średnim możliwość kształcenia kadr dla turystyki jest bardzo duża, statystycznie jedna szkoła oferująca taką możliwość przypada na każdą gminę. Niestety brak jest danych dotyczących realnego zainteresowania tego typu edukacją.

Dużo gorzej wygląda kwestia kształcenia kadr dla turystyki na poziomie wyższym, w przeciągu ostatnich 10 lat liczba uczelni wyższych oferujących taką możliwość bardzo wyraźnie się zmniejszyła (z wyjątkiem oferujących studia II stopnia o profilu praktycznym), zwłaszcza w przypadku profilu ogólnoakademickiego, gdzie redukcje sięgają od 56 (studia I stopnia) do aż 67% (studia II stopnia) (Program rozwoju..., 2015, s. 59).

Co ciekawe i ważne, w programach poszczególnych studiów ogólnoturystycznych, nie tylko na uczelniach rolniczych czy przyrodniczych, zwykle znajdują się przedmioty odnoszące się mniej lub bardziej bezpośrednio do turystyki wiejskiej (przykładowo: Turystyka wiejska, Agroturystyka, Turystyka na obszarach wiejskich, czy nawet Turystyka zrównoważona).

Obecność tego typu zajęć nie jest natomiast powszechna w uczelniach krajów zachodnich, gdzie oferowane kursy są w swojej tematyce znacznie bardziej ogólne w treści. Stwarza to więc w pewien sposób naturalne zaplecze dla rozwoju kadr turystyki wiejskiej właśnie w Polsce, co może stanowić element konkurencyjnej oferty na arenie międzynarodowej.

Zmniejszenie liczby uczelni wyższych oferujących wykształcenie w kierunku turystyki może być spowodowane nie tylko kwestiami demograficznymi i malejącą liczbą studentów, ale również popandemicznym obrazem branży i ogólną niechęcią do tego rodzaju wykształcenia, które nie gwarantuje stabilnej przyszłości i wysokich dochodów (Micek, Roźniatowska, Maźnica, 2023), zwłaszcza w obecnej sytuacji geopolitycznej (wojna za wschodnią granicą, rosnące napięcia międzynarodowe, kryzys migracyjny i zamykanie granic).

Wydarzenia ostatnich lat uświadomiły młodym ludziom, jak bardzo podatny na globalne zawirowania jest sektor turystyczny, który wszak nie oferuje produktów pierwszej potrzeby i w sytuacji kryzysowej jako jeden z pierwszych pada ofiarą ograniczania wydatków konsumenckich.

Co więcej, rosnąca świadomość ekologiczna, nawoływanie do ograniczenia turystyki masowej oraz zupełnie inne podejście przedstawicieli pokolenia Z do obowiązków zawodowych powodują, że, bądź co bądź w większości ciężka i wymagająca praca w turystyce (oraz w gastronomii) przestaje być traktowana jako wybór, a zaczyna jako przymus i jedynie czasowe rozwiązanie.

Zachodnie, wysokorozwinięte kraje już od wielu lat borykają się z niedoborem kadr w turystyce i gastronomii i ratują się masowym zatrudnianiem migrantów z krajów biedniejszych – jest zatem wielce prawdopodobne, że Polskę czeka podobny scenariusz, zresztą już obserwowany w dużych miastach.

1.3. Instytucje kontroli i nadzoru powiązane z turystyką wiejską

1.3.1. Państwowa Inspekcja Sanitarna (PIS)

Zgodnie z ustawą o Państwowej Inspekcji Sanitarnej zadaniem **Państwowej Inspekcji Sanitarnej** (PIS, zwyczajowo tzw. sanepid) jest sprawowanie nadzoru nad m.in. warunkami higieny środowiska, higieny pracy w zakładach pracy, higieny wypoczynku i rekreacji oraz zdrowotnymi żywności i procesów żywienia celem ochrony zdrowia ludzkiego i zapobiegania powstawaniu chorób (Ustawa z dnia 14 marca 1985 roku..., art. 1).

W obszarze turystyki wiejskiej istotne znaczenie mają przede wszystkim działania PIS w zakresie:

- zapobiegawczego nadzoru sanitarnego, takie jak uzgadnianie warunków zabudowy i zagospodarowania terenu oraz uzgadnianie dokumentacji projektowej dotyczącej budowy oraz zmiany sposobu użytkowania obiektów budowlanych pod względem wymagań higienicznych i zdrowotnych, jak również uczestniczenie w dopuszczeniu do użytku obiektów budowlanych (Ustawa z dnia 14 marca 1985 roku..., art. 3);
- bieżącego nadzoru sanitarnego w postaci kontroli przestrzegania przepisów dotyczących wymagań higienicznych i zdrowotnych w obszarze higieny środowiska (zwłaszcza wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi i powietrza w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi), utrzymania należytego stanu higienicznego nieruchomości i zakładów pracy, warunków produkcji, transportu, przechowywania i sprzedaży żywności oraz warunków żywienia zbiorowego (w tym nadzoru nad jakością zdrowotną żywności), warunków zdrowotnych środowiska pracy, jak również higieny pomieszczeń i wymagań w stosunku do sprzętu używanego w ośrodkach wypoczynku (Ustawa z dnia 14 marca 1985 roku..., art. 4).

Ewaluacja działalności PIS w sferze turystyki wiejskiej

W przypadku instytucji kontroli i nadzoru (dotyczy to również opisanych w punktach 1.3.2. i 1.3.3.) trudno jest dokonać obiektywnej ewaluacji ich działalności związanej z turystyką wiejską, albowiem w większości przypadków realizują one swoje zadania zgodnie z ogólnie narzuconymi wymogami i procedurami, jednakowymi dla wszystkich objętych nimi podmiotów. Jedynym polem manewru pozostaje czasem interpretacja poszczególnych zapisów prawnych, zależna od dobrej lub złej woli konkretnego urzędnika. Podstawowym wyzwaniem dla podmiotów turystyki wiejskiej w kwestii nadzoru ze strony PIS pozostaje problem oferty żywienia dla gości. Obiekt, który chce świadczyć gościom wyżywienie (nawet w postaci wybranych posiłków), ma obowiązek stosowania przepisów rozporządzenia (WE) Nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych oraz ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia, a tym samym podlega kontroli PIS i jest zobligowany do rejestracji działalności we właściwej Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej (Czerniec, 2023, s. 59).

1.3.2. Państwowa Inspekcja Pracy (PIP)

Nadzorem i kontrolą w zakresie przestrzegania prawa pracy (w szczególności przepisów i zasad BHP), a także przepisów dotyczących legalności zatrudnienia i innej pracy zarobkowej (w tym przez cudzoziemców) zajmuje się **Państwowa Inspekcja Pracy** (PIP) (Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 roku..., art. 1), której regionalnymi jednostkami organizacyjnymi są okręgowe inspektoraty pracy, działające w województwach.

Poza powyższą działalnością w kontekście edukacyjnego wymiaru turystyki wiejskiej istotne jest również to, że PIP sprawuje również nadzór i kontrolę zapewnienia przez pracodawcę bezpiecznych i higienicznych warunków zajęć odbywanych na jego terenie przez studentów i uczniów niebędących pracownikami (Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 roku..., art. 10).

Ewaluacja działalności PIP w sferze turystyki wiejskiej

Oprócz działalności kontrolnej PIP udziela porad prawnych i technicznych dotyczących zatrudnienia, zarówno podczas kontroli, jak również odpowiadając na pytania zainteresowanych podmiotów w swoich inspektoratach – w 2024 r. pracownicy PIP udzielili łącznie ponad 920 tys. takich porad (Stawicka, 2025). W związku z tym instytucja ta może być cennym wsparciem merytorycznym w procedurze zatrudniania pracowników także w turystyce wiejskiej.

Co więcej, PIP prowadzi różne programy prewencyjne, skierowane do różnych grup odbiorców – jedną z nich są rolnicy, do których adresowana jest mająca wieloletnią tradycję kampania „Szanuj życie! Bezpieczna praca w gospodarstwie rolnym”, mająca na celu poprawę warunków pracy i życia na obszarach wiejskich (Stawicka, 2025).

Poza tym pracodawcy działający w turystyce wiejskiej mogą także brać udział w różnego rodzaju szkoleniach realizowanych przez PIP (np. „Efektywne zarządzanie ryzykiem zawodowym”, „Zdobądź Dyplom PIP” czy „Przeciwdziałanie negatywnym skutkom stresu w miejscu pracy”), mającym generalnie na celu poprawę szeroko rozumianych warunków pracy, tak dla pracowników, jak i pracodawców.

Warto podkreślić, że od 1 stycznia 2025 r. kontrolom PIP podlegają również rolnicy, którzy, zgodnie z mechanizmem warunkowości społecznej (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115...) w przypadku nieprzestrzegania przepisów prawa pracy i zasad BHP są pozbawiani możliwości dopłat bezpośrednich (Kryczka, 2025).

Trzeba przy tym pamiętać, że PIP od lat zmaga się z problemami kadrowymi i finansowymi oraz stale rosnącą liczbą obowiązków i nawałą skarg (Samolińska, 2019), w związku z czym jego realne możliwości kontroli w turystyce wiejskiej są znacząco ograniczone.

1.3.3. Krajowa Administracja Skarbowa (KAS)

Krajowa Administracja Skarbowa (KAS) jest organem administracji skarbowej i celnej, którego jednostkami organizacyjnymi są m.in. izby administracji skarbowej i urzędy skarbowe (Ustawa z dnia 16 listopada 2016 roku..., art. 46).

W obszarze działalności związanej z szeroko rozumianą turystyką wiejską najważniejszym działaniem KAS jest pobór należności podatkowych i kontrola finansowa prawidłowości realizacji obowiązków podatkowych (w tym związanych z podatkiem od towarów i usług, tzw. VAT) oraz ewidencjonowania sprzedaży przy zastosowaniu kasy rejestrującej i wydawania nabywcy paragonu fiskalnego (Ustawa z dnia 16 listopada 2016 roku..., art. 2, 54, 94k).

Ewaluacja działalności KAS w sferze turystyki wiejskiej

Warto podkreślić, że obowiązki KAS nie sprowadzają się wyłącznie do działalności kontrolnej, ale świadczy ona również wsparcie podatnika w prawidłowym wykonywaniu obowiązków podatkowych, a także prowadzi działalność informacyjną i edukacyjną w zakresie przepisów prawa podatkowego (Ustawa z dnia 16 listopada 2016 roku..., art. 2), co może być wykorzystane przez podmioty turystyki wiejskiej do lepszego rozumienia obowiązku podatkowego.

Działania te mogą doprowadzić do zmniejszenia szarej strefy i nierejestrowanych przepływów pieniężnych w obszarze turystyki wiejskiej, a tym samym wykształcenia pozytywnego społecznie wizerunku sektora, zwłaszcza w porównaniu z prywatnym wynajmem krótkoterminowym, coraz częściej postrzeganym jako niepożądane zjawisko, generujące znaczące problemy dla społeczności lokalnych (Wiewióra, 2024).

1.3.4. Główny Urząd Statystyczny (GUS)

Główny Urząd Statystyczny (GUS), jako urząd zajmujący się zbieraniem i udostępnianiem danych statystycznych, prowadzi również badania dotyczące turystycznej bazy noclegowej. Dzielona jest ona na obiekty hotelowe i pozostałe obiekty noclegowe, a wśród tych drugich wyszczególnione są m.in. kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne.

Sprawozdawczość odbywa się na dwóch drukach, w zależności od liczby miejsc noclegowych – obiekty mające 10 lub więcej takich przekazują dane raz w miesiącu na druku KT-1, reprezentacyjna próba 20% obiektów posiadających mniej niż 10 miejsc noclegowych wypełnia raz do roku mniej szczegółowy druk KT-2 (Kraśniewska i in., 2020, s. 12-14). W obu przypadkach wypełnienie sprawozdania jest obowiązkowe.

Ewaluacja działalności GUS w sferze turystyki wiejskiej

Trzeba podkreślić, że w przypadku turystyki wiejskiej sposób zbierania informacji statystycznych przez GUS jest mocno nieprecyzyjny i skutkuje brakiem wiarygodnych danych dotyczących zjawiska.

Większość bowiem obiektów tego typu oferuje mniej niż 10 miejsc noclegowych, a co więcej nie muszą one mieć numeru REGON lub – w przypadku rolników wynajmujących do 5 pokoi – nie płacą podatku dochodowego (Kraśniewska i in., 2020, s. 13).

Do tego dochodzi bardzo gwałtowny w ostatnich latach rozwój wynajmu prywatnego na obszarach wiejskich, opartego o różnego rodzaju platformy (np. Airbnb, Slowhop, NaOdludziu), a nie ujętego w ramy instytucjonalne.

W związku m.in. z tymi niedoskonałościami, ale również innymi zjawiskami (np. szara strefa, zaniżanie liczby miejsc noclegowych), rozbieżności między statystyczną a rzeczywistą liczbą obiektów i miejsc noclegowych w wybranych miejscowościach turystycznych mogą sięgać nawet kilkuset i więcej procent (Miedziński, 2015, s. 113-114).

2) Sfera organizacji

2.1. Organizacje bezpośrednio powiązane z turystyką wiejską

2.1.1. Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”

Jedną z najważniejszych organizacji pozarządowych, wspierających rozwój turystyki wiejskiej w Polsce jest **Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”**.

Powołana ona została w roku 1996 jako związek stowarzyszeń agroturystycznych. Jest organizacją non-profit o ogólnopolskim zasięgu, a w jej ramach zrzeszonych jest obecnie (lipiec 2025) 21 lokalnych i regionalnych stowarzyszeń agroturystycznych. W roku 2026 Federacja obchodzić będzie trzydziestolecie działalności.

Powstanie Federacji, której głównym zadaniem jest wszechstronna działalność na rzecz promocji i rozwoju turystyki wiejskiej, jako reprezentanta regionalnych stowarzyszeń agroturystycznych na szczeblu krajowym, wpłynęło zasadniczo na kształt struktury organizacyjnej turystyki wiejskiej i agroturystyki w Polsce. Priorytetowa rola Federacji wzmocniona była wówczas dodatkowo możliwościami uczestnictwa w różnych programach wspieranych środkami z funduszy Unii Europejskiej, m.in. Tourin II i III.

Istotnym projakościowym aspektem funkcjonowania Federacji była rejestracja, inspekcja i kategoryzacja wiejskiej bazy noclegowej, której podstawy opracowane zostały w ramach programu PHARE – Tourin II Turystyka wiejska na obszarach wiejskich i zalesionych, realizowanego w latach 1996-1997 (Seroka-Stolka, 2007). W ramach komponentu „Rozwój turystyki wiejskiej” znalazł się projekt „Rozwój wiejskiej bazy noclegowej”. Jego głównym celem było rozwijanie i promocja systemu zakwaterowania w ramach turystyki wiejskiej (Dorobek Programu..., 2003). Zrealizowano wówczas wiele działań, które miały kluczowe znaczenie dla powstania systemu kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej¹.

Federację, jako podmiot realizujący na zlecenie UKFiT działania dotyczące kategoryzacji, wyposażono (dzięki środkom z programu Tourin II) w sprzęt komputerowy oraz w system do rejestracji i nadawania kategorii. W początkowej fazie (w programie pilotażowym) zostało skategoryzowanych około 1000 gospodarstw. W roku 1999, decyzją prezesa UKFiT, system kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej przekazano federacji na własność (Odpowiedź ministra..., 2004).

¹ Było to m.in. opracowanie system kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej (przy udziale specjalistów zachodnich, wzorowany na systemach innych krajów europejskich), pilotażowa kategoryzacja celem zebrania doświadczeń, opracowanie podręcznika „Wskazówki dla inspektorów dla celów inspekcji kategoryzacyjnych wiejskiej bazy noclegowej”, opracowanie wskazówek dla kwaterodawców oraz kwestionariuszy do rejestracji i kategoryzacji obiektów, powołano i wykształcono kadre inspektorów, którzy mieli dokonywać kategoryzacji. Szerzej na ten temat: Majewski, J. (2003). Turystyka wiejska w programie PHARE TOURIN - kierunki strategiczne i ich realizacja. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Krakowie. Sesja Naukowa, nr 90; Dorobek Programu rozwoju turystyki PHARE – TOURIN: analiza treści udostępnionych raportów, projektów, programów i innych opracowań wykonanych w ramach realizacji przedsięwzięć finansowych ze środków programu. (2003). Warszawa: Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej.

Obecnie wśród głównych celów działalności Federacji na rzecz turystyki wiejskiej wymienić można:

- organizację, rozwój i promocję turystyki wiejskiej oraz dbałość o wzrost poziomu usług w jej zakresie,
- tworzenie, zachowanie i ochronę walorów kulturowych i przyrodniczych terenów wiejskich, a także podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska i popieranie produkcji rolniczej metodami ekologicznymi,
- propagowanie różnorodnych form odpoczynku na terenach wiejskich oraz prowadzenie działań promujących obiekty turystyki wiejskiej,
- zapewnienie funkcjonowania i rozwijania polskiego systemu informacji turystyki wiejskiej w kraju i za granicą,
- kształtowanie opinii i ocen dotyczących agroturystyki i turystyki wiejskiej oraz warunków ich prowadzenia, jak również prowadzenie badań i analiz rynkowych w zakresie turystyki wiejskiej,
- wszechstronną współpracę z instytucjami, organizacjami i osobami prywatnymi m.in. w dziedzinie turystyki na obszarach wiejskich, oświaty, ochrony środowiska czy kultury,
- zgłaszanie inicjatyw zmian w obowiązujących przepisach oraz opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących turystyki wiejskiej i związanych z nią problemów.

Cele te realizowane są m.in. poprzez:

- administrowanie i rozwijanie ogólnopolskiego systemu kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej, wraz z przeprowadzaniem procedur kategoryzacyjnych i nadawaniem kategorii obiektom funkcjonującym w jej ramach,
- prowadzenie różnorodnych działań na rzecz promocji turystyki wiejskiej i rozwijania pozytywnego wizerunku terenów wiejskich wraz z ich unikalnymi walorami oraz wykorzystania tych obszarów na cele rekreacyjno-turystyczne,
- tworzenie bazy danych o gospodarstwach agroturystycznych, a także prowadzenie działalności wydawniczej i reklamowej na rzecz Federacji i jej członków,
- prowadzenie badań i analiz rynku turystyki wiejskiej,
- współpracę z władzą ustawodawczą, administracją rządową i samorządową oraz innymi instytucjami, organizacjami i osobami prywatnymi w zakresie funkcjonowania i rozwoju turystyki wiejskiej, a także wymianę i upowszechnianie doświadczeń z tego obszaru,
- organizowanie szkoleń, wykładów, odczytów, seminariów, wystaw, spotkań dyskusyjnych itp. służących propagowaniu i rozwojowi turystyki wiejskiej.

Jednym z głównych zadań Federacji jest kategoryzacja wiejskiej bazy noclegowej – czyli dobrowolnej oceny obiektów turystyki wiejskiej (tylko tych, które nie podlegają ustawowemu obowiązkowi kategoryzacji obiektów hotelarskich), przeprowadzanej przez licencjonowanych inspektorów.

Jej celem jest podnoszenie jakości usług świadczonych przez obiekty turystyki wiejskiej, co sprzyja ich rekomendacji i promocji. System kategoryzacji był kilkakrotnie modyfikowany, udoskonalany, a także uproszczony.

Wraz ze zmianami, które obowiązują od początku 2013 r., wyróżnia się obiekty w dwóch głównych kategoriach:

- Wypoczynek na wsi,
- Wypoczynek u rolnika (którego wyróżnikiem jest sielski charakter obiektu i jego otoczenia, działalność rolna i obecność zwierząt gospodarskich, posiłki przygotowywane na bazie produktów wiejskich (m.in. potrawy regionalne), elementy dekoracyjne o charakterze etnograficznym).

Kategoryzowanemu obiektowi może zostać przypisane jedno, dwa lub trzy słoneczka – ich liczba świadczy o jego jakości i zakresie świadczonych usług. Ważność przyznanej kategorii wynosi 4 lata, a objęty nią kwaterodawca ma prawo m.in. do posługiwania się zastrzeżonymi znakami „Wypoczynek na wsi” lub „Wypoczynek u rolnika” oraz logo Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” we wszelkich materiałach promocyjnych.

Skategoryzowane obiekty są ponadto promowane poprzez stronę internetową Federacji, a także liczne działania i kampanie promocyjne realizowane przez Federację, mające na celu propagowanie turystyki wiejskiej i wypoczynku na wsi.

Na stronie agroturystyka.pl prowadzonej przez Federację rekomendowane są 424 obiekty noclegowe, z czego 66 została nadana kategoria. Należy jednak zauważyć, że w grupie „Wypoczynek u rolnika” (rozumianej jako typowe gospodarstwa agroturystyczne) znalazło się zaledwie 10 skategoryzowanych obiektów.

Biorąc pod uwagę fakt, iż w 2012 r. skategoryzowanych było prawie 400 obiektów, stwierdzić należy, że właściciele tych skategoryzowanych nie starają się o przedłużenie ich obecności w systemie, a kwaterodawcy rozpoczynający działalność na rynku turystyki wiejskiej zainteresowani kategoryzacją nie są. Można zatem stwierdzić, że właściciele wiejskich obiektów noclegowych nie dostrzegają korzyści wynikających z ich kategoryzacji.

Ważniejsze działania Federacji podejmowane w ostatnich kilku latach

W ramach swoich działań, Federacja angażuje się w różne inicjatywy promujące turystykę wiejską, jak np. kampanie informacyjne oraz współpracę z samorządami i innymi instytucjami. Jest także inicjatorem projektów, których celem jest podniesienie jakości usług świadczonych przez wiejskich kwaterodawców, a także zwiększenie bezpieczeństwa.

Znaczna część tych działań wspierana jest z budżetu państwa, w tym ze środków Ministerstwa Sportu i Turystyki. Wśród nich wymienić można m.in.:

- „Kategoryzacja Wiejskiej Bazy Noclegowej jako narzędzie podnoszenia jakości usług w turystyce wiejskiej” – projekt, którego celem jest poprawa jakości usług w turystyce wiejskiej poprzez systematyczną kategoryzację obiektów noclegowych i edukację kluczowych osób związanych z branżą.
- „Bezpieczny wypoczynek na polskiej wsi” – projekt, w którym przewidziano m.in. organizację szkoleń dotyczących standardów ochrony małoletnich.
- „Promocja oferty turystycznej Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „GG”” – projekt, którego celem jest promocja potencjału turystycznego polskiej wsi m.in. poprzez opracowanie i wydanie folderu pt. „Kwatery z pasją”, mapy pt. „Wieś Polska Zaprasza” (także w wersji anglojęzycznej) oraz realizację kampanii promocyjnej turystyki wiejskiej i agroturystyki w mediach społecznościowych.

Władze Federacji podjęły także inicjatywy w zakresie poprawy bezpieczeństwa wypoczynku w obiektach turystyki wiejskiej w warunkach podwyższonego ryzyka wywołanego rozprzestrzenieniem się koronawirusa, wśród których wyróżnić można np.:

- Kampanię "Odpoczywaj na wsi bezpiecznie" – projekt, którego celem była poprawa jakości usług turystycznych świadczonych na wsi i zwiększenie ich bezpieczeństwa zdrowotnego, m.in. poprzez wypracowanie kryteriów oceny w ramach kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej, warunkujące posługiwanie się znakiem „Bezpieczna kwatery”, co zwiększa zaufanie gości i poczucie bezpieczeństwa podczas korzystania z usług świadczonych przez wiejskich kwaterydawców.
- Projekt „Internet w dobie pandemii drogą do sukcesu organizacji i własnej działalności”, którego celem było dostosowanie metod świadczenia usług turystycznych do nowej rzeczywistości po pandemii COVID-19 pozwalający m.in. na nabycie przez kwaterydawców umiejętności z zakresu wykorzystania komunikatorów internetowych w działalności turystycznej.

Zmiany zachowań i preferencji turystycznych spowodowane pandemią i wywołanymi przez nią lockdownami przełożyły się na zwiększone zainteresowanie wypoczynkiem na obszarach wiejskich.

Dostrzeżono jednocześnie konieczność przeprowadzenia badań w zakresie strony podażowej turystyki wiejskiej w Polsce. Zadania tego, na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki, podjęła się Federacja, czego efektem jest „Raport dotyczący podaży turystyki wiejskiej po pandemii COVID-19” – badanie, którego celem było m.in. pogłębienie wiedzy nt. charakterystyki właścicieli obiektów turystyki wiejskiej oraz prowadzonej przez nich działalności, uwarunkowań finansowych realizacji tego rodzaju przedsięwzięć i form ich promocji.

Bardzo istotną dla rozwoju turystyki wiejskiej w Polsce jest realizowana od 2018 r. kampania „Odpoczywaj na wsi”, której celem jest kreowanie wizerunku obszarów wiejskich, jako turystycznego rynku oferującego zróżnicowane i całoroczne atrakcje, a także dotarcie z ofertą do zagranicznych turystów.

Przedsięwzięcie to jest zainicjowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi przy współpracy z szerokim gronem podmiotów prywatnych i publicznych (m.in. z POT i CDR). Jednym z kluczowych partnerów jest Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”, która odpowiada za merytoryczną obsługę i realizację projektu. W 2025 r. na stoisku „Odpoczywaj na wsi” atrakcyjność turystyczna polskiej wsi i uroki wypoczynku z dala od miejskiego zgiełku propagowane były m.in. podczas Międzynarodowych Targów Turystyki i Czasu Wolnego we Wrocławiu, Pikniku nad Odrą, Targów Turystyki i Sportu „W Stronę Słońca” w Opolu, a w 2024 r. m.in. podczas Międzynarodowych Targów Turystycznych ITTF Warsaw, Targów „Smaki Regionów” w Poznaniu, a także Ogólnopolskich Dożynek Jasnogórskich w Częstochowie. Co istotne, Federacja jest także odpowiedzialna za realizację niniejszej podstrategii.

Ewaluacja działalności PFTW „GG” w sferze turystyki wiejskiej

Federacja pełni niezwykle istotną, systemową i unikatową rolę polegającą głównie na administrowaniu i rozwijaniu ogólnopolskiego systemu kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej.

Realizuje ponadto zadania w zakresie promocji turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym, m.in. poprzez udział w targach (także w ramach inicjatywy „Odpoczywaj na wsi”).

Istotnym elementem jej działalności jest także m.in. prowadzenie badań na zlecenie administracji rządowej. Są to przedsięwzięcia, których nie są w stanie zrealizować rozproszone organizacje i inicjatywy o charakterze lokalnym, a nawet regionalnym.

W literaturze przedmiotu napotkać można uwagi pod kontem funkcjonowania Federacji. Jedną z nich jest brak stałej i planowej działalności (a nie „od projektu do projektu”) mającej na celu koordynowanie rozwoju agroturystyki w Polsce (Wojciechowska, 2011).

Pojawia się także stwierdzenie, że aby Federacja spełniała funkcję autonomicznego koordynatora agroturystyki w kraju powinna mieć stałe biuro z profesjonalnym personelem, zatrudnianym na zasadzie stałych miejsc pracy, które przez zarząd Federacji powinno być rozliczane z wykonywanych zadań i kontrolowane. Niestety Federacja wyłącznie sama takiego zadania nie może udźwignąć. Między innymi także z tego powodu jej pozycja ulega systematycznemu osłabianiu.

W innych krajach, np. Austrii, stałe i przejrzyste finansowe wsparcie m.in. z odpowiednich ministerstw zapewnia podstawy funkcjonowania takiej organizacji (Wojciechowska, 2011; Wojciechowska, 2005).

Uwagi wymaga także systemu kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej. Problemem jest bardzo mała liczba skategoryzowanych obiektów, która stanowi marginalny odsetek podmiotów tego typu funkcjonujących w kraju (problematykę tę podnosiła w swoich badaniach m.in. J. Cichowska (2015)).

Powodem takiego stanu rzeczy może być brak świadomości potencjalnego turysty o funkcjonowaniu takiego systemu kategoryzacji i korzyści z niego płynących, na co uwagę zwrócił J. Zawadka (2017)².

Niska świadomość korzyści wynikających z kategoryzacji wśród gospodarzy i turystów wyartykułowana została także w Raporcie na temat podaży turystyki wiejskiej po pandemii Covid-19 zrealizowanym przez Polską Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki (2023).

2.1.2. Stowarzyszenia agroturystyczne

Znaczące miejsce w gronie podmiotów uczestniczących we wspieraniu i zarządzaniu turystyką wiejską w Polsce zajmują **lokalne i regionalne stowarzyszenia agroturystyczne**. Ich wysoka ranga wynika ze specyfiki turystyki wiejskiej, a mianowicie funkcjonowania wielu małych i rozproszonych przestrzennie „rodzinnych” przedsięwzięć.

Wymienione cechy wymuszają wręcz, dla sprostania wymogom współczesnego, konkurencyjnego rynku, tworzenie przez wiejskich kwaterodawców stowarzyszeń, które mogą z jednej strony bardziej skutecznie rozwiązywać problemy swoich członków, poprzez ukierunkowanie ich aktywności, umiejętności, zdolności i zasobów na realizację wspólnie wyznaczonych celów, z drugiej natomiast bardziej efektywnie współpracować z administracją rządową, lokalnymi samorządami i instytucjami, a także związkami stowarzyszeń (np. PFTW „GG”) jako pełnoprawny partner.

² Istnieją badania, których wyniki zdają się przeczyć temu stwierdzeniu. Można się z nimi zapoznać w „Programie rozwoju i promocji systemu kategoryzacji obiektów agroturystycznych i obiektów turystyki wiejskiej w Polsce”. Z opracowania tego wynika, że prawie 70% badanych deklarowało świadomość, iż w Polsce funkcjonuje system kategoryzacji WBN. Należy jednak mieć na uwadze, że badania te były prowadzone na targach AGROTRAVEL 2014 (w tym przedstawiciele strony podaźowej), podczas Pikniku „Poznaj dobrą żywność” (2014), a także w trakcie targów TOUR SALON w Poznaniu (2014). W znacznej mierze grupę badanych stanowiły zatem osoby obeznane z turystyką wiejską, w tym także z systemem kategoryzacji WBN. Innym czynnikiem wpływającym na tak wysoki odsetek badanych deklarujących znajomość istnienia systemu kategoryzacji WBN jest niewątpliwie sugestywny sposób zadania pytania podczas badania: „Czy w ogóle wiedz Państwo, że w Polsce istnieje system kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej?”.

Powstawanie tego typu stowarzyszeń było głównie wynikiem starań samych mieszkańców wsi oraz sugestii doradców rolniczych. Świadczy to zarówno o autentycznym odczuwaniu potrzeby działań zespołowych mieszkańców wsi świadczących lub zamierzających świadczyć usługi turystyczne, jak też o skuteczności propagowania zrzeszania się wiejskich usługodawców przez system doradztwa rolniczego.

Kolejnym powodem jest dostrzeżenie pozytywnych efektów działania podobnych organizacji w innych regionach. Wskazuje to pośrednio, że sami wiejscy usługodawcy widzą praktyczne korzyści płynące ze zrzeszania się (Strzembicki, 2003).

Wśród ważniejszych zadań stowarzyszeń agroturystycznych należy wskazać m.in. (Parzonko, 2006, Niedziółka i Perchał, 2016):

- wspieranie idei turystyki wiejskiej w regionie oraz wymiana i upowszechnianie doświadczeń w zakresie rozwoju turystyki wiejskiej,
- podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez tworzenie produktu turystycznego o określonym standardzie i znaczeniu międzynarodowym,
- działania marketingowe i promocyjne na rzecz podmiotów turystycznych działających na wsi, działalność w sferze wydawniczej,
- badania i analiza rynku,
- propagowanie i pomoc w realizacji różnych form wsparcia finansowego,
- umacnianie tożsamości regionalnej, kultywowanie i popularyzacja tradycji i spuścizny historycznej oraz kulturalnej regionu,
- kształtowanie poczucia więzi i integracja społeczności lokalnej,
- ochrona interesów członków stowarzyszenia.

Za najważniejszy jednak cel działalności stowarzyszeń uznać można działalność promocyjną. Dotyczy ona stosowania różnych narzędzi marketingowych: wydawnictw, reklamy internetowej, uczestnictwa w targach turystycznych i giełdach agroturystycznych, sprzedaży osobistej, promocji uzupełniającej oraz różnych form public relations (konferencje, sympozja, giełdy, dożynki, festyny, odpusty) (Niedziółka, 2016).

Regionalne stowarzyszenia turystyki wiejskiej i agroturystyki już w początkowym okresie swojego działania dostrzegły potrzebę utworzenia nadrzędnej organizacji, której celem byłoby skoordynowanie działalności w skali całego kraju, negocjowanie korzystnych warunków dla rozwoju turystyki wiejskiej oraz reprezentacja ich interesów wobec rządu.

Również wśród wielu wniosków podsumowujących obrady II Ogólnopolskiego Sympozjum Agroturystycznego za najważniejsze uznano powołanie na bazie istniejących regionalnych stowarzyszeń ogólnopolskiej federacji stowarzyszeń agroturystycznych. Po dwuletnim okresie przygotowań organizacyjnych i prawnych w czerwcu 1996 roku nastąpiło powołanie (omówionej wcześniej) Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”.

Liczba funkcjonujących w Polsce stowarzyszeń agroturystycznych jest trudna do precyzyjnego wskazania. W jednym z zestawień zamieszczonych na stronie CDR figuruje około 160 podmiotów (Baza stowarzyszeń...).

Należy jednak przyjąć, że liczba aktywnie działających podmiotów tego typu jest znacząco niższa, gdyż duża część z nich została rozwiązana lub zaprzestała swojej działalności.

Ewaluacja działalności stowarzyszeń agroturystycznych w sferze turystyki wiejskiej

Rola stowarzyszeń agroturystycznych w rozwoju turystyki wiejskiej jest znacząca. Organizacje te integrują środowisko usługodawców i osób zainteresowanych szeroko pojętym rozwojem turystyki (w tym promocja i ochrona wartości przyrodniczych i kulturowych), co sprzyja wymianie doświadczeń i współpracy.

Mają one znaczącą rolę w profesjonalizacji usług, na co składają się organizowane przez nie szkolenia, warsztaty i kursy podnoszące jakość świadczonych usług turystycznych. Stowarzyszenia mają także duże znaczenie w promocji regionów (foldery, mapy, przewodniki, katalogi ofert, strony internetowe, uczestnictwo w targach turystycznych), co zwiększa rozpoznawalność obszarów wiejskich. Jednym z ważniejszych efektów funkcjonowania stowarzyszeń często jest (a na pewno powinno być) budowanie sieci współpracy – kooperacja z LGD w ramach formułowania i realizacji LSR, KGW, LOT, samorządami lokalnymi i innymi.

Ograniczeniem dla efektywniejszego działania może być rozdrobnienie organizacyjne stowarzyszeń agroturystycznych. Większość takich organizacji jest niewielka o działaniu jedynie lokalnym, co ograniczać może zasięg promocji.

Innym problemem jest brak współpracy „sąsiadujących” ze sobą stowarzyszeń, co prowadzi do braku efektu synergii czy kooperacji w ramach wspólnej strategii w zakresie rozwoju turystyki czy promocji lokalnych walorów turystycznych.

Problemem jest też znacząca zależność od środków zewnętrznych (składki członkowskie nie zapewniają budżetu, dzięki któremu można sfinalizować szerzej zakrojone i bardziej kosztochłonne działania), ale także ich pozyskiwanie w drodze projektów, wnioskowanie w ramach których nie zawsze zakończone jest sukcesem.

2.1.3. Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi (PSORW)

Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi (PSORW) funkcjonuje od 11 marca 2013 r., kiedy to burmistrz Gogolina wraz z 35 wójtami i burmistrzami z 15 województw podpisał w Strumieniu (woj. śląskie), „Porozumienie o utworzeniu Polskiej Sieci Odnowy i Rozwoju Wsi”.

Celem Sieci, funkcjonującej obecnie w formie stowarzyszenia, jest stworzenie platformy współdziałania na rzecz zachowania istniejących i tworzenia nowych istotnych wartości na polskiej wsi, w szczególności w sferach: tożsamości, zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego, środowiska, rewitalizacji, zachowania dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania przestrzeni i krajobrazu wiejskiego, a także oddolnej aktywności mieszkańców wsi (Porozumienie partnerskie..., 2013).

W lipcu 2015 członkami Sieci było 31 gmin z całej Polski, a także trzech członków wspierających (Śląski Związek Gmin i Powiatów, Fundacja Wspomagania Wsi, Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów). Partnerami PSORW jest ponadto Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu.

Kluczowym projektem PSORW jest „Sieć Najciekawszych Wsi”, która ma być markowym produktem turystycznym i sposobem na zachowanie najcenniejszych wsi pod względem walorów materialnego dziedzictwa, autentyczności wiejskiej przestrzeni oraz form życia mieszkańców.

Ponadto wśród celów jej utworzenia wskazać można m.in. zainteresowanie społeczeństwa tematyką wiejską poprzez udostępnienie walorów wsi o wartościach poznawczych i edukacyjnych czy tworzenie wizytówki gminy/regionu.

Wsie pretendujące do uczestnictwa w Sieci muszą mieć odpowiednie walory, przede wszystkim zasób przestrzennej atrakcyjności wyrażający się pozytywnym wizerunkiem miejscowości. Wartość podnoszą zabytki, zachowana dawna zabudowa zagrodowa czy specyficzny budulec i detal architektoniczny. Ważne są także, np. typy zieleni wewnątrz miejscowości oraz powiązania wewnątrz wsi z otaczającym krajobrazem. Kluczową kwestią jest umiejętność udostępnienia walorów wsi i odpowiednia ich prezentacja, co powinno uczynić pobyt we wsi markowym produktem turystycznym.

Obecnie (lipiec 2025) do Sieci Najciekawszych Wsi należy 23 wsie, z czego 14 przeszło już proces certyfikacji, a 9 jest w jego trakcie. Pierwsze certyfikaty wręczone zostały 30 września 2019 r. podczas konferencji „Na drodze do odkryć – start Sieci Najciekawszych Wsi”.

Wsie należące do Sieci promowane są na różnego typu wydarzeniach i targach. W 2025 r, był to np. Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi czy Międzynarodowe Targi Poznańskie. Informacje na ich temat znaleźć można m.in. w folderze „Na drodze odkryć”.

W roku 2025 Stowarzyszenie Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi pozyskało dofinansowanie na realizację projektu „Na drodze do odkryć – opowieść o polskiej wsi jako nowoczesnym produkcie turystycznym”. Wysokość wsparcia wynosi 180 tys. zł i przyznane zostało ono w ramach „Programu wsparcia turystyki” – Edycja 2025, organizowanego przez Ministerstwo Sportu i Turystyki. Inicjatywa Sieci Najciekawszych Wsi upowszechniana była także podczas konferencji „Na drodze do odkryć - opowieść o polskiej wsi jako nowoczesnym produkcie turystycznym”, która miała miejsce 30 czerwca 2025 r. w Jerzmanowej.

Warto wspomnieć tu także o współorganizowanej przez PSORW konferencji „Najciekawsze na wsi: nowoczesność i tradycja w promocji turystyki wiejskiej”, która odbyła się 16 stycznia 2025 r. w Kłodzku. W programie znalazło się m.in. wystąpienie „Stowarzyszenie Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi - wspólne działania na rzecz rozwoju i promocji obszarów wiejskich”, „Zasoby lokalne jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego małych miast i wsi”. Omawiano także „Drogę do uzyskania statusu Miejsca Ciekawego”, a także przytoczono inspirujące przykłady produktów turystyki wiejskiej. Podczas panel dyskusyjnego dyskutowano o turystyce wiejskiej w obliczu wyzwań: problemy, potrzeby wsparcia ze szczególnym uwzględnieniem terenów popowodziowych (Zapraszamy na konferencję...).

W ramach projektu Sieć Najciekawszych Wsi realizowane jest też działanie „Miejsca ciekawe”, w ramach którego rekomendowanych jest prawie 200 interesujących miejsc i obiektów (w tym muzeów, restauracji czy obiektów noclegowych).

Ewaluacja działalności PSORW w sferze turystyki wiejskiej

PSORW, za sprawą efektywnej realizacji projektu „Sieć Najciekawszych Wsi”, ma niewątpliwie istotny i korzystny wpływ na rozwój turystyki wiejskiej.

Dodatковым atutem tego przedsięwzięcia jest fakt, iż łączy ono ochronę dziedzictwa kulturowego obszarów wiejskich z promocją ich oferty turystycznej, której sprzyja dodatkowo program wyróżnień „Miejsca ciekawe”. Poprzez organizację konferencji stowarzyszenie to upowszechnia wiedzę o projekcie SNW i inspiruje kolejne wsie do przystąpienia do tej inicjatywy. PSORW staje się rozpoznawalna także poza granicami kraju.

To zasługa dwóch gmin wchodzących w skład Stowarzyszenia, które znalazły się na podium konkursu o Europejską Nagrodę Odnowy Wsi. Podczas uroczystości finałowych (wrzesień 2024 r.) w Stadtschlaining w Austrii „Złoty Laur” trafił do Gminy Jemielnica (woj. opolskie). Z kolei gmina Sławno (woj. łódzkie) została laureatem Brązowej Nagrody Europejskiej Odnowy Wsi (Uroczystości finałowe...).

Wśród wyzwań na przyszłość wskazać należy niewielką skalę oddziaływania – 23 wsie i kilkukrotnie większa liczba „Miejsc ciekawych” to wciąż nisza wobec potencjału kraju. Niezbyt korzystne jest też to, że nie wszystkie regiony są reprezentowane równomiernie.

Niepokoić może też ciągłość finansowania projektu z uwagi na fakt, iż jego realizacji sfinansowana została ze środków PROW/EFRR. Inną kwestią, charakterystyczną także dla wielu innych inicjatyw z tego obszaru jest rozproszenie marki turystyki wiejskiej – istnieją równoległe inicjatywy promocyjne, np. kampania PFTW „Odpoczywaj na wsi”, wioski tematyczne, zagrody edukacyjne i inne przedsięwzięcia, wśród których nie można dostrzec kooperacji, integracji i wzajemnej promocji.

Należy też nadmienić, że działalność i promocja certyfikowanych wsi oraz „Miejsc ciekawych” sprawia wrażenie mało widocznej, informacja jest niedostatecznie rozpowszechniona. Info o wsiach jest tylko na stronie i folderze w wersji PDF, który jest niezwykle trudny do odnalezienia – nie ma go na stronie PSORW; jest za to na stronie KSOW, ale głęboko „zagrzebany” (Na drodze do odkryć, 2018).

2.1.4. Inicjatywa „Wioska Tematyczna” (wioska-tematyczna.pl)

Serwis „**Wioska Tematyczna**” powstał w celu popularyzacji idei wiosek tematycznych w Polsce i z założenia ma stanowić bazę dobrej i sprawdzonej oferty pobytów jednodniowych dla odwiedzających indywidualnych i szkolnych grup zorganizowanych.

Początki tej inicjatywy sięgają roku 2012 i związane są z programem „Wioski z pomysłem”. Celem przedsięwzięcia jest nawiązanie współpracy wsi tematycznych z obszaru Polski oraz wsparcie organizacji wiejskich w zakresie narzędzi ekonomii społecznej, tworzenia ofert tematycznych i rozwijania przedsiębiorczości wiejskiej.

Wśród działań tego typu na stronie serwisu wymienione są:

- prowadzenie warsztatów dot. wypracowania pomysłu na wieś tematyczną z liderami wiejskimi (przeprowadzenie ponad 150 warsztatów);
- organizacja wizyt studyjnych (1-4 dniowych) dla liderów wiejskich, radnych, sołtysów, radnych gminnych, przedstawicieli ośrodków doradztwa rolniczego itp. na terenie Polski (głównie na Dolnym Śląsku);
- przeprowadzenie spotkań informacyjnych/seminariów dot. korzyści funkcjonowania wioski tematycznej;
- ewaluacja działających wiosek tematycznych wraz ze warsztatami rozwojowymi – wypracowującymi nowe formy zabaw, edukacji i promocji wsi tematycznej.

W tej chwili na portalu promowane są 33 wioski (na mapie obrazującej położenie wiosek jest ich więcej, ale opis prezentacja oferty obejmuje tę właśnie liczbę), z czego 11 przypisany został Certyfikat „Wioska Tematyczna – GWARANCJA PRZYGODY”, który ma na celu promocję wiosek tematycznych, które mają różnorodną ofertę pobytową oraz dbają o jakość i wizerunek swojej oferty.

Zgodnie z informacją zamieszczoną na stronie, ostatnie certyfikaty przyznane zostały w roku 2020, a w zakładce „Aktualności” 2 ostatnie wpisy pochodzą z czerwca 2025 i marca 2022. Konto na Facebooku prezentuje jednak aktualne działania podejmowane przez ten podmiot.

Ewaluacja działalności „Wioski Tematycznej” w sferze turystyki wiejskiej

Głównym celem serwisu „Wioska Tematyczna” jest popularyzacja idei wiosek tematycznych w Polsce, promocja kilkudziesięciu miejscowości tego typu i zwiększenie widoczności ich oferty (dzięki bazie wiosek i mapie).

Istotną rolą organizacji jest certyfikacja wiosek tematycznych, co wprowadza pewien standard jakości, który przekłada się na zadowolenia i doświadczenia odwiedzających. Podmiot ten pośrednio inicjuje także powstawanie nowych wiosek tematycznych poprzez rozwijanie kompetencji lokalnych liderów (warsztaty, wizyty studyjne).

Rola ta jest niezwykle istotna z uwagi na duże znaczenie rozwoju wsi tematycznych dla turystyki wiejskiej. Miejscowości tego typu są ostoją dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, integrują kapitał społeczny i umacniają tożsamość lokalną. Ułatwia to tworzenie atrakcyjnych, zróżnicowanych i rozpoznawalnych produktów turystycznych. To z kolei przyczynia się do wzmocnienia marki obszarów wiejskich jako destynacji turystycznych, zwiększa popyt turystyczny na tych obszarach i przyczynia się do zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich i dywersyfikacji źródeł dochodu ich mieszkańców. Uwagę na te kwestie w swoich badaniach zwracali m.in.: Kłoczko-Gajewska (2015), Sikorska-Wolak i Zawadka (2016), Czapiewska (2018) czy Mazurek-Kusiak (2020).

Uwagę zwrócić należy na dynamikę przyrostu liczby certyfikowanych wiosek. Dane zamieszczone na stronie (zakładka „Certyfikat”) wskazują, że od 2020 r. grono certyfikowanych wsi nie poszerzyło się. Świadczy to może o braku zainteresowania dołączeniem do tej inicjatywy kolejnych wsi.

Powodem może być niewystarczająca promocja czy domniemany brak korzyści wynikających z dołączenia do projektu (temu ostatniemu zapobiec może publikacja danych na temat liczby odwiedzających i generowanych przez nich przychodów).

Zasadnym wydaje się także upowszechnienie tej idei m.in. poprzez kooperację w zakresie promocji z LOT, ROT, LGD, PFTW „GG” i innymi, a także integracja z innymi podobnymi przedsięwzięciami, np. projekt „Wioska tematyczna - wieś z pomysłem - pomysł na wieś” koordynowany przez Fundację NIDA (<https://wioskitematyczne.pl/>).

2.2. Organizacje pośrednio powiązane z turystyką wiejską

2.2.1. Regionalne i lokalne organizacje turystyczne oraz FROT i OPLLOT

Regionalne i lokalne organizacje turystyczne są organizacjami współpracy samorządu terytorialnego (zwłaszcza szczebla wojewódzkiego (ROT) oraz powiatowego lub gminnego (LOT) i branży turystycznej (szeroko rozumianej ze względu na heterogeniczny charakter gospodarki turystycznej) w zakresie promocji turystycznej. Są także odpowiedzialne za także stymulowanie, kreowanie, rozwój i promocję produktów turystycznych na obszarze ich działania. ROTy i LOTy zakładane są w formie stowarzyszeń. W Polsce funkcjonuje 16 ROT - po jednej w każdym województwie.

Wśród najważniejszych zadań **regionalnych organizacji turystycznych** wskazać można:

- koordynację działań promocyjnych w województwie,
- stworzenie regionalnego systemu informacji turystycznej oraz włączenie go w krajowe rozwiązania systemu informacji turystycznej,
- promocję walorów turystycznych regionu w kraju i za granicą,

- stymulowanie tworzenia i rozwoju wysokiej jakości produktu turystycznego w regionie,
- inicjowanie, opiniowanie i wspomaganie planów rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej,
- inspirowanie i pomoc przy tworzeniu LOT w regionie,
- doskonalenie kadr dla potrzeb turystyki,
- prowadzenie badań i analiz marketingowych w dziedzinie turystyki.

Lokalne organizacje turystyczne postrzegane powinny być jako kluczowe ogniwo systemu promocji i rozwoju turystyki w Polsce oraz płaszczyzna współpracy samorządów terytorialnych, lokalnej branży turystycznej i organizacji pozarządowych sektora turystyki. Głównym celem tworzenia i funkcjonowania LOT jest współpraca zrzeszonych w niej członków na rzecz rozwoju i promocji turystyki na obszarze ich działania (Migdal, 2020). W połowie roku 2025 w Polsce funkcjonowało 124 lokalne organizacje turystyczne. Wśród najważniejszych ich zadań wskazać można:

- integrację społeczności lokalnej, głównie jednostek samorządu lokalnego i branży turystycznej,
- kreowanie produktu turystycznego (tworzenie, rozwój i promocję) wokół lokalnych atrakcji turystycznych,
- gromadzenie i aktualizację informacji o atrakcjach i produktach turystycznych,
- utrzymanie i prowadzenie lokalnych punktów informacji turystycznej.

W każdym województwie w Polsce funkcjonuje ROT i od kilku do kilkunastu LOT. Współpraca pomiędzy nimi, a także innymi podmiotami z szeroko pojętego sektora turystycznego powinna umożliwić integrację inicjatyw i działań promocyjnych na poziomie lokalnym i regionalnym z działaniami wynikającymi z dokumentów strategicznych z zakresu rozwoju i promocji turystyki oraz instrumentów ich finansowania na poziomie krajowym, realizowanych m.in. przez Polską Organizację Turystyczną i Ministerstwo Sportu i Turystyki (Marczak, 2011).

Należy tu jednak zauważyć, że o ile ustawowo nadzór nad POT sprawuje MSiT, to nie ma między tymi jednostkami formalnej podległości. POT jest osobą prawną odrębną organizacyjnie od MSiT, z którym współpracuje i które wspomaga programowo. ROT i LOT natomiast to także odrębne jednostki. Pomiędzy POT – ROT – LOT nie ma zależności hierarchicznych, łączą je jednak powiązania kontraktowe i realizacja działań wspólnych, określonych w bilateralnych umowach. Najczęściej POT podpisuje umowy z ROT, te natomiast powinny zrzeszać LOT ze swojego terenu na zasadach członkowskich i współpracować z nimi przy realizacji wspólnych zadań statutowych (Migdal, 2020).

Platformą współpracy, wymiany doświadczeń i koordynacji działań pomiędzy poszczególnymi ROT jest **Forum Regionalnych Organizacji Turystycznych (FROT)**.

Zrzesza ono wszystkie funkcjonujące w Polsce ROT. Forum zostało wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego 21 lipca 2016 r. jako związek stowarzyszeń. Forum stawia sobie za priorytetowy cel działalności wzajemną współpracę oraz wspieranie inicjatyw i wspólnych przedsięwzięć w zakresie (Forum ROT, <https://www.pot.gov.pl/>):

- promocji turystyki i kreowania wizerunku turystycznego regionów oraz popularyzowania wiedzy związanej z problematyką rozwoju i promocji turystyki;
- wpływania na zmiany regulacji prawnych mogących mieć wpływ na rozwój turystyki i promocji;
- wspierania regionalnej i lokalnej przedsiębiorczości w dziedzinie turystyki i promocji,

- współpracy z organami rządowymi i samorządowymi w zakresie działań sprzyjających rozwojowi turystyki,
- integracji środowiska osób zainteresowanych rozwojem turystyki;
- działań na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy oraz projektów międzyregionalnych;
- wzajemne szkolenie kadry ROT;
- budowanie partnerstwa międzyregionalnego dla wsparcia samorządów, stowarzyszeń i przedsiębiorców;
- lobbing i rzecznictwo na rzecz rozwoju turystyki oraz reprezentacja ROT wobec instytucji, organizacji, w tym właściwych ds. turystyki ministerstw, POT i innych.

Wśród zadań realizowanych przez FROT uwagę zwrócić należy na Akademię Liderów – organizowany kilkakrotnie cykl specjalistycznych szkoleń przeznaczonych dla przedstawicieli regionalnych i lokalnych organizacji turystycznych z całej Polski. Adresatami tego zadania była kadra menadżerska organizacji funkcjonujących w systemie promocji turystycznej POT-ROT-LOT. W ramach działań odbyła się konferencja podsumowująca cykl szkoleń, powstała także publikacja „Poradnik dobrych praktyk – jak skutecznie i efektywnie zarządzać marką terytorialną”. FROT ma także znaczące zasługi na gruncie promocji turystycznej - Międzynarodowe Targi Turystyczne ITTF Warsaw 2025 mają się bowiem odbyć pod patronatem tej organizacji.

Wpływ FROT na rozwój turystyk wiejskiej określić należy jako pośredni. Jego rolę w tym zakresie dostrzec można w integrowaniu działań ROT w zakresie promocji turystycznej także obszarów wiejskich i występujących na nich walorów i atrakcji. Przekłada się to na zwiększenie widoczności polskich obszarów wiejskich na rynku turystycznym zarówno krajowym, jak i międzynarodowym. Istotną rolę w tej kwestii jest także zapewnienie ROT i LOT dostępu do wiedzy poprzez chociażby Akademię Liderów.

Podmiotem zrzeszającym lokalne organizacje turystyczne i stanowiącym platformę ich współpracy jest **Ogólnopolskie Porozumienie Lokalnych Organizacji Turystycznych (OPLLOT)**. Organizacja ta powołana została podczas zebrania założycielskiego 26 lutego 2017 r. i zarejestrowana w formie stowarzyszenia 4 kwietnia 2017. W sierpniu 2025 do zrzeszenia należało 30 LOT z różnych części Polski.

Wśród najważniejszych celów OPLLOT wymienić należy (<http://www.oplot.org.pl/>):

- budowanie współpracy i porozumienia LOT;
- reprezentację LOT wobec Ministerstwa właściwego do ds. turystyki i POT oraz na forum ogólnopolskim;
- promocję członków stowarzyszenia i ich produktów turystycznych;
- doskonalenie kadr turystycznych oraz wymianę doświadczeń i wiedzy;
- tworzenie i koordynowanie wspólnych inicjatyw LOT;
- realizację działań na rzecz kreowania i komercjalizacji produktów turystycznych;
- integrowanie środowisk samorządu terytorialnego, gospodarczego i zawodowego oraz osób, instytucji i organizacji działających na rzecz rozwoju turystyki w Polsce.

Poprzez wymianę dobrych praktyk i budowanie sieci współpracy, funkcjonowanie OPLoT przyczynia się do podnoszenia jakości oferty turystyki (także) wiejskiej, wzmocnienia jej marki, ale przede wszystkim pozytywnie wpływa na promocję poszczególnych zakątków Polski, także polskiej wsi, jako miejsca atrakcyjnego turystycznie.

Jednym z najważniejszych działań realizowanych przez OPLoT są realizowane od 2024 r. „Skarby Polski”, których celem jest wykreowanie spójnego sieciowego produktu turystycznego poprzez stworzenie i wdrożenie ogólnopolskiego systemu rekomendacji podmiotów działających na rzecz branży turystycznej zrzeszonych w LOT należących do OPLoT, oraz promocja często unikalnych produktów turystycznych przez nie oferowanych. Portal stanowi też platformę współpracy sieciowej, pomocnej w wymianie doświadczeń, łączeniu atrakcji czy szlaków. Oferuje turyście także informacje, które mogą zdecydować o wyborze danej destinacji. Co istotne, z uwagi na lokalizację działalności LOT zrzeszonych w OPLoT, atrakcje zebrane na portalu przyczynią się także do popularyzacji miejsc i atrakcji położonych także poza ośrodkami miejskimi (O nas, skarbyolski.com).

Ewaluacja działalności ROT-ów i LOT-ów oraz ich federacji w sferze turystyki wiejskiej

Działalność LOT i ROT w zakresie turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, jest znaczącym elementem rozwoju i propagowania tego rodzaju turystyki w Polsce. Należy zatem ocenić ją bardzo istotną.

Wśród inicjatyw tych wskazać można m.in. przedsięwzięcia z zakresu:

- kreowanie i promowanie regionalnych i lokalnych marek turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, np.: Kraina Lessowych Wąwozów, Małopolska Wieś Pachnąca Ziołami, Kraina Otwartych Okiennic, Małopolska Wieś z Tradycją,
- tworzenie szlaków tematycznych i produktów turystyki wiejskiej, np. Podlaski Szlak Bociani, Dolnośląski Szlak Wina i Piwa,
- udział w krajowych i zagranicznych targach turystycznych, organizacja konkursów i kampanii promocyjnych: np. „Świątokrzyskie w rytmie słow”, magazyn „Moda na Mazowsze”, plenerowe wydarzenie „Hity Turystyczne Krainy Lessowych Wąwozów”,
- działalność szkoleniowe kierowana do wiejskich usługodawców obejmująca m.in. kursy, warsztaty, wyjazdy studyjne czy publikacja materiałów dydaktycznych i katalogów dobrych praktyk, np. „Dolnośląska Wieś - Atlas możliwości - paszport do sukcesu”, ale także organizacja tematycznych seminariów i konferencji.

Jak już wcześniej zaznaczono, priorytetową kwestią w rozwijaniu i promowaniu turystyki w skali lokalnej i regionalnej wydaje się być współpraca pomiędzy podmiotami operującymi na obu tych poziomach. Nie oznacza to jednak, że wszystkie LOT funkcjonujące na terenie danego województwa są członkami ROT działającego na tym obszarze. Przykładem może być chociażby świetnie funkcjonująca i duża (skupiająca blisko 70 członków) Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna, która nie jest członkiem Wielkopolskiej Organizacji Turystycznej.

Biorąc jednak pod uwagę zapisy ujęte w „Strategii zarządzania zintegrowaną komunikacją marketingową w turystyce do roku 2030” przyjętej przez Radę Polskiej Organizacji Turystycznej w kwietniu 2024 r., integracja całej branży turystycznej w Polsce, wymagająca ścisłej współpracy pomiędzy POT, ROT i LOT, wydaje się kwestią kluczową, warunkującą integrację działań oraz adaptację do dynamicznie zmieniających się warunków rynkowych.

Ułatwi to proces dostosowywania oferty do potrzeb i preferencji turystów, uwypukli unikatowość i różnorodność oferty turystycznej Polski i umożliwi efektywną jej konkurencję na arenie międzynarodowej.

2.2.2. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK)

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK) jest najstarszym w Polsce stowarzyszeniem zrzeszającym turystów i krajoznawców. Powstało w 1950 r. w wyniku z połączenia założonego w 1873 roku Towarzystwa Tatrzańskiego (przemianowanego w 1920 r. na Polskie Towarzystwo Tatrzańskie) oraz utworzonego w 1906 roku Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, co czyni je spadkobiercą tradycji i dorobku ideowego, a także następcą prawnym majątku obu tych towarzystw (Statut Polskiego...).

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze zrzesza prawie 70 tysięcy członków. Działają oni w około dwóch tysiącach kół i klubów PTTK. Koła i kluby tworzą oddziały PTTK – terenowe jednostki Towarzystwa posiadające osobowość prawną. Obecnie w Polsce działa 298 oddziałów PTTK. Podstawową rolą PTTK jest rozwijanie i upowszechnianie krajoznawstwa i turystyki kwalifikowanej we wszystkich jej formach. Sprzyja temu m.in. stworzony i upowszechniany przez tę organizację system odznak turystyki kwalifikowanej służący rozwojowi zainteresowania różnymi formami turystyki i krajoznawstwa. Bardzo ważnym zadaniem Towarzystwa jest także wyznaczanie, znakowanie i konserwacja szlaków turystycznych. Obecnie na terenie Polski jest prawie 70 tysięcy kilometrów wyznakowanych przez PTTK szlaków: pieszych nizinnych i górskich, rowerowych, konnych, narciarskich, kajakowych i innych. PTTK dysponuje także obiektami turystycznymi, w których znajduje się około 20 tysięcy miejsc noclegowych. Są to domy turysty, schroniska górskie, stacje i ośrodki turystyki wodnej, ośrodki campingowe i zajazdy o zróżnicowanym standardzie.

W PTTK działa 25 regionalnych pracowni krajoznawczych, które pomagają w zachowaniu, promocji i rozwoju kultury regionalnej. W 10 ośrodkach kultury turystyki górskiej PTTK prowadzone są prace terenowe i archiwalne mające za zadanie uchronienie przed zniszczeniem i zapomnieniem elementów historii turystyki i pamiątek regionalnych. Istotną rolę w upowszechnianiu turystyki i krajoznawstwa odgrywają także wyspecjalizowane jednostki organizacyjne PTTK – Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej w Krakowie, Centrum Turystyki Wodnej w Warszawie, Centrum Fotografii Krajoznawczej w Łodzi oraz Centralna Biblioteka im. Kazimierza Kulwiecia w Warszawie. Towarzystwo swoją działalność realizuje dzięki, głównie społecznej, kadrze programowej. Stanowią ją organizatorzy i instruktorzy turystyki, opiekunowie przyrody, społeczni opiekunowie zabytków, przodownicy turystyki kwalifikowanej, znakarze szlaków, a także przewodnicy. Organizacja ta dysponuje systemem szkolenia i doskonalenia kadr dla turystyki kwalifikowanej.

PTTK szczególną wagę przywiązuje do pracy wśród młodzieży. Propozycją dla nich są szkolne i młodzieżowe koła i kluby (SKKT i MKKT). W realizowanych przez nie imprezach (rajdy, zloty, spływy i rejsy), których celem jest edukacja turystyczna i krajoznawcza każdego roku bierze udział tysiące młodych ludzi. Wśród najważniejszych imprez tego typu wskazać można m.in. Ogólnopolski Młodzieżowy Turniej Turystyczno-Krajoznawczy o miano najlepszego młodzieżowego zespołu turystyczno-krajoznawczego w szkole, w województwie i w kraju, Ogólnopolski Młodzieżowy Konkurs Krajoznawczy „Poznajemy Ojcowiznę” czy konkursy krasomówcze „Pięknie Ojczyznę opowiedzieć”. Wśród imprez turystyki kwalifikowanej adresowanych do młodzieży szkolnej szczególną rolę odgrywa Centralny Zlot Młodzieży PTTK „Palmiry” – najstarsza impreza turystyczno-patriotyczna, organizowana nieprzerwanie od 1961 r.

PTTK przywiązuje ponadto duże znaczenie do współpracy międzynarodowej. Jest aktualnie członkiem: Europejskiego Związku Wędrownictwa (ERA-EWV-FERP), Europejskiego Związku Turystyki Rowerowej (UECT), Światowej Konfederacji Sportów Podwodnych (CMAS), a także Międzynarodowej Federacji Turystyki Konnej (FITE).

Ewaluacja działalności PTTK w sferze turystyki wiejskiej

PTTK, pomimo faktu, iż nie jest organizacją działającą stricte na rzecz turystyki wiejskiej, odgrywa bardzo istotną rolę w jej rozwoju. Wśród inicjatyw promujących i upowszechniających wyjazdy oraz wypoczynek na obszarach wiejskich wyróżnić można m.in.:

- promowanie krajoznawstwa i turystyki aktywnej na terenach wiejskich poprzez zachęcanie do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej, konnej, kajakowej czy narciarskiej – czyli form idealnie wpisujących się w wiejski krajobraz,
- tworzenie i utrzymywanie pieszych, konnych, rowerowych czy kajakowych szlaków turystycznych, które w znacznej części przebiegają przez obszary wiejskie, co przekłada się na zwiększenie ruchu turystycznego na wsi,
- prowadzenie działalności edukacyjnej i krajoznawczej w postaci organizacji wycieczek i innych imprez turystycznych na obszarach wiejskich, popularyzację wiedzy (a zatem promowanie) z zakresu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego tych regionów w postaci przewodników, mapy czy broszury promujących lokalne atrakcje.
- organizacja konkursów i propagowanie regionalnych odznak turystycznych, co przyczynia się do upowszechniania wiedzy o danym regionie (w tym jego obszarach wiejskich), np. „Miłośnik Roztocza”, „Krzyże i kamienne kapliczki na Ziemi Kłodzkiej” czy „Świętokrzyski szlak architektury drewnianej”.

Inicjatywy te nie tylko propagują czynny wypoczynek na obszarach wiejskich, tworzą i dbają niektóre elementy ich infrastruktury turystycznej czy poszerzają krajoznawczą wiedzę na ich temat, ale przyczyniają się także to upowszechniania wizerunku polskiej wsi, jako miejsca atrakcyjnego turystycznie i warte odwiedzenia.

2.2.3. Lokalne grupy działania (LGD) i ich związki

Lokalne grupy działania (LGD) to organizacje pozarządowe, które pojawiły się na obszarach wiejskich za sprawą wdrażania podejścia LEADER/RLKS³.

Funkcjonują one na zasadzie partnerstwa trójsektorowego i z tego względu w ich skład wchodzi przedstawiciele sektora publicznego (np. władze samorządowe, szkoły, domy kultury), gospodarczego (lokalni przedsiębiorcy, rolnicy), a także społecznego (organizacje pozarządowe, ochotnicze straże pożarne czy koła gospodyń wiejskich itp.) (Zajda, 2014).

Podejście LEADER to jedno z najważniejszych narzędzi rozwoju obszarów wiejskich w Europie. Jego początki sięgają roku 1991. Istotą tego podejścia jest aktywizacja i włączenie lokalnych społeczności w diagnozowanie problemów własnego obszaru i wypracowywanie sposobów ich rozwiązania w oparciu o partnerstwo i innowacyjność z uwzględnieniem specyficznych uwarunkowań danego obszaru.

Istotą funkcjonowania LGD jest opracowanie i realizacja **lokalnej strategii rozwoju (LSR)**, stanowiącej strategiczny dokument, który ma na celu wspieranie rozwoju lokalnego oraz poprawę jakości życia mieszkańców. Strategia jest oparta na zasobach i potencjale danego obszaru, koncentrując się m.in. na rozwoju gospodarki, ochronie środowiska, modernizacji infrastruktury oraz promocji kultury.

³ Podejście to określane jest w dokumentach strategicznych jako LEADER/ RLKS. RLKS to akronim od Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność.

Zaangażowanie społeczności lokalnej w proces tworzenia LSR gwarantuje, że cele i działania odpowiadają rzeczywistym potrzebom mieszkańców. LSR to dokument obejmujący szczegółowy plan działań oraz harmonogram ich realizacji.

Obecnie budżet na ich wdrożenie stanowią środki z programów europejskich, m.in. Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR 2023-2027), Funduszy Europejskich dla Pomorza (FEP 2021-2027), Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+).

Tworzenie i kooperacja w ramach LGD cieszy się w Polsce dużą popularnością. Świadczy o tym liczba lokalnych strategii rozwoju wybranych do realizacji i finansowania w ostatnich okresach programowania.

W okresie 2007-2013 ramach osi IV LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich wspartych zostało 336 LGD (Raport końcowy. Ocena...). W okresie 2014-2020 z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich wsparte zostały 324 LGD (Baza Lokalnych Grup Działania 2014-2020), natomiast w okresie 2023-2027 wsparciem zostanie objęta realizacja 297 LRS (Baza Lokalnych Grup Działania).

Ewaluacja działalności LGD w sferze turystyki wiejskiej

W każdej LSR uwzględniono cele ogólne, które odpowiadają celom określonym wcześniej w PROW, a obecnie PS WPR 2023-2027. Osiągnięciu tych celów służyć mają cele szczegółowe. Co istotne, w LSR dla okresu 2007-2013, rozwój turystyki był najczęściej wymienianym celem szczegółowym. Uwzględniony został bowiem w 89% strategii opracowanych przez LGD. Innym działaniem mającym wpływ na turystykę była lokalna tradycja i kultura, które uwzględniło w swoich strategiach 78% LGD.

Natomiast spośród 297 LGD objętych wsparciem w okresie 2023-2027, wśród słów kluczowych charakteryzujących obszar ich działania, 219 LGD wskazało „dziedzictwo kulturowe”, 148 „gospodarstwa agroturystyczne”, a 140 „turystykę”.

Należy zatem stwierdzić, że rola i wpływ LGD na promocję i rozwój turystyki wiejskiej jest bardzo znaczący. Wśród konkretnych przedsięwzięć w tym zakresie wskazać można setki projektów, działań i inicjatyw, a wśród nich m.in.:

- "Ekologia, rekreacja, promocja, zdrowie. Rozwijanie postaw proekologicznych i prozdrowotnych poprzez utworzenie szlaków turystycznych, wymianę doświadczeń oraz promocję produktów lokalnych obszarów partnerskich LGD". Projekt zrealizowany w partnerstwie LGD „EUROGALICJA” oraz LGD Stobrawski Zielony Szlak. W ramach tego przedsięwzięcia powstał m.in. Miodowy Szlak Rowerowy (90 km) oraz 15 szlaków pieszo-rowerowych (łącznie 176,4 km); przygotowano pasieki pokazowe, punkty postojowe oraz rzeźby edukacyjne; stworzono Centrum Promocji Produktu Lokalnego w Rzeszowie (miejsce prezentacji wyrobów regionalnych i spotkań z lokalną kulturą); przeprowadzono liczne warsztaty z zakresu pszczelarstwa, rękodzieła, zielarstwa czy produkcji ekologicznej żywności; zorganizowano m.in. piknik integracyjny, rajd rowerowy czy konferencje tematyczne, a także wydano książkę promującą lokalne legendy, mity i przepisy na bazie miodu oraz praktyczne mapki szlaków, które łączą wiedzę z inspiracją do odkrywania regionu.
- „Questy Kaszub Północnych”. Projekt zrealizowany przez Stowarzyszenie „Bursztynowy Pasaż” i Północnokaszubską Lokalną Grupę Działania, w ramach którego stworzono unowocześnioną grę terenową łączącą w elementy podchodów i gier harcerskich. Przedsięwzięcie to, wykorzystujące lokalne zasoby historyczne, kulturowe, turystyczne i przyrodnicze, wprowadziło na obszar nowy produkt turystyczny. W jego ramach stworzono 11 questów i przeszkolono 30 osób z obszaru objętego LSR z zasad tworzenia takich turystycznych zabaw.

- „Publikacja o Kanale Elbląskim”, którą zrealizowało LGD Stowarzyszenie „Łączy Nas Kanał Elbląski”. Publikacja jest cennym źródłem wiedzy o Kanale Elbląskim, narzędzie promocji przyczyniającym się do wzrostu rozpoznawalności obszaru i świadomości wyjątkowości tego miejsca, a co za tym idzie zwiększenia zainteresowania odwiedzających region turystów.
- „Mobilna Aplikacja Turystyczna” innowacyjnym sposobem promocji obszaru LSR – w ramach projektu, który jest kontynuacją inicjatywy “Polskie Trasy”, wykorzystano lokalne dziedzictwo do opracowania wspólnej aplikacji mobilnej oraz portalu www i realizacji przedsięwzięć mających na celu promowanie obszaru działalności 12 LGD z obszaru województwa zachodniopomorskiego, lubuskiego i wielkopolskiego. Aplikacja i portal prezentują najważniejsze w danym regionie atrakcje oraz obiekty będące dziedzictwem lokalnym, ważne z punktu widzenia turystycznego, trasy i ścieżki turystyczne, a także – odbywające się w okolicy wydarzenia. Aplikacja służy do obsługi gier terenowych oraz geocachingu (skrytki umiejscowione są w miejscach szczególnie atrakcyjnych pod względem przyrodniczym, historycznym lub kulturowym). W bazie aplikacji znajduje się prawie 5 tys. obiektów w różnych kategoriach, ok. 8 tys. km tras tworzących łącznie ponad 300 szlaków oraz ponad 8 tys. zdjęć. Aplikacja dostępna jest dla użytkowników bez kosztowo. Uzupełnieniem aplikacji były materiały informacyjne i promocyjne (np. mapy, broszury, gry, gadżety) promujące obszar LGD partnerów projektu wraz z realizacją kampanii promocyjnych.

Należy tu zaznaczyć, iż LGD są podmiotami, za pośrednictwem których udzielane będą dotacje na tworzenie i rozwijanie gospodarstw agroturystycznych z interwencji LEADER WPR 2023-2027.

Co istotne, wsparcie to jest powiązane z koniecznością skategoryzowania gospodarstwa agroturystycznego w systemie kategoryzacji Wiejskiej Bazy Noclegowej.

Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej dostępne są na stronie Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (Wytyczne szczegółowe..., 2023).

Podmiotem umożliwiającym współpracę i wymianę doświadczeń między LGD oraz ich sieciami regionalnymi jest **Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD**.

Celem działania tego podmiotu jest m.in. budowa trwałej platformy integracji i współpracy na szczeblu krajowym lokalnych grup działania oraz ich sieci regionalnych jak również innych osób prawnych i osób fizycznych zaangażowanych w rozwój obszarów wiejskich i propagowanie oddolnego, partnerskiego i innowacyjnego podejścia do rozwoju tych obszarów.

Podkreślenia wymaga fakt, iż Polska Sieć LGD - Federacja Regionalnych Sieci LGD 1 stycznia 2025 r. objęła dwuletnią prezydencję w „ELARD aisbl”, która jest organizacją zrzeszającą ponad 2 500 LGD z 29 krajów, w tym spoza Unii Europejskiej.

2.2.4. Koła Gospodyń Wiejskich (KGW) i ich związek

Mieszkańcy wsi od dawna wykazywali się dużą aktywnością w zakresie społecznej współpracy. Niewiele jest jednak wiejskich organizacji społecznych, którym próbę czasu udało się przetrwać tak, jak **kołom gospodyń wiejskich (KGW)**.

Ich początki sięgają 1866 roku, kiedy to we wsi Piaseczno koło Gniewu na Pomorzu Gdańskim⁴ z inicjatywy Juliusza Kraziewiczza powołano organizację pod nazwą „Towarzystwo Gospodyń” (Borkowski i Gurnicz, 1978). Pierwsza na ziemiach polskich organizacja kobiet wiejskich, która przybrała nazwę „Koło Gospodyń Wiejskich” powstała w 1877 roku we wsi Janisławice (koło Skierniewic) (Środa, 2009). Jego założycielką i pierwszą szefową była działaczka społeczna Filipina Płaskowicka. Od roku 1918 r. organizacje kobiet wiejskich w Polsce przyjęły używaną do dziś wspólną nazwę: koło gospodyń wiejskich (Banasiak, 2016).

Początkowo koła gospodyń traktowane były jako organizacje wspierające działalność kółek rolniczych, a także, poprzez dostęp do nowoczesnej wiedzy z zakresu higieny, zdrowia i żywienia oraz działania mające na celu wsparcie procesu modernizacji gospodarstw domowych i rolnych, przyczyniać się miały do rozwoju obszarów wiejskich i poprawy warunków życia ich mieszkańców (Bukraba-Rylska, 2008).

Organizacje te prowadziły ponadto szereg działań na polu edukacji i wychowywania dzieci, a także promocji kultury ludowej i rękodzieła artystycznego. Członkinie kół prowadziły także kursy pieczenia, gotowania, przetwórstwa i szycia. Poprzez organizację wyjazdów do kina, teatru czy filharmonii podejmowano ponadto działania z zakresu upowszechniania kultury (Jędrzejczyk, 2017). W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL) duża popularność KGW wynikała w znacznej mierze z ich dostępu do trudno osiągalnych dóbr i usług, np. paszy i drobiu (Szczepańska i Szczepański, 2019).

Liczba kół gospodyń wiejskich w Polsce charakteryzuje się znaczną zmiennością. Przed II wojną światową funkcjonowało około 4 tys. organizacji tego typu. Zrzeszały one niemal 100 tys. kobiet. Na czas wojny wiele kół zawiesiło swoją działalność. Ich reaktywacja nastąpiła w roku 1957. W okresie PRL liczba KGW wzrosła z 8,4 tys. na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych do prawie 35,7 tys. pod koniec lat osiemdziesiątych. Liczba członków zwiększyła się z około 160 tys. w 1959 roku do ponad 1,1 mln w roku 1989 (Grzebisz-Nowicka, 1995). Po roku 1990 znacznemu zmniejszeniu uległa liczba funkcjonujących KGW. Jednym z bardziej istotnych powodów był fakt, że kółka rolnicze (dla których KGW były swego rodzaju dopełnieniem) przestały być dotowane przez państwo, przez co ich liczba gwałtownie spadła. Następstwem było także pojawienie się szeregu problemów natury organizacyjno-prawnej – wraz z rozwiązaniem kółka rolniczego działające w jego ramach KGW traciło osobowość prawną.

Dość powszechne były jednak przypadki kół, które wcześniej działając na mocy statutu kółek rolniczych i, korzystając z ich formy prawnej po ich likwidacji, nadal kontynuowało swoją działalność społeczną, organizowało imprezy, a nawet zbierało i wykorzystywało składki członkowskie nie rozliczając finansów ani działalności przed żadną instytucją zewnętrzną. Dostosowując się do nowej rzeczywistości lat 90 XX w. wiele kół rejestrowało się jako stowarzyszenia lub niekiedy koła z całej gminy lub powiatu rejestrowały stowarzyszenia gminne lub powiatowe i legalizowały tym sposobem swoją działalność (Goszczyński, Kamiński i Knieć, 2013).

Organizacyjno-prawne możliwości KGW zrewolucjonizowała ustawa z dnia 9 listopada 2018 roku o kołach gospodyń wiejskich. Dokument ten daje kołom możliwość uzyskania osobowości prawnej, prowadzenia działalności zarobkowej i pozyskiwania dotacji. Pojawiła się także możliwość pozyskania wsparcia finansowego z ARIMR. Obligatoryjnym jest w tym przypadku wpis do Krajowego Rejestru Kół Gospodyń Wiejskich (KRKGW) prowadzonego przez tę agencję. Wysokość pomocy dla koła uzależniona jest od liczby jego członków.

⁴ Należy tu zaznaczyć, że koła gospodyń wiejskich stanowiły w zdecydowanej większości statutowy element kółek rolniczych. „Towarzystwo Gospodyń” powołano bowiem w ramach struktur pierwszego kółka rolniczego na ziemiach polskich założonego z inicjatywy Juliusza Karziewiczza we wspomnianym Piasecznie w roku 1862.

W 2025 roku koła liczące nie więcej niż 30 osób mogą otrzymać 8 tys. zł. Jeśli koło liczy od 31 do 75 członków, pomoc wynosi 9 tys. zł oraz 10 tys. zł w przypadku, gdy koło liczy ponad 75 osób (Pomoc dla KGW...). Na koniec lipca 2025 r. w Krajowym Rejestrze KGW zarejestrowanych było 18476 kół (Krajowy Rejestr Kół...).

W myśl zapisów ustawy z 2018 r. koła gospodyń wiejskich są dobrowolnymi, niezależnymi od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, samorządowymi społecznymi organizacjami mieszkańców wsi, wspierającymi rozwój przedsiębiorczości na wsi i aktywnie działającymi na rzecz środowisk wiejskich. Koła te reprezentują interesy i działają na rzecz poprawy sytuacji społeczno-zawodowej kobiet wiejskich oraz ich rodzin, a także wspierają wszechstronny rozwój terenów wiejskich.

Wśród szczegółowych celów ich działalności wymienić można (Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich):

- prowadzenie działalności społeczno-wychowawczej i oświatowo-kulturalnej w środowiskach wiejskich;
- prowadzenie działalności na rzecz wszechstronnego rozwoju obszarów wiejskich;
- inicjowanie i prowadzenie działań na rzecz poprawy warunków życia i pracy kobiet na wsi, reprezentowanie interesów środowiska kobiet wiejskich wobec organów administracji publicznej oraz wspieranie rozwoju ich przedsiębiorczości;
- upowszechnianie i rozwój form współdziałania, gospodarowania i racjonalnych metod prowadzenia gospodarstw domowych;
- rozwój kultury ludowej, w tym w szczególności kultury lokalnej i regionalnej;
- wykonywanie innych zadań związanych ze wspieraniem rozwoju przedsiębiorczości na wsi i podejmowaniem działań na rzecz środowisk wiejskich.

Reasumując wyszczególnione powyżej cele można stwierdzić, że główną funkcją KGW jest rozwijanie różnych form przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Przykład stanowić tu może przetwórstwo rolno-spożywcze, mała gastronomia, promowanie i sprzedaż wyrobów rękodzieła ludowego i artystycznego. Działalność ta służy pozyskiwaniu środków na finansowanie podejmowanych inicjatyw społecznych, a także działalność kulturalno-oświatową oraz inne formy radzenia sobie w warunkach gospodarki rynkowej.

Dostosowanie się kół do nowej rzeczywistości prawnej i organizacyjnej oraz ich rejestracja w KRKGW, a tym samym uzyskanie osobowości prawnej, umożliwia im pozyskiwanie środków finansowych na realizację swojej działalności (w tym również z funduszy UE), a także uczestnictwo w wielu programach rozwojowych (Wojcieszak-Zbierska i Zawadka, 2019).

Ewaluacja działalności KGW w sferze turystyki wiejskiej

KGW odgrywają znaczącą rolę w rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki.

Wśród aktywności z tego obszaru wskazać można m.in.:

- promowanie lokalnej kultury i tradycji - KGW kultywują regionalne zwyczaje, stroje, rękodzieło i rzemiosło oraz potrawy; uczestnicy wydarzeń organizowanych przez KGW mają okazję poznać lokalne tańce i pieśni ludowe, tradycyjne obrzędy (np. dożynki, święto plonów), oryginalne stroje ludowe, co może przyciągać turystów szukających autentycznych doświadczeń;

- organizowanie lokalnych wydarzeń i festynów, np. jarmarki świąteczne i kulinarne, festiwale folklorystyczne, pokazy rękodzieła lub warsztaty kulinarne, które mogą stanowić atrakcję dla głównej grupy odbiorców produktu turystyki wiejskiej, jakimi są mieszkańcy miast;
- wsparcie rozwoju agroturystyki i szeroko pojętej turystyki kulturowej, w tym kulinarnej – KGW współpracują często z lokalnymi gospodarstwami agroturystycznymi, promując je i wzbogacając ich ofertę poprzez warsztaty pieczenia chleba, wyplatania koszy, szydełkowania, pokazy przetwórstwa domowego, czy nawet wspólne gotowanie z turystami; ich działalność przyczynia się do promocji i odtworzenia lokalnej kultury, folkloru i tradycji; dzięki KGW odwiedzający mogą ponadto spróbować lokalnych specjałów, a ich członkowie biorą udział w konkursach kulinarnych i promują regionalne produkty.

W tym miejscu wspomnieć należy o ogólnopolskiej organizacji zrzeszającej KGW, czyli Polskim Związku Kół Gospodyń Wiejskich. Skupia on około 20 tys. KGW, do których należy pół miliona osób.

Związek ten łączy dziedzictwo wiejskich społeczności z nowoczesnym podejściem do rozwoju. Jest przestrzenią łączącą pokolenia, tradycję i kulturę obszarów wiejskich oraz platformą wspierającą koła gospodyń w całej Polsce, na której można dzielić się doświadczeniem, tworzyć nowe projekty, promować tożsamość lokalną, a jednocześnie współtworzyć przyszłość polskiej wsi.

Wśród 30 celów i zadań statutowych Związku znalazły się również te, które dotyczą turystyki. Wśród nich wymienić można m.in.:

- promowanie walorów turystycznych i krajoznawczych polskiej wsi;
- rozwój kultury ludowej, w tym w szczególności kultury lokalnej i regionalnej;
- promowanie i wspieranie lokalnych twórców ludowych w zakresie tańca, śpiewu i rękodzieła;
- sprawowanie opieki nad zabytkami i miejscami pamięci narodowej oraz kapliczkami;
- ochronę dziedzictwa kulturowego, kulinarnego, artystycznego poprzez rozpowszechnianie ich wśród lokalnych społeczności i gromadzeniu ich zapisów w formie elektronicznej;
- prowadzenie i wspieranie edukacji ekologicznej i ochrony środowiska.

2.2.5. Fundacja Wspomagania Wsi (FWW)

Fundacja Wspomagania Wsi (FWW) powstała na mocy dekretu ks. Kardynała Józefa Glempa 30 czerwca 1999 r. w wyniku połączenia Fundacji Wspomagającej Zaopatrzenie Wsi w Wodę (FWZWwW, powołanej w 1987 r.) i Fundacji Rolniczej (FR, powołanej w 1991 r.).

Warto tu nadmienić, że obie te fundacje odegrały rolę w rozwoju agroturystyki w Polsce. FWZWwW organizowała bowiem m.in. szkolenia dla mieszkańców wsi w zakresie małej przedsiębiorczości i agroturystyki.

FR, której celem była zmiana struktury zatrudnienia na terenach wiejskich (dzięki wspieraniu takich inicjatyw gospodarczych mieszkańców wsi i małych miast, które zmierzają do tworzenia źródeł zarobkowania poza rolnictwem), udzielała preferencyjnych kredytów m.in. osobom prowadzącym gospodarstwa agroturystyczne.

Misją Fundacji Wspomagania Wsi jest wspieranie rozwoju terenów wiejskich, w tym inicjatyw gospodarczych i społecznych mieszkańców wsi i małych miast oraz inicjatyw związanych z poprawą stanu infrastruktury obszarów wiejskich.

Zakres działalności jest szeroki. Obecnie podejmowane są m.in. inicjatywy poszerzające wiedzę przedstawicieli samorządów lokalnych, warsztaty dla osób działających na rzecz społeczności wiejskich czy spotkania umożliwiające pozyskanie kontaktów i wymianę doświadczeń między liderami społeczności lokalnych. Fundacja prowadzi także internetowe serwisy informacyjno-edukacyjne: Witryna Wiejska, Wszechnica i Edukacja finansowa.

Jednym z ważniejszych instrumentów wsparcia rozwoju obszarów wiejskich Fundacji jest program „Mikropożyczki”. Z tej formy wsparcia skorzystało dotychczas ponad 20 tys. beneficjentów, a łączna kwota pożyczek przekracza 314 mln zł. Program „Mikropożyczki” ma na celu dywersyfikację źródeł utrzymania i rozwój gospodarczy terenów wiejskich i małych miast, poprzez stworzenie możliwości uzyskania kapitału w formie pożyczki na rozpoczęcie lub rozwój działalności gospodarczej, a w szczególności, będącą pomocą w utworzeniu nowego miejsca pracy.

O pożyczkę obecnie (lipiec 2025) mogą ubiegać się osoby stałe zamieszkałe i prowadzące działalność gospodarczą na wsi lub w miastach do 40 tys. mieszkańców, zlokalizowanych na obszarze województwa: kujawsko-pomorskiego, lubelskiego, małopolskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego oraz warmińsko-mazurskiego i które, w chwili ubiegania się o pożyczkę, prowadzą działalność gospodarczą samodzielnie lub z osobami współpracującymi, zatrudniają mniej niż 10 pracowników i osiągają roczny obrót netto nieprzekraczający 2 mln euro⁵.

Maksymalna wysokość pożyczki uzależniona jest od czasu prowadzenia dotychczasowej działalności i wynosi maksymalnie 50 tys. zł (dla osób, które prowadzą działalność powyżej 12 miesięcy). Okres jej spłaty pożyczki wynosi do 36 miesięcy (do 30 tys. zł), a dla pożyczek powyżej 30 tys. zł okres ten nie może być dłuższy niż 48 miesięcy.

Ewaluacja działalności FWW w sferze turystyki wiejskiej

Działalność FWW uznać należy za niezwykle istotną dla rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki. Poprzez ofertę „Mikropożyczek” pozwala ona zniwelować jedną z największych barier inicjowania i rozwoju wszelakich form aktywności gospodarczej, jaką jest bariera finansowa.

Co istotne, przedsięwzięcia takie m.in. jak agroturystyka czy inicjatywy z zakresu szerzenia kultury (w szczególności, niesłuchanie istotnego dla rozwoju turystyki wiejskiej, dziedzictwa kulturowego), mogą zostać objęte pożyczką udzieloną na preferencyjnych warunkach, której oprocentowanie wynosi obecnie 5,73%.

Szczegółowe informacje na temat przyznawania pożyczek w programie „Mikropożyczki” doprecyzowane zostały w Regulaminie udzielania pożyczek Fundacji Wspomagania Wsi (Regulaminie udzielania..., 2024).

2.2.6. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (EFRWP)

Fundacja **Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej** (EFRWP) zapoczątkowała swoją działalność w 1990 roku w wyniku umowy pomiędzy rządem polskim a Europejską Wspólnotą Gospodarczą.

Organizacja wspiera rozwój społeczno-gospodarczy lokalnych społeczności na terenach wiejskich oraz pomaga zmieniać wizerunek polskiej wsi.

⁵ O pożyczki nie mogą się ubiegać: spółki kapitałowe; osoby, które spłacają pożyczkę udzieloną przez FWW; osoby, które są poręczycielami niespłaconych pożyczek udzielonych przez FWW; osoby, których współmałżonkowie są pożyczkobiorcami lub poręczycielami pożyczek, udzielonych przez FWW; pożyczkobiorcy i ich współmałżonkowie, którzy poprzednią pożyczkę spłacali nieterminowo.

Działalność EFRWP skupia się na wspomaganiu inwestycji z zakresu infrastruktury technicznej, rozwoju lokalnych przedsiębiorstw oraz realizacji inicjatyw i projektów edukacyjnych oraz społecznych skierowanych do osób zamieszkujących obszary wiejskie. Na rozwój polskiej wsi Fundacja przekazała ponad 1,5 mld zł. Ponad 9,5 tys. dotacji, blisko 16 tys. preferencyjnych pożyczek oraz kredytów trafiło do gmin, szkół, organizacji pozarządowych, rolników oraz przedsiębiorców. W ostatnim czasie wśród inicjatyw realizowanych przez EFRWP wskazać można kilka działań mogących przyczynić się do wzmocnienia potencjału turystycznego obszarów wiejskich i rozwoju ich funkcji turystycznej. Wśród nich wskazać można m.in.:

- Szkolenia dla KGW i innych NGO, których celem było podniesienie wiedzy i umiejętności uczestników w zakresie myślenia projektowego i pisania wniosków o dofinansowanie projektów społecznych oraz komunikacji wewnętrznej, w tym: budowanie i motywowanie zespołu, zarządzanie konfliktami w zespole i prowadzenie spotkań organizacji.
- „Sieć Liderów Wiejskich” – intensywny kurs kompetencyjny dla 25 kobiet z 25 kół gospodyń wiejskich, którego celem było stworzenie platformy wymiany doświadczeń i wiedzy, budowa trwałych relacji pomiędzy uczestniczkami i ich organizacjami oraz wzmocnienie kompetencji liderów wiejskich.
- „ABC tworzenia, pisania i realizacji projektów” – cykl szkoleń dla kobiet z obszarów wiejskich, działających społecznie w kołach gospodyń wiejskich, stowarzyszeniach lokalnych lub jako sołtyski. Celem szkoleń było wzmocnienie potencjału kobiet w rozwoju lokalnej społeczności poprzez przekazanie wiedzy i nabycie umiejętności z zakresu myślenia projektowego, pisania wniosków i pozyskiwania funduszy oraz identyfikacji potencjału lokalnej społeczności i tworzenia strategii promocji produktu.

Istotnym obszarem aktywności EFRWP jest działalność wydawnicza, w ramach której publikowane są raporty, analizy i inne opracowania. Niektóre z nich (np. Poradnik dla KGW czy Poradnik promocji działań lokalnych dla organizacji pozarządowych) mogą przyczynić się do intensyfikacji przedsięwzięć powiązanych i mających wpływ na turystykę wiejską.

Ewaluacja działalności EFRWP w sferze turystyki wiejskiej

Pomimo faktu, iż w tym momencie EFRWP nie ma w ofercie instrumentów finansowych mogących przyczynić się do wsparcia przedsięwzięć z zakresu turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, należy pozytywnie ocenić jego wpływ na rozwój turystyki wiejskiej.

Należy bowiem zauważyć, że jeszcze niedawno Fundacja ta oferowała kilka produktów kredytowych tego typu (Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej i Poręczenia Kredytowe, 2016):

- program kredytowania „Wiarygodny Partner” był przeznaczony na sfinansowanie wszelkich nakładów związanych z uruchomieniem, prowadzeniem i/lub rozwojem pozarolniczych przedsięwzięć gospodarczych na terenach wiejskich.
- mikrokredyty mogły być udzielane na sfinansowanie wszelkich nakładów związanych z uruchomieniem nowych lub rozwojem już istniejących pozarolniczych przedsięwzięć gospodarczych na terenach wiejskich.
- kredyty na agroturystykę były przeznaczone na sfinansowanie przedsięwzięć związanych z uruchomieniem nowych lub rozwojem istniejących pozarolniczych przedsięwzięć gospodarczych z zakresu agroturystyki, związanych zarówno z funkcjonującym gospodarstwem rolnym, jak i turystyki wiejskiej, realizowanej poza gospodarstwem rolnym.

Jak już wspomniano, w chwili obecnej możliwości tego typu nie są jednak przez Fundację oferowane. Pozostałe inicjatywy skierowane są głównie na rozwój wiedzy, doświadczeń i kompetencji członków KGW. Z uwagi na znaczącą rolę tych organizacji w rozwoju turystyki wiejskiej działania te również są cenne.

2.2.7. Izby turystyczne

Izby gospodarcze są organizacjami samorządu gospodarczego. W obszarze turystyki na poziomie krajowym działa obecnie **Polskiej Izby Turystyki (PIT)** oraz **Izba Turystyki Rzeczypospolitej Polskiej (ITPP)**.

Podstawowym ich zadaniem jest reprezentowanie interesów gospodarczych zrzeszonych w nich podmiotów w zakresie ich działalności, w szczególności wobec organów państwowych.

Członkami tych izb są m.in. biura podróży, agencje turystyczne, towarzystwa ubezpieczeniowe, wyższe szkoły turystyczne, znani przewoźnicy, gestorzy bazy noclegowej, atrakcji turystycznych i kulturalnych, korporacje targowe, a także inni przedstawiciele szerokiej reprezentacji branży turystycznej.

Ewaluacja działalności izb turystycznych w sferze turystyki wiejskiej

Słowo agroturystyka, czy nawet turystyka wiejska, nie pojawia się zarówno w statucie Polskiej Izby Turystyki, jak i Izby Turystyki Rzeczypospolitej Polskiej. Pomimo tego obie te organizacje nich mają znaczący wpływ na rozwój tych form turystyki m.in. poprzez (Statut PIT, 2024; Statut ITRP, 2018):

- działanie na rzecz interesów branży turystycznej oraz budowanie wspólnego prestiżu i siły środowiska biznesu turystycznego,
- wspieranie rozwoju turystyki poprzez inicjowanie i organizowanie działań zapewniających warunki rozwoju gospodarki turystycznej, promocji turystycznej oraz rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej,
- promowanie podnoszenia jakości usług turystycznych,
- tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju turystyki w regionach,
- wymiana doświadczeń, nawiązywanie kontaktów i współpraca z innymi organizacjami i stowarzyszeniami turystycznymi,
- inicjowanie przedsięwzięć skierowanych na promocję kultury i dziedzictwa narodowego.

Poza dwoma krajowymi podmiotami o charakterze ogólnym, w Polsce funkcjonują także izby, których działalność skierowana jest na konkretne usługi turystyczne (np. Izba Gospodarcza Hotelarstwa Polskiego, Izba Gospodarcza Gastronomii Polskiej, Polska Izba Gospodarcza Transportu Samochodowego i Spedycji) lub rodzaje turystyki (np. Polska Izba Turystyki Młodzieżowej), a także regionalne izby turystyczne.

Izby te nie oddziałują w sposób bezpośredni na turystykę wiejską, ale z uwagi na wielowymiarowy wpływ, który obejmuje działania związane z marketingiem, edukacją, tworzeniem standardów jakości, lobbingsiem oraz integracją branży turystycznej, w znaczący sposób przyczyniają się do rozwoju krajowej gospodarki turystycznej, co nie pozostaje bez znaczenia dla funkcjonowania i rozwoju turystyki wiejskiej.

2.2.8. Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich (FAOW)

Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich to ogólnopolskie porozumienie organizacji działających na rzecz wsi. Początki FAOW sięgają roku 2002. Jako osoba prawna zarejestrowane zostało w grudniu 2005 roku i od tego momentu funkcjonuje jako związek stowarzyszeń, zrzeszające w tamtym okresie prawie 80 organizacji.

Celem FAOW jest działalność na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i ich mieszkańców, wspieranie i upowszechnianie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, budowanie partnerstwa i dialogu na rzecz zrównoważonego rozwoju wsi oraz aktywizowanie społeczności lokalnych na obszarach wiejskich.

Cele te obejmują m.in. wykonywanie zadań w zakresie (Forum Aktywizacji..., <https://spis.ngo.pl/>):

- działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych, a także rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości,
- promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy lub zagrożonych zwolnieniem z pracy,
- nauki, edukacji, oświaty i wychowania, kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji,
- ochrony środowiska, ekologii i ochrony przyrody oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego,
- inicjatyw służących poszerzaniu płaszczyzn dialogu społecznego i komunikowania się społeczności lokalnej z innymi podmiotami w kraju i za granicą
- krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży,
- rozwoju świadomości obywatelskiej i kulturowej,
- działalności charytatywnej, promocji i organizacji wolontariatu,
- ochrony i promocji zdrowia, upowszechniania kultury fizycznej i sportu,
- działania na rzecz osób niepełnosprawnych,
- rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki.

Zadania te wypełniane były w ramach licznych projektów realizowanych przez FAOW. Wśród kilku ostatnich wyszczególnić można m.in. (Projekty, <https://faow.org.pl/>):

- Obserwatorium obywatelskiej aktywności wsi (2021). Głównym celem projektu jest monitorowanie, analiza i wspieranie działań obywatelskich na obszarach wiejskich, w tym m.in. zbieranie i analiza danych dotyczących aktywności społecznej na wsi; wspieranie lokalnych liderów i organizacji w rozwijaniu ich kompetencji; tworzenie narzędzi cyfrowych i platform współpracy, które umożliwią mieszkańcom wsi lepszą komunikację, planowanie działań i wymianę doświadczeń; promowanie dobrych praktyk i inspirujących historii sukcesu w zakresie aktywności obywatelskiej w regionach wiejskich.
- Akademia Umiejętności Animatora LGD (2018-2019). Akademia miała na celu: wyposażenie animatorów LGD w nowoczesne narzędzia i umiejętności potrzebne do skutecznego działania na rzecz społeczności lokalnych; promowanie dobrych praktyk w zakresie animacji społecznej i budowania kapitału społecznego; wzmocnienie roli LGD jako instytucji wspierających aktywność obywatelską i rozwój obszarów wiejskich.

- Organizacje wiejskie w procesie stanowienia prawa (2017-2019). Główne cele projektu obejmowały: zwiększenie udziału organizacji wiejskich w procesie legislacyjnym poprzez edukację, wsparcie i tworzenie platform do dialogu z decydentami; podniesienie świadomości liderów lokalnych na temat ich praw i możliwości wpływania na procesy decyzyjne.
- Szkolenia dla LGD (2016-2017). Głównym celem było: podniesienie wiedzy i umiejętności członków LGD w zakresie zarządzania projektami i środkami unijnymi; zwiększenie skuteczności LGD w aktywizowaniu społeczności lokalnych oraz realizacji projektów wspierających rozwój obszarów wiejskich; usprawnienie współpracy między LGD a samorządami, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi.
- Fair Village – Wieś Otwarta (2015). Główne cele projektu obejmowały: promowanie otwartości i integracji społecznej na obszarach wiejskich; budowanie świadomości ekologicznej i wprowadzenie praktyk zrównoważonego rozwoju w lokalnych społecznościach; tworzenie sieci współpracy między mieszkańcami wsi, organizacjami pozarządowymi i samorządami oraz wspieranie lokalnych inicjatyw, które przyczyniają się do poprawy jakości życia mieszkańców.
- Przedsiębiorcze i niezależne NGO (2015). Główne cele projektu obejmowały: wzmacnianie niezależności finansowej NGO poprzez rozwój działalności gospodarczej i społecznej; podnoszenie kompetencji zarządczych liderów NGO w zakresie finansów, marketingu i zarządzania projektami; tworzenie platform współpracy między NGO, biznesem i samorządami, a także promowanie idei przedsiębiorczości społecznej jako skutecznego narzędzia realizacji misji organizacji.

Trudno jest scharakteryzować obecną działalność FAOW. W zakładce „Aktualności” na stronie <https://faow.org.pl/> widnieje bowiem jedynie informacja o treści:

„Z dumą ogłaszamy, że FAOW zakończyło prace nad wdrożeniem najnowszego rozwiązania technologicznego o nazwie FAOW SmartFlow. Jest to innowacyjna platforma, która usprawnia procesy zarządzania danymi w czasie rzeczywistym, zapewniając naszym klientom większą efektywność i precyzję w działaniach. Projekt ten był efektem dwuletniej współpracy naszego zespołu badawczo-rozwojowego z ekspertami z całego świata. Pierwsze wdrożenia SmartFlow już trwają, a opinie naszych klientów potwierdzają, że narzędzie to zrewolucjonizuje sposób, w jaki prowadzą swoje operacje. Oficjalna premiera globalna odbędzie się na targach technologicznych w Berlinie, gdzie zaprezentujemy pełne możliwości systemu”.

Trudno jest z niej cokolwiek wywnioskować. Data targów w Berlinie jest nieznana, a poszukiwanie w sieci informacji na temat technologii SmartFlow prowadzi do wniosku, że jest to narzędzie do monitorowania bieżącego przepływu wody w sieci wodociągowej.

Co więcej, analizując treść strony <https://faow.org.pl/> można mieć wątpliwości, czy rzeczywiście jest to (nadal) strona Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich.

W treści żadnej z zakładek nie pojawia się bowiem ta nazwa, a na stronie głównej widnieje komunikat, że strona nie jest powiązana w żadnym aspekcie z organizacją FAOW – cokolwiek to znaczy. W żadnym miejscu na stronie (poza „Projektami”, o czym poniżej, nie ma także wzmianki, że celem działania FAOW jest rozwój obszarów wiejskich).

W zakładce „O nas” i „Kontakt” (ani w żadnym innym miejscu) nie ma też informacji dotyczących zarządu czy składu osobowego forum. Weryfikację tę utrudnia ponadto fakt, iż po wybraniu numerów stacjonarnych zamieszczonych na stronie internetowej <https://faow.org.pl/>, jak również na profilu Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich na Facebook słyszymy komunikat „Nie ma takiego numeru”.

Zrealizowane projekty wykazane w zakładce „Projekty” (i omówione wcześniej) wskazują jednak, że strona powiązana jest z Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich. Kolejnych wątpliwości, co do obecnego działania FAOW, dostarcza analiza strony na Facebooku, na której ostatni post zamieszczony jest 17 listopada 2014 roku (prawie 11 lat temu...).

Należy tu nadmienić, że adresy podane na stronie FAOW oraz na profilu na Facebook są różne. Nieco więcej na temat niedawnych inicjatyw i działań Forum dostarczają wzmianki na jego temat zamieszczane na innych profilach na Facebook.

Dla przykładu, w maju 2023 r. Lokalna.TV na swoim profilu zamieściła informację, że Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich było organizatorem spotkania pod hasłem „Usłysz Głos Wsi”, którego głównym celem była dyskusja na temat rozwoju obszarów wiejskich. O spotkaniu tym informował na swoim profilu także Związek Młodzieży Wiejskiej Wici.

Warto także dodać, że zastanawiająca jest obecność (pustej, co prawda) zakładki „Sklep”, a także widniejący na dole strony głównej i każdej zakładki obszerny komunikat, zawierający m.in. wzmiankę o tym, że *„Informacje na tej stronie mają charakter wyłącznie informacyjny i nie zastępują porady lekarskiej”, „Produkty nie leczą, nie zapobiegają ani nie diagnozują chorób”, czy „Ilustrowane produkty nie są lekami i nie zastępują leków”.*

Ewaluacja działalności FAOW na rzecz turystyki wiejskiej

Na bazie przytoczonych powyżej informacji trudno w ostatnich latach doszukać się działań podejmowanych przez Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej. Organizacja ta praktycznie nie funkcjonuje.

3) Rekomendacje, propozycje działań i reform

3.1. Instytucje bezpośrednio powiązane z turystyką wiejską

Poczynione podczas opracowywania podrozdział 2.1. obserwacje umożliwiły sformułowanie wstępnych rekomendacji w stosunku do zwiększenia efektywności funkcjonowania instytucji bezpośrednio powiązanych z turystyką wiejską.

Zapisy te powinny zostać poddane dyskusji, doprecyzowaniu i poszerzeniu podczas warsztatów prognostycznych i dalszych prac nad strategią, jak też w procesie konsultacji dokumentu diagnozy.

3.1.1. Ministerstwo Sportu i Turystyki

Wstępne rekomendacje dla **Ministerstwa Sportu i Turystyki** dotyczące turystyki wiejskiej:

- Opracowanie i wdrożenie aktualnej strategii rozwoju i promocji (przy współpracy z POT i MRiRW) turystyki wiejskiej, dostosowanej do bieżących trendów na rynku konsumpcji turystycznej oraz globalnych zmian (klimatycznych, geopolitycznych).
- Przygotowanie i wdrożenie (we współpracy z MRiRW oraz CDR) standardów w zakresie definicji gospodarstwa agroturystycznego, zagrody edukacyjnej (w oparciu o już istniejący wzorzec) i gospodarstwa opiekuńczego, co umożliwi właściwą klasyfikację i wyróżnianie ww. podmiotów na rynku usług turystycznych (przydatne także w kontekście dalszej polityki rozwojowej, analiz statystycznych i badań naukowych).
- Ustalenie i wprowadzenie ogólnie obowiązującego systemu oceny kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej (we współpracy z MRiRW, sugerowane z wykorzystaniem doświadczeń Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”).
- Intensyfikacja wsparcia dla inicjatyw z zakresu turystyki wiejskiej (np. w zakresie przygotowywania ofert dla wyprofilowanych grup odbiorców, dopasowanych do współczesnych wymogów rynku turystycznego).
- Intensyfikacja współpracy i koordynacja działań z organizacjami zajmującymi się rozwojem turystyki wiejskiej.
- Większe wykorzystanie potencjału oferowanego przez zagrody edukacyjne i inicjatywę gospodarstw opiekuńczych (dotychczas w większości pomijanych w przygotowywanych analizach).
- Aktywne zaangażowanie w inicjatywy międzynarodowe promujące i nobilitujące wypoczynek na wsi (na wzór inicjatywy „Najpiękniejsze Wsie Turystyczne”).

3.1.2. Polska Organizacja Turystyczna

Wstępne rekomendacje dla **Polskiej Organizacji Turystycznej**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Szersze uwzględnienie w działaniach promocyjnych turystyki wiejskiej i jej oferty.
- Przywrócenie konkursu „Na wsi najlepiej” i budowa marki wydarzenia, jak również rangi jego laureatów.
- Uwzględnienie oferty turystyki wiejskiej w działaniach promocyjnych realizowanych przez influencerów, zwłaszcza rozpoznawalnych wśród przedstawicieli młodego pokolenia.
- Opracowanie serii tematycznych (kulinaria, folklor, przyroda) wielokanałowych kampanii promocyjnych (np. na wzór przedsięwzięć „Dobre smaki na wsi” czy „Jak smakuje Polska?”), dostosowanej do aktualnych trendów na rynku turystycznym (turystyka slow i turystyka doświadczeń), dedykowanej wypoczynkowi na obszarach wiejskich przez przedstawicieli wszystkich pokoleń (z wykorzystaniem serii atrakcyjnych podcastów dla młodych odbiorców).
- Przygotowanie długoterminowego planu promocji turystyki wiejskiej (przy współpracy z MSiT i MRiRW).
- Modyfikacja projektu „Certyfikat dobrych praktyk POT” (dostosowanie do realiów popandemicznych) i jego wznowienie.
- Intensyfikacja współpracy z ROT i LOT w zakresie tworzenia spójnego wizerunku turystyki wiejskiej w Polsce.
- Wykorzystanie elementów gamifikacji w procesie popularyzacji i przygotowywanych materiałach (np. rozwiązywanie zagadek, zbieranie ujęć, pieczętek lub artefaktów).
- W zależności od strategii ogólnopolskiej: uczynienie z turystyki wiejskiej (w oparciu o unikalne zasoby przyrodnicze i zróżnicowane dziedzictwo kulturowe) znaku rozpoznawczego Polski na arenie międzynarodowej.

3.1.3. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Wstępne rekomendacje dla **Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Przygotowanie i wdrożenie (we współpracy z MSiT oraz CDR) standardów w zakresie definicji gospodarstwa agroturystycznego, zagrody edukacyjnej (w oparciu o już istniejący wzorzec) i gospodarstwa opiekuńczego, co umożliwi właściwą klasyfikację i wyróżnianie ww. podmiotów na rynku usług turystycznych (przydatne także w kontekście dalszej polityki rozwojowej, analiz statystycznych i badań naukowych).
- Ustalenie i wprowadzenie ogólnie obowiązującego systemu oceny kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej (we współpracy z MSiT, sugerowane z wykorzystaniem doświadczeń Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”).
- Powołanie w strukturach MRiRW Departamentu Turystyki Wiejskiej (względnie innej krajowej instytucji, nadzorowanej przez MRiRW), odpowiedzialnego za rozwój turystyczny wsi polskiej, koordynację i współorganizację sieci gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych i gospodarstw opiekuńczych.

- Rozbudowanie kadrowe (zaangażowanie przedstawicieli innych podmiotów) i intensyfikacja prac Zespołu do spraw Turystyki Wiejskiej.
- Intensyfikacja prac Zespołu do spraw wdrożenia modelu gospodarstwa opiekuńczego.
- Wykorzystanie elementów gamifikacji w procesie popularyzacji turystyki wiejskiej i przygotowywanych kampaniach i materiałach promocyjnych (np. rozwiązywanie zagadek, zbieranie ujęć, pieczętek lub artefaktów), zwłaszcza w inicjatywach adresowanych do młodzieży.
- Kreacja platformy i aplikacji mobilnej (stale aktualizowanej) dedykowanej stricte turystyce wiejskiej i dziedzictwu wsi, integrującej obiekty z zakresu kategoryzowanych gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych, z uwzględnieniem systemu rezerwacyjnego.
- Uregulowanie zasad obrotu ziemią na potrzeby działalności związanej z turystyką wiejską.
- Wdrożenie rozwiązań umożliwiających budżetowe wsparcie sieci obiektów turystyki wiejskiej (gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych, gospodarstw opiekuńczych), np. na wzór rozwiązań wykorzystanych przy finansowaniu Kół Gospodyń Wiejskich.
- Uproszczenie procedur ubiegania się o pomoc w ramach różnych programów wsparcia turystyki wiejskiej.

3.1.4. Jednostki doradztwa rolniczego

Wstępne rekomendacje dla **jednostek doradztwa rolniczego** (CDR i ODR-ów), dotyczące turystyki wiejskiej:

- Przygotowanie i wdrożenie (we współpracy z MSiT oraz MRiRW) standardów w zakresie definicji gospodarstwa agroturystycznego, zagrody edukacyjnej (w oparciu o już istniejący wzorzec) i gospodarstwa opiekuńczego, co umożliwi właściwą klasyfikację i wyróżnianie ww. podmiotów na rynku usług turystycznych (przydatne także w kontekście dalszej polityki rozwojowej, analiz statystycznych i badań naukowych).
- Modyfikacja systemu OSZE na wzór austriacki, z uwzględnieniem zakończonego egzaminem kursu certyfikacyjnego i rokrocznych kursów aktualizujących wiedzę w zakresie pracy z młodzieżą i rolnictwa (wymagającą zwiększenia kadry ODR przypisanej do OSZE).
- Intensyfikacja działań promocyjnych i szkoleniowych w zakresie turystyki wiejskiej (w tym OSZE) w ramach każdego ODR.
- Wsparcie MRiRW w rozwoju idei gospodarstw opiekuńczych.

3.1.5. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Wstępne rekomendacje dla **Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Zwiększenie wsparcia dla Kół Gospodyń Wiejskich w obszarach powiązanych z turystycznym wykorzystaniem wsi (dziedzictwo kulinarne, inicjatywy kulturalne).

- Uproszczenie procedur aplikowania o dofinansowanie (w tym w ramach kredytów) działań powiązanych z rozwojem turystyki wiejskiej.
- Zwiększenie sprawności i terminowości wypłacania środków.

3.1.6. Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi

Wstępne rekomendacje dla **Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Intensyfikacja działań popularyzatorskich kultury i dziedzictwa polskiej wsi w kontekście ich konsumpcji turystycznej.
- Opracowanie serii przewodników po kulturze i dziedzictwie polskiej wsi w ujęciu regionalnym, umożliwiającym samodzielne wykorzystanie turystyczne (cennym elementem byłoby powiązanie ww. treści z aplikacją, co jednak wymagałoby dużo bardziej zaawansowanych prac i rozwiązań).
- Przygotowanie cyklu tematycznych spotkań/wydarzeń dla mieszkańców stolicy/miast wojewódzkich, poświęconych popularyzacji turystyki wiejskiej (np. w ujęciu regionalnym).
- Wprowadzenie praktyki rokrocznej konferencji naukowej dedykowanej turystyce wiejskiej i rozwojowi turystycznych funkcji wsi polskiej (intensyfikacja współpracy ze środowiskiem naukowym).
- Wprowadzenie programu mikrograntów na badania w zakresie turystycznego wykorzystania dziedzictwa wsi.

3.1.7. System oświaty

Wstępne rekomendacje dla **instytucji systemu oświaty**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Zwiększenie zainteresowania młodzieży studiami w zakresie turystyki wiejskiej poprzez przemyślaną kampanię informacyjną popularyzującą tego typu kształcenie i podkreślającą korzyści i perspektywy rozwoju zjawiska (przedstawione m.in. w kolejnych punktach).
- Przedstawianie turystyki wiejskiej jako wpisującej się w trend turystyki zrównoważonej, mniej szkodliwej dla klimatu i stanowiącej szansę do pozytywnego przeobrażenia sektora, co powinno zapewnić jej bardziej pozytywny wizerunek w młodym pokoleniu.
- Przedstawianie turystyki wiejskiej jako markowego krajowego produktu turystycznego, który daje szansę rozwoju obszarów nieurbanizowanych i ograniczenia niekorzystnych trendów demograficznych i rynkowych.
- Wykorzystanie w procesie kształcenia kierunkowego wyspecjalizowanych obiektów turystyki wiejskiej (zagrody edukacyjne, gospodarstwa opiekuńcze) w celu nadania mu bardziej praktycznego charakteru (zajęcia terenowe, praktyki, staże).
- Wykorzystanie w promocji nauczania turystyki wiejskiej oraz samym procesie kształcenia odwołań do ekonomii doświadczeń, aspektów przygodowych i przeżyć oferowanych przez środowisko naturalne i specyfikę gospodarstwa rolnego.

- Stworzenie platformy umożliwiającej współpracę i wymianę doświadczeń między podmiotami turystyki wiejskiej a środowiskiem akademickim (kadra naukowo-dydaktyczna i studenci), co powinno przełożyć się na powstanie sieci kontaktów do wykorzystania w przyszłych działaniach badawczych i gospodarczych.
- Konsolidacja środowiska naukowo-dydaktycznego zajmującego się tematyką turystyki wiejskiej w postaci samodzielnych jednostek organizacyjnych.
- Powołanie stowarzyszenia lub innej organizacji formalnie zrzeszającej kadre naukowo-dydaktyczną zajmującą się turystyką wiejską, jej rozwojem i przemianami.

3.2. Instytucje pośrednio powiązane z turystyką wiejską

Poczynione podczas opracowywania podrozdziału 2.2. obserwacje umożliwiły sformułowanie wstępnych rekomendacji w stosunku do zwiększenia efektywności funkcjonowania instytucji pośrednio powiązanych z turystyką wiejską.

Zapisy te powinny zostać poddane dyskusji, doprecyzowaniu i poszerzeniu podczas warsztatów prognostycznych i dalszych prac nad strategią, jak też w procesie konsultacji dokumentu diagnozy.

3.2.1. Administracja rządowa – pozostałe resorty

Wstępne rekomendacje dla **pozostałych resortów administracji rządowej**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Modyfikacja przepisów regulujących świadczenie usług noclegowych, żywieniowych (normy higieniczno-sanitarne) i produkcji oraz sprzedaży żywności w obiektach turystyki wiejskiej, tak aby były dostosowane do współczesnych realiów rynku turystycznego i możliwości gospodarstw rolnych.
- Modyfikacja przepisów podatkowych w zakresie funkcjonowania obiektów turystyki wiejskiej (ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych, ustawa o podatkach i opłatach lokalnych).
- Regulacja kwestii prawnych związanych ze świadczeniem usług edukacyjnych i opiekuńczych w gospodarstwach rolnych.
- Uregulowanie i kontrola realiów pracy w turystyce – minimalizacja szarej strefy, stworzenie systemu zachęt dla młodych ludzi do pracy w sektorze.
- Intensyfikacja działań na rzecz powstrzymania wyludniania się wsi (odpływ młodzieży) i rozwoju wiejskiej przedsiębiorczości.
- Rozwój wiejskiej infrastruktury technicznej (w tym dostępu do usług cyfrowych) i drogowej.
- Rozwój sieci transportu publicznego, zwiększający dostępność przestrzenną i minimalizujący wykluczenie komunikacyjne.
- Wzmocnienie lokalnej oferty kulturalnej, zachowanie i promocja dziedzictwa kulturowego.
- Intensyfikacja działań w zakresie ochrony zasobów przyrodniczych

- Podniesienie rangi badań i prac naukowych dotyczących turystyki wiejskiej i jej rozwoju (np. poprzez utworzenie wysoko punktowanych periodyków dedykowanych turystyce na wsi).
- Zwiększenie finansowania badań z zakresu turystyki wiejskiej i jej rozwoju.
- Stworzenie systemu zachęt do wypoczynku krajowego w postaci turystyki wiejskiej (np. bony turystyczne).
- Ewentualne powołanie krajowej instytucji odpowiedzialnej za całościowe koordynowanie rozwoju turystycznego wsi polskiej (sugerowane w oparciu o już istniejące struktury, ale przy zwiększeniu ich realnych możliwości i budżetu).

3.2.2. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich+

Wstępne rekomendacje dla **Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich +**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Wydzielenie w ramach strony www oddzielnej zakładki tematycznej dotyczącej turystyki wiejskiej, gdzie publikowane byłyby materiały dotyczące turystycznych przeobrażeń na polskiej wsi, doniesienia na temat aktualnych wydarzeń, dobrych praktyk czy odniesienia do opracowań naukowych.
- Zwiększenie częstotliwości publikacji materiałów dotyczących turystyki wiejskiej na stronie www i w mediach społecznościowych, oraz wydzielenie w biuletynie sekcji „Turystyka wiejska”.

3.2.3. Administracja samorządowa

Wstępne rekomendacje dla **jednostek administracji samorządowej**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Intensyfikacja działań promocyjnych i popularyzatorskich z zakresu turystyki wiejskiej (konkursy, plebiscyty, wydarzenia).
- Powiązanie lokalnej oferty kulturalnej z ofertą turystyki wiejskiej (np. współpraca przy organizacji i przygotowaniu imprez gminnych, dożynek etc.).
- Aktywne wsparcie (organizacyjne, logistyczne, w miarę możliwości również finansowe) przedsiębiorczości z zakresu turystyki wiejskiej.
- Wykorzystanie oferty zagród edukacyjnych w edukacji przedszkolnej, podstawowej i średniej.
- Intensyfikacja działań z zakresu zachowania i ochrony lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.
- Stworzenie i stała aktualizacja informacji dostępnych cyfrowo na temat lokalnej oferty turystycznej, w tym turystyki wiejskiej.
- Szersze wykorzystanie możliwości oferowanych przez organizacje zrzeszające gminy zainteresowane rozwojem turystyki wiejskiej (np. Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi).

3.2.4. System oświaty – pozostałe jednostki

Wstępne rekomendacje dla **pozostałych jednostek systemu oświaty**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Zwiększanie ilości treści edukacyjnych (fakultety, specjalizacje) powiązanych z turystycznym wykorzystaniem obszarów wiejskich.
- Ścisłe powiązanie w procesie kształcenia turystycznego aspektów wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych w turystyce z możliwościami oferowanymi przez obszary wiejskie.
- Nawiązanie i utrzymanie współpracy z podmiotami turystyki wiejskiej w celu uatrakcyjnienia procesu nauczania i nadania mu bardziej praktycznego charakteru (zajęcia terenowe, praktyki, staże). W tym celu wskazane byłoby oparcie się na sieci obiektów o odpowiednim zapleczu i możliwościach, np. zagrodach edukacyjnych i/lub gospodarstwach opiekuńczych.
- Wprowadzenie obowiązkowego wypełniania części praktyk studenckich w podmiotach turystyki wiejskiej, zamiast funkcjonującego obecnie najczęściej modelu dowolnych przedsięwzięciach turystycznych.
- Większa koncentracja procesu kształcenia na praktycznym wykorzystaniu gospodarczym dla turystyki zasobów krajowych (turystyka małych ojczyzn).

3.3. Instytucje kontroli i nadzoru powiązane z turystyką wiejską

Poczynione podczas opracowywania podrozdziału 2.3. obserwacje umożliwiły sformułowanie wstępnych rekomendacji w stosunku do zwiększenia efektywności funkcjonowania instytucji kontroli i nadzoru powiązanych z turystyką wiejską.

Zapisy te powinny zostać poddane dyskusji, doprecyzowaniu i poszerzeniu podczas warsztatów prognostycznych i dalszych prac nad strategią, jak też w procesie konsultacji dokumentu diagnozy.

3.3.1. Państwowa Inspekcja Sanitarna

Wstępne rekomendacje dla **Państwowej Inspekcji Sanitarnej**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Prowadzenie działalności informacyjnej, edukacyjnej i szkoleniowej w zakresie wagi zapewnienia i utrzymania higieny w obiektach turystyki wiejskiej.
- Zwiększanie świadomości społecznej i upowszechnianie wiedzy w zakresie wysokiej jakości i bezpieczeństwa produktów żywnościowych pochodzących z polskiej wsi.
- Współpraca z podmiotami odpowiedzialnymi za kreację oferty kulinarnej wsi, co powinno zwiększać zaufanie społeczne do bezpieczeństwa wiejskiej żywności.
- Intensyfikacja działań w zakresie kontroli i utrzymania higieny środowiska na obszarach wiejskich, co ma zwłaszcza istotne znaczenie wskutek niedawnych medialnych wydarzeń, podających w wątpliwość zwłaszcza jakość wód polskich.
- Stałe monitorowanie stanu higieny w obiektach turystyki wiejskiej, zwłaszcza produkujących i/lub oferujących wyżywienie, co powinno ograniczyć ryzyko niepożądanych zdarzeń, mogących wizerunkowo uderzyć w turystykę wiejską.

3.3.2. Państwowa Inspekcja Pracy

Wstępne rekomendacje dla **Państwowej Inspekcji Pracy**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Intensyfikacja działalności informacyjnej, edukacyjnej i szkoleniowej w zakresie poprawy warunków pracy i życia na obszarach wiejskich.
- Przygotowanie kampanii edukacyjnej (w tym materiałów merytorycznych – broszur, poradników – możliwych do wykorzystania przez zainteresowane podmioty) dotyczącej specyfiki i przestrzegania przepisów w zakresie pracy w sektorze turystycznym.
- Wykorzystanie możliwości cyfryzacji w procedurze udzielania porad prawnych i technicznych – centralizacja systemu doradczego.
- Udoskonalenie procedur i narzędzi kontrolnych (też z wykorzystaniem możliwości cyfrowych), co powinno ułatwić przeprowadzanie kontroli, skrócić jej czas i zmniejszyć uciążliwość dla kontrolowanych podmiotów.
- Stałe monitorowanie stanu BHP w obiektach turystyki wiejskiej, zwłaszcza oferujących usługi dla młodzieży i grup wykluczonych, co powinno ograniczyć ryzyko niepożądanych zdarzeń i wypadków, mogących bardzo negatywnie wpłynąć wizerunkowo na turystykę wiejską.

3.3.3. Krajowa Administracja Skarbowa

Wstępne rekomendacje dla **Krajowej Administracji Skarbowej**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Intensyfikacja działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie przepisów prawa podatkowego dla podmiotów turystyki wiejskiej.
- Świadczenie wsparcia merytorycznego podatników czerpiących korzyści z turystyki wiejskiej w prawidłowym wykonywaniu obowiązków podatkowych.
- Upowszechnianie pożądanego społecznie wizerunku sektora turystyki wiejskiej jako transparentnego podatkowo i realnie przyczyniającego się do redystrybucji dochodów oraz rozwoju społeczności lokalnych, a nie ich eksploatacji.

3.3.4. Główny Urząd Statystyczny

Wstępne rekomendacje dla **Głównego Urzędu Statystycznego**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Doprecyzowanie terminologii dotyczącej poszczególnych rodzajów obiektów noclegowych na wsi (najlepiej w powiązaniu z terminami wprowadzanymi ustawowo), co umożliwiłoby poznanie prawdziwego zasobu i potencjału turystycznego polskiej wsi.
- Uwzględnienie w statystykach nowego typu obiektów, jak np. gospodarstwa opiekuńcze czy zagrody edukacyjne (o ile świadczą one usługi noclegowe).
- Zmiana metodologii zbierania danych statystycznych dotyczących obiektów noclegowych, co pozwoliłoby na urealnienie ich liczby oraz miejsc noclegowych w ramach turystyki wiejskiej. Kwestia ta jest o tyle istotna, że rzutuje nie tylko na sferę gospodarczą, ale również planistyczną, rozwojową i naukową – dostęp do rzetelnych i wiarygodnych danych jest podstawą efektywnych analiz i wdrażania rozwiązań mających na celu poprawę stanu istniejącego.

- Wprowadzenie obligatoryjnego obowiązku sprawozdawczego dla wszystkich podmiotów świadczących usługi noclegowe (w tym prywatnego najmu krótkoterminowego), niezależnie od ich wielkości i obowiązków podatkowych, co mogłoby przyczynić się również do eliminacji szarej strefy.
- Przygotowywanie i publikowanie rocznych raportów statystycznych dedykowanych bazie noclegowej turystyki wiejskiej, a nie tylko turystyki krajowej.

3.4. Organizacje bezpośrednio powiązane z turystyką wiejską

Poczynione podczas opracowywania podrozdziału 3.1. obserwacje umożliwiły sformułowanie wstępnych rekomendacji w stosunku do zwiększenia efektywności funkcjonowania organizacji bezpośrednio powiązanych z turystyką wiejską.

Zapisy te powinny zostać poddane dyskusji, doprecyzowaniu i poszerzeniu podczas warsztatów prognostycznych i dalszych prac nad strategią, jak też w procesie konsultacji dokumentu diagnozy.

3.4.1. Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”

Wstępne rekomendacje dla **Polskiej Federacji Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”, dotyczące** turystyki wiejskiej:

- Federacja powinna pełnić funkcję ogólnopolskiego koordynatora rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki. Aby było to możliwe, jej działalność musi mieć charakter stały, planowy i długofalowy (strategiczny, a nie doraźny). Niezbędny jest także zatrudniony na stałe profesjonalny personel. To z kolei wymaga stałego finansowania - najprawdopodobniej z budżetu państwa.
- Federacja powinna być domyślnym podmiotem zrzeszającym wszystkie stowarzyszenia agroturystyczne. W tej chwili jej pozycja (pomimo wielu prowadzonych przez nią działań o zasięgu krajowym, w tym kooperacji z sektorem rządowym) wydaje się wymagać umocnienia i stabilizacji. Świadczy o tym chociażby fakt, iż w ogłoszonym w 2023 r. „Programie rozwoju i promocji turystyki wiejskiej na obszarze województwa mazowieckiego”, nazwa Federacji nie pada ani razu.
- Niezbędne są szeroko zakrojone działania na rzecz systemu kategoryzacji wiejskiej bazy noclegowej. Udział skategoryzowanych gospodarstw agroturystycznych (Wypoczynek u rolnika) oraz innych obiektów turystyki wiejskiej (Wypoczynek na wsi) w stosunku do ogółu obiektów tego typu w kraju jest marginalny. Naprawa tego stanu rzeczy (przy założeniu utrzymania wolicjonalnego charakteru kategoryzacji WBN) jest niestety skomplikowana, kosztowna i długofalowa. Aby kwaterodawcy chcieli podjąć trud organizacyjny (koszt wydaje się tu pomijalną kwestią) poddania kategoryzacji swojego obiektu, muszą widzieć w tym wymierną (finansową) korzyść. To z kolei jest raczej mało prawdopodobne z uwagi na brak świadomości i wiedzy potencjalnego odwiedzającego w zakresie istnienia i korzyści wynikających z takiego systemu - > skoro nikt nie pyta ile mam słoneczek (bo nie wie, że takowe istnieją) i nie przywiązuje do tego żadnej wagi, to nie widzę sensu poddania się kategoryzacji. Wzbudzenie takiej świadomości

jest konieczne, jednak (jak już wspomniano) jest to zadanie na pewno kosztowne, a także długotrwałe.

- Jednym z elementów kampanii na rzecz upowszechniania kategoryzacji WBN powinna być Integracja „słoneczek” z różnego rodzaju systemami rezerwacyjnymi, np. Booking, Slowhop, Nocowanie.pl i inne. Aby jednak miało to jakikolwiek sens konieczne jest działanie wskazane poniżej.
- Aktualizacji, uzupełnienia i ujednoczenia wymaga także baza gospodarstw agroturystycznych i innych obiektów noclegowych zamieszczona na stronie <https://agroturystyka.pl/> oraz <https://odpoczywajnawsi.pl/>. Na pierwszej z nich (pod koniec sierpnia 2025) figurowało 425, a na drugiej zaledwie 194 oferty. Biorąc pod uwagę fakt, iż w 2024 r. w Polsce funkcjonowało 27,4 tys. obiektów noclegowych, a 72,6% spośród nich stanowiły kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne (tylko część z nich zlokalizowana była na obszarach wiejskich), udział ofert wykazywanych na wspomnianych stronach jest marginalny w stosunku do ogółu. Inną (zastanawiającą) kwestią jest rozbieżność pomiędzy liczbą ofert wykazywanych na obydwu stronach, a także rozbieżności w charakterze oferty – na jednej stronie można w filtrze wybrać „mieszkanie”, na drugiej nie; na jednej figuruje oferta dla seniora, na drugiej nie; to samo dotyczy sezonowości czy lokalizacji (nad morze, w górach itd.). Rozbieżności te są zastanawiające, gdyż z informacji zawartych na obu stronach wynika, iż są one administrowane przez Federację.
- Zasadnym wydaje się także prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnej (która mogłaby mieć także charakter mobilizacyjny) na rzecz gospodarstw, które udowodniły wysoką jakość oferty poprzez uzyskanie 2-3 słoneczek. Kampanii ta mogłaby być prowadzona na kształt kampanii promującej „Hity turystyki wiejskiej” – prezentacja gospodarstwa i jego oferty np. w telewizji śniadaniowej przez znane osoby z zaakcentowaniem nadanej kategorii. Działaniom tym powinny towarzyszyć kampanie w mediach społecznościowych⁶, a także w prasie i na portalach podróżniczych. Efektywną metodą mogłaby być także współpraca z influencerami, których zasięgi w mediach społecznościowych są bardzo duże.
- Równoległe z kampanią promocyjno-upowszechniającą kategoryzację WBN powinny być także podejmowane próby zmotywowania kwaterodawców do skategoryzowania swoich obiektów. Rolę taką mogłyby stanowić chociażby dodatkowe (w stosunku do obiektów nieskategoryzowanych) benefity – np. priorytetyzowanie skategoryzowanych obiektów w wyszukiwarkach, np. na stronie <https://agroturystyka.pl/> oraz <https://odpoczywajnawsi.pl/> czy foldery promujące dany obiekt.

3.4.2. Stowarzyszenia agroturystyczne

Wstępne rekomendacje dla **stowarzyszeń agroturystycznych**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Wskazaną dla zwiększenia efektywności funkcjonowania stowarzyszeń i zwiększenia ich potencjału (w tym głównie finansowego) w zakresie realizacji ich zadań statutowych wydaje się niwelowanie efektu ich rozdrobnienia organizacyjnego (liczne ale niewielkie podmioty) poprzez budowanie sieci współpracy i zwiększenie kooperacji z LGD w ramach formułowania i realizacji

⁶ Wzmianki na ten temat pojawiają się na fanpage PFTW „Agroturystyka - Wieś Polska Zaprasza” na Facebook oraz na profilu Kampania „Odpoczywaj na wsi” (Facebook i Instagram), jednak liczba obserwujących nie jest znacząca.

LSR, LOT, KGW, samorządami lokalnymi i innymi podmiotami działającymi na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej.

- Zasadnym wydaje się ponadto integrowanie i konsolidowanie pojedynczych stowarzyszeń w związkach stowarzyszeń. Optymalną wydaje się przynależność wszystkich takich podmiotów do PFTW „GG”.
- Korzystną wydaje się także intensyfikacja współpracy z „sąsiadującymi” stowarzyszeniami, co zapewnia efekt synergii i pozwala na realizację wspólnych strategii w zakresie rozwoju turystyki czy promocji lokalnych walorów turystycznych – w tym np. różnego rodzaju szlaków i tras biegnących przez obszar działania więcej niż jednego stowarzyszenia.

3.4.3. Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi

Wstępne rekomendacje dla **Polskiej Sieci Odnowy i Rozwoju Wsi**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Zwiększenie skali oddziaływania poprzez wzrost liczby miejscowości zaliczanych do „Sieci Najciekawszych Wsi” oraz atrakcji w „Miejscach ciekawych”, a także dążenie to relatywnie równomiernego pokrycia nimi całego obszaru kraju. Przyczynić może się do tego np. publikacja danych na temat liczby odwiedzających i generowanych przez nich przychodów.
- Zwiększenie widoczności i społecznej świadomości istnienia „Sieci Najciekawszych Wsi” i „Miejsc ciekawych” poprzez rozpowszechnienie informacji na ich temat.
- Nawiązanie kooperacji w zakresie integracji i wzajemnej promocji m.in. z kampania PFTW „Odпочywasj na wsi”, wioskami tematycznymi, zagrodami edukacyjnymi i innymi przedsięwzięciami realizowanymi na rzecz turystycznego wykorzystania obszarów wiejskich.

3.4.4. Wioska tematyczna (wioska-tematyczna.pl)

Wstępne rekomendacje dla „**Wiosek Tematycznych**”, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Intensyfikacja działań promujących wsie tematyczne i korzyści płynące z ich tworzenia i funkcjonowania (np. publikacja danych na temat liczby odwiedzających i generowanych przez nich przychodów) celem zwiększania inicjatyw tego typu.
- Upowszechnienie świadomości funkcjonowania projektu i wiedzy na jego temat m.in. poprzez kooperację w zakresie promocji z ROT, LOT, LGD, PFTW „GG” itp.
- Zwiększenie efektywności projektu (wyrażone m.in. wzrostem liczby nowotworzonych wsi tematycznych) poprzez integrację z innymi podobnymi przedsięwzięciami, np. projekt „Wioska tematyczna - wieś z pomysłem - pomysł na wieś” koordynowany przez Fundację NIDA.

3.5. Organizacje pośrednio powiązane z turystyką wiejską

Poczynione podczas opracowywania podrozdziału 3.2. obserwacje umożliwiły sformułowanie wstępnych rekomendacji w stosunku do zwiększenia efektywności funkcjonowania organizacji bezpośrednio powiązanych z turystyką wiejską.

Zapisy te powinny zostać poddane dyskusji, doprecyzowaniu i poszerzeniu podczas warsztatów prognostycznych i dalszych prac nad strategią, jak też w procesie konsultacji dokumentu diagnozy.

3.5.1. Regionalne i lokalne organizacje turystyczne oraz ich związki

Wstępne rekomendacje dla **ROT-ów i LOT-ów oraz FROT i OPLOT**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Jedną z istotniejszych kwestii wydaje się wzmocnienie współpracy i integracji działań pomiędzy ROT i LOT. Niejednokrotnie (choć coraz rzadziej) podmioty te działają bowiem w niezależnych orbitach funkcjonowania. W działania na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej i promocji atrakcji turystycznych na obszarach wiejskich powinny być także bardziej aktywnie włączane LGD, KGW oraz samorządy. Ułatwiłoby to ROT i LOT efektywniejszą realizację ich celów statutowych i ułatwiło/umożliwiłoby konceptualizację i implementację wspólnych działań/kampanii promocyjnych (np. ujednoliconą stronę wizualną i szata graficzna, wspólne hasła/slogany promocyjne).
- Zasadnym wydaje się rozważanie bardziej zacieśnionej współpracy LOT z wiejskimi usługodawcami turystycznymi i innymi organizacjami (nie tylko kwaterydawcami, ale np. KGW), czego pokłosiem mogłoby być tworzenie pakietów pobytowych – łączenie noclegów gospodarstwach agroturystycznych i innych obiektach turystyki wiejskiej z lokalnymi atrakcjami (folklor, warsztaty rzemiosła i rękodzieła, kuchnia regionalna i szlaki kulinarne, szlaki i trasy turystyki aktywnej). W tym celu jeszcze bardziej powinno być wykorzystywane dziedzictwa kulturowe i przyrodnicze. Sprzyjać może temu rozbudowa infrastruktury służącej turystyce aktywnej – dobrym przykładem jest tu ogromna popularność tras rowerowych Green Velo czy Velo Dunajec. Wskazaniem byłaby ponadto (ujednoliconą na poziomie krajowym) standaryzacja i certyfikacja takich produktów/pakietów – ale nie w odniesieniu do usług noclegowych konkretnych obiektów (rolę tę powinna pełnić PFTW „GG”). Podstawą i punktem wyjścia tworzenia takich pakietów powinna być oczywiście wnikliwa segmentacja rynku i dostosowanie produktu do różnych grup docelowych.
- Działania ROT i LOT powinny ponadto sprzyjać rozwojowi oferty całorocznej, co pozwoliłoby zniwelować problem sezonowości wywołujący ograniczenie dochodów w okresie zimowym w znaczącej części obiektów noclegowych działających na wsi.
- Niezbędna wydaje się profesjonalizacja i cyfryzacja promocji turystyki wiejskiej. Z uwagi na preferencje i nawyki dzisiejszych konsumentów wskazane jest tworzenie aplikacji i cyfrowych map prezentujących obiekty noclegowe i ich ofertę, okoliczne atrakcje i wydarzenia, szlaki i trasy turystyczne i inne. Niezbędna jest przy tym promocja tych narzędzi i upowszechnianie ich istnienia (samo ich stworzenie niewiele wnosi). W tym celu wykorzystywane mogłyby być głównie media społecznościowe. Braki w tym zakresie zwykle w większym stopniu dotyczą LOT niż ROT, czego głównej przyczyny doszukiwać należy się z mniejszych możliwościach finansowych tych organizacji.
- Wskazane powyżej działania są z pewnością kosztowne, a fakt, iż ich realizacja i implementacja powinna charakteryzować się stałością, a nie być okazjonalna czy incydentalna, wymusza stabilność finansową ROT i LOT w postaci stałego i przewidywalnego wsparcia. Zagadnienie to wydaje się jednak wykraczać poza ramy niniejszego opracowania.

- Racjonalnym może być natomiast wskazanie rozwoju turystyki wiejskiej jako jednego z obszarów priorytetowych w strategiach krajowych i wojewódzkich, co wymuszałoby zagwarantowanie stosownych środków na te cele i ułatwiło różnym organizacjom wnioskowanie o wsparcie na rzecz realizacji projektów w tym zakresie. Skutecznym sposobem może też być integracja potencjału różnych organizacji i wspólne aplikowanie o wsparcie z funduszy UE na realizację większych projektów.

3.5.2. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze

Wstępne rekomendacje dla **PTTK**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Wśród działań podejmowanych PTTK, które mogłyby przyczynić się do turystycznej promocji obszarów wiejskich, rozwoju turystyki wiejskiej i wzbogacenia jej oferty wskazać można m.in. tworzenie tematycznych szlaków turystycznych, których motywem przewodnim mogłoby być dziedzictwo kulturowe i kulinarne wsi. Obiektami połączonymi szlakami mogłyby być też obiekty architektury sakralnej – zabytkowe kościoły, kaplice, krzyże i kapliczki przydrożne, a także lokalne legendy. Inicjatywie tej mogłaby towarzyszyć możliwość zdobycia specjalnej odznaki.
- Wskazane powyżej inicjatywy mogą posłużyć także promowaniu turystyki prozdrowotnej, ekoturystyki u oferty wyjazdów nastawionych na relaks, kontakt z naturą i aktywności na świeżym powietrzu – np. szlaki w stylu „slow”.
- Popularyzacja wsi jako miejsca wypoczynku i promocja atrakcyjności terenów wiejskich mogłyby być efektywniej realizowana podczas licznych imprez turystycznych (rajdy, zloty itp.) i wydarzeń organizowanych przez PTTK. Motywem przewodnim mogłaby być ponadto kultura ludowa i folklor, tradycje, zwyczaje i obyczaje czy dziedzictwo kulinarne obszarów wiejskich. Zasadnym wydaje się podjęcie kooperacji z LGD, KGW, OSP czy parafiami w tym zakresie. Inicjatywy takie umocniłyby przekonanie o dużej atrakcyjności obszarów wiejskich szczególnie wśród dzieci i młodzieży, które są zwykle dominującą częścią uczestników imprez realizowanych przez PTTK.
- Zasadne wydaje się także większe wykorzystanie nowych technologii i promocji atrakcji turystycznych obszarów wiejskich online, która mogłaby być realizowana poprzez interaktywne mapy szlaków i atrakcji charakterystycznych ba obszarów wiejskich, a także wykorzystanie mediów społecznościowych i współpracę z popularnymi podróżnikami i influencerami „turystycznymi”.

3.5.3. Lokalne grupy działania i ich związki

Wstępne rekomendacje dla **lokalnych grup działania**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Z uwagi na znaczącą rolę LGD w rozwoju turystyki wiejskiej rekomendacje rozpocząć należy od podkreślenia potrzeby strategicznego planowania. Zażywszy na początek okresu naboru wniosków o przyznanie pomocy w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 wskazana jest aktualizacja zapisów LSR w części dotyczącej potencjału turystyki wiejskiej. Konieczne jest tu uwzględnienie trendów rynkowych, potrzeb, preferencji, zachowań i oczekiwań turystów odwiedzających obszary wiejskie, a także uwzględnienie zmian społeczno-

demograficznych zachodzących w kraju – m.in. starzejące się społeczeństwo i spadek liczby rodzin z dziećmi.

- Dostrzec należy także pozytywne efekty synergii wskazujące na potrzebę współpracy i koordynacji działań pomiędzy sąsiadującymi LGD w zakresie przedsięwzięcia inicjatyw o szerszym zasięgu terytorialnym.
- Priorytetyzować należy projekty i produkty o charakterze pakietowym – umożliwi to zaangażowania większej liczby usługodawców, co przełoży się może na wytworzenie sieci współpracy (potencjał w zakresie rozwoju produktów sieciowych), podniesienie ich kapitału ludzkiego, większą innowacyjność i różnorodność oferty, co przyczynić się może do rozwijania produktów turystycznych o charakterze całorocznym – duże korzyści z wyeliminowania czy zniwelowania sezonowości.
- Wykreowanie większej liczby (dzięki współpracy m.in. z innymi LGD, KGW, LOT itp.) złożonych produktów turystycznych na większym obszarze ułatwić może budowę spójnej marki turystycznej tego obszaru, której atrybutem może być lokalna tożsamość, tradycje i zwyczaje czy unikalne zasoby kulturowe i przyrodnicze. Produkt kojarzony z taką marką jest znacząco łatwiej promować z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych (nowoczesna strona internetowa, aplikacje mobilne, działania w mediach społecznościowych – blogerzy, influencerzy) i wydarzeń promocyjnych – dożynki, festiwale, jarmarków, plenerowych degustacji lokalnych produktów (kooperacja z KGW).
- W dalszej kolejności prowadzony powinien być monitoring i ewaluacja działań – np. badania poziomu zadowolenia i zmian potrzeb turystów; pomiar efektywności, np. liczba turystów, długość pobytów, obroty/przychody generowane w ramach produktu czy liczba nowych miejsc pracy.
- Z uwagi na trwałość takich inicjatyw, powinny być one realizowane ze szczególnym uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju i ochrony rygorystycznej ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska. Jego degradacja, komercjalizacja i utrata autentyczności (a tym samym wyjątkowości) utrudni efektywną kontynuację takich projektów i uniemożliwić może implementację kolejnych.
- Doprecyzowania na poziomie ministerialnym wymagają podstawy realizacji takich wskazanych tu przedsięwzięć, a mianowicie kwestie finansowa, a w zasadzie kryteria ich przyznawania. Podstawowym narzędziem realizacji projektów przez LGD są LSR. W opracowaniu pt. „Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania i wypłaty pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR” wskazano dla przykładu wsparcie na tworzenie gospodarstw agroturystycznych (start GA) czy rozwijanie gospodarstw agroturystycznych (rozwój GA), ale nie doprecyzowane czym owo gospodarstwo agroturystyczne jest. Niezbyt wiele zdają się wnosić w tym zakresie pisma z pytaniami słane przykładowo przez Kujawsko-Pomorską Sieć Lokalnych Grup Działania dotyczące interpretacji określenia „gospodarstwo agroturystyczne”. Rodzi to potencjalne ryzyko pojawienia się problemów na etapie składania i (co gorsza) rozliczania projektów, w których fundusze na zakładanie czy rozwój takich gospodarstw zostały pozyskane może zniechęcać do ubiegania się o nie. Pozostaje jedynie mieć nadzieję, że wątpliwości te zostały już rozwiane. Mie zmienia to jednak faktu, że „ustawowe” zdefiniowanie agroturystyki i gospodarstwa agroturystycznego jest z wielu względów wysoce rekomendowane.

3.5.4. Koła gospodyń wiejskich i ich związek

Wstępne rekomendacje dla **kół gospodyń wiejskich i ich związku**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Z uwagi na specyfikę i zakres działalności KGW, ich rola w rozwoju turystyki wiejskiej powinna dotyczyć w pierwszej kolejności tworzenia atrakcyjnych produktów opartych na lokalnym dziedzictwie kulturowym (folklor, pieśni i tańce ludowe), kulinariach, zielarstwie, rękodziele i tradycjach, ale także aktywna ochrona tych wartości. Atrakcje tego typu mogą być elementem produktów pakietowych omawianych wcześniej, ale także stanowić produkty samodzielne, np. warsztaty kulinarne czy rękodzielnicze, pokazy rzemiosła.
- Towarzyszyć temu powinno tworzenie markowych lokalnych produktów kulinarnych (sery, przetwory, nalewki) i ich promocja jako lokalnych specjałów – np., podczas lokalnych imprez, festiwali, dożynek, pikników czy jarmarków produktów lokalnych. Działania te powinny być wsparte promocja w mediach społecznościowych i na portalach turystycznych (m.in. na stronie PFTW „GG” i Odpoczywaj na wsi).
- Wypracowanie takich produktów powinno być podstawą współpracy i partnerstwa na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej z podmiotami zaangażowanymi w ten proces bezpośrednio (PFTW „GG”, stowarzyszenia agroturystyczne, PSOiRW, wioski tematyczne), ale także pośrednio - np. PTTK, które mogłyby wykorzystać takie produkty jako motyw przewodni tematycznych szlaków turystycznych na obszarach wiejskich, czy LOT w zakresie tworzenia turystycznych przewodników kulinarnych.
- Niezbędna jest też profesjonalizacja działań promocyjnych - obecność w internecie i mediach społecznościowych, co umożliwi efektywniejszą prezentację oferty, zamieszczanie zdjęć, relacji wideo z warsztatów, festynów i innych wydarzeń.
- Korzystnym dla rozwoju turystyki wiejskiej byłoby organizowanie specjalnych szkoleń podnoszących wiedzę i kwalifikacji członków KGW w tym zakresie. Mogłoby to (poza udoskonaleniem i promocją prostych produktów turystycznych) przyczynić się także do aktywizacji KGW w zakresie inicjowania tworzenia wiosek tematycznych, których podstawą funkcjonowania mogłyby być niejednokrotnie wartości przez nie tworzone, rozwijane i promowane.

3.5.5. Fundacja Wspomaganie Wsi

Wstępne rekomendacje dla **Fundacji Wspomaganie Wsi**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Program Mikropożyczek cieszy się dużym zainteresowaniem, a przy jego udziale zrealizowano wiele inicjatyw dynamizujących rozwój turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki. Przez ostatnie lata nie był on jednak dostępny na warunkach preferencyjnych dla beneficjentów realizujących działania z zakresu turystyki, w tym agroturystyki. Korzystnym wydaje się zatem długotrwałe utrzymanie tego wariantu pożyczek.
- Zasadnym wydaje się ponadto umożliwienie skorzystania z Mikropożyczek mieszkańcom także innych województw, jak kujawsko-pomorskiego, lubelskiego, małopolskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego oraz warmińsko-mazurskiego.
- Zasadnym byłoby także zwiększenie maksymalnej kwoty pożyczki. Jej wysokość to 50 tys. zł, co przy obecnych realiach cenowych wydaje się dość skromnym budżetem na rozpoczęcie lub rozwój działalności gospodarczej.

3.5.6. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej

Wstępne rekomendacje dla **Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- Cenionymi przez beneficjentów działaniami EFRWP były programy umożliwiające finansowanie przedsięwzięć z zakresu turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki. Wskazanim byłoby wznowienie możliwości skorzystania z takiej pomocy przy uwzględnieniu preferencji dla wsparcia projektów realizowanych w ramach rozwoju zrównoważonego i innowacyjnych oraz realizowanych w formie pakietowej z uwzględnieniem partnerstwa i sieci współpracy.
- Pozytywne dla rozwoju turystyki wiejskiej mogłoby być ponadto oferowanie programów finansowych, dzięki którym możliwa byłaby modernizacja i rozbudowa ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej obszarów wiejskich.
- Zasadnym wydaje się ponadto rozszerzenie grona adresatów szkoleń realizowanych przez EFRWP na przedstawicieli innych NGO niż tylko KGW.

3.5.7. Izby turystyczne

Wstępne rekomendacje dla **izb turystycznych**, dotyczące turystyki wiejskiej:

- współpraca a Polską Federacją Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” w celu konsolidacji działań istotnych dla rozwoju turystyki wiejskiej na poziomie krajowym;
- wspieranie inicjatyw chroniących dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, a także promowanie i wspieranie form turystyki wiejskiej, które przyjazne są środowisku naturalnemu i kulturowemu – np. ekoturystyka, ekoagroturystyka czy slow tourism;
- zważywszy na skalę ich działalności, niektóre z tych podmiotów mogłyby dokonywać systematycznego monitoringu trendów w turystyce i prowadzić badania rynkowe, które miałyby na celu sprecyzowanie i aktualizację oczekiwań, preferencji i zachowań przedstawicieli różnych segmentów rynku turystycznego w odniesieniu do różnych form turystyki – wyniki takich badań byłyby przydatne podczas udoskonalania i dopasowywania produktów turystyki wiejskiej do potrzeb turystów;
- wskazanim byłaby ponadto intensyfikacja działań w zakresie reprezentowania interesów turystyki wiejskiej w procesach legislacyjnych oraz w programach wsparcia dla obszarów wiejskich uwzględniających możliwości finansowego wsparcia inicjatyw turystycznych.

3.5.8. Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich

Z uwagi na fakt, iż trudno wskazać aktualnie podejmowane inicjatywy Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej, sformułowanie rekomendacji w zakresie zwiększenia ich efektywności jest niemożliwe.

4) Przykłady dobrych praktyk w zakresie rozwiązań instytucjonalnych turystyki wiejskiej

4.1. Urlaub am Bauernhof (Austria)

Do europejskich liderów w zakresie rozwoju agroturystyki należy niewątpliwie Austria. W kraju tym w 2020 działało 9895 gospodarstw agroturystycznych oferując 113 764 miejsc noclegowych. Stanowiło to około 11% całkowitej liczby miejsc noclegowych dostępnych dla turystów (Zahlen und Fakten 2023). Gospodarstwa te zapewniały 23 tys. miejsc pracy (Rechtliche Aspekte...). Biorąc pod uwagę fakt, iż w 2020 r. w Austrii funkcjonowało prawie 155 tys. gospodarstw rolnych i leśnych, w których zatrudnionych było około 420 tys. osób, agroturystyka jest znaczącym sektorem gospodarki i bardzo istotną funkcją obszarów wiejskich.

Podmiotem o zasięgu ogólnokrajowym, wspierającym w Austrii rozwój turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki, jest federalna organizacja „Urlaub am Bauernhof“ (UaB), która powołana została w 1991 r. Jej siedzibą jest Salzburg. UaB pełni funkcję marki parasolowej dla 8 stowarzyszeń regionalnych⁷ (wszystkie landy oprócz Wiednia) i zatrudnia 30 pracowników i licznych wolontariuszy. Obiekty noclegowe, które objęte są wsparciem UaB nie są w niej zrzeszone bezpośrednio.

Są one natomiast członkami jednego z ośmiu stowarzyszeń regionalnych, w skład których wchodzi:

- Urlaub am Bauernhof in Vorarlberg
- Urlaub am Bauernhof in Tirol
- Urlaub am Bauernhof im SalzburgerLand
- Urlaub am Bauernhof in Kärnten
- Urlaub am Bauernhof Oberösterreich
- Urlaub am Bauernhof Steiermark
- Urlaub am Bauernhof Niederösterreich
- Urlaub am Bauernhof Burgenland

„Urlaub am Bauernhof“ pełni rolę platformy marketingowej dla 2424 obiektów noclegowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich (stan na koniec sierpnia 2025). Podmioty objęte jej wsparciem mogą liczyć na pomoc i działania promocyjne w następującym zakresie:

- Działania marketingowe
 - krajowe i międzynarodowe kampanie marketingowe offline i online w różnych kanałach
 - współpraca z Google w celu zwiększenia widoczności
 - partnerstwa biznesowe ze znanymi markami

⁷ W niektórych regionach działają równolegle i całkowicie niezależnie od UaB inne organizacje zrzeszające wiejskich kwatrodawców. Przykładem dużej i dynamicznie funkcjonującej organizacji jest „Roter Hann”. Podmiot ten działa na obszarze Południowego Tyrolu. Na portalu internetowym tej organizacji rekomendowanych jest 1657 ofert z zakresu turystyki wiejskiej.

- promocja w mediach społecznościowych
 - dystrybucja katalogów tematycznych i krajowych
 - działania prasowe i public relations
 - udział w targach krajowych i międzynarodowych
- Obszerna i profesjonalna prezentacja podmiotu
- nowoczesna, wielojęzyczna strona internetowa z doskonałą pozycją w Google
 - dedykowana strona obiektu z adresem indywidualnym URL
 - możliwość prezentacji na Facebooku i Instagramie
 - możliwość integracji z katalogami tematycznymi i krajowymi
 - dystrybucja katalogów krajowych i międzynarodowych

Członkostwo w UaB to także możliwość bezpłatnego lub tańszego korzystanie z innych platform sprzedażowych, takich jak: Landreise.de, Bauernhofurlaub.de, HRS-Holidays, booking.com czy Airbnb.

Objęci wsparciem kwaterodawcy mogą korzystać ze specjalnej aplikacji, która umożliwia: łatwe zarządzanie danymi na smartfonie, odpowiedzi na zapytania i zarządzanie nimi, zarządzanie rezerwacjami, dokonywanie korekt cen, łatwe przesyłanie zdjęć, kontrolę dostępność miejsc.

W zakresie marketingu organizacja współpracuje bezpośrednio z narodową organizacją turystyczną Austrii, dziewięcioma krajowymi organizacjami turystycznymi oraz regionalnymi i lokalnymi organizacjami turystycznymi (www.bluehendesoesterreich.at). W zakresie zadań rozwojowych UaB ściśle współpracuje z ministerstwem właściwym do spraw rolnictwa oraz turystyki (obecnie są to: Federalne Ministerstwo Gospodarki, Energii i Turystyki oraz Federalne Ministerstwo Rolnictwa, Leśnictwa, Klimatu i Ochrony Środowiska, Regionów i Gospodarki Wodnej) oraz izbami rolniczymi.

Działalność stowarzyszeń regionalnych finansowana jest dzięki składkom członków oraz wkładom partnerów regionalnych. Każde zrzeszone gospodarstwo objęte jest w pierwszym roku pakietem początkowym, którego koszt nieznacznie różni się w poszczególnych stowarzyszeniach regionalnych, ale oscyluje wokół kwoty 20-250 Euro dla gospodarstw dysponujących maksymalnie 20/25 łóżkami (w zależności od regionu). W przypadku większych obiektów kwota ta wynosi od niespełna 500 Euro (Styria) do prawie 700 (Salzburg). W skład pakietu wchodzi m.in. możliwość posługiwania się marką „Urlaub am Bauernhof“, wstępna kategoryzacja i określenie specjalizacji (w tym nadanie znaku i certyfikatu), wzmianka w newsletterze, stworzenie strony internetowej, szkolenie podstawowe i inne. W kolejnych latach działalności koszty zależne są od liczby posiadanych miejsc noclegowych i wahają się od 50 do 70 Euro za łóżko/rok (do 20/25 łóżek – w zależności od regionu; powyżej tej liczby opłata za łóżko jest zwykle niższa, ale nie jest to zasadą i np. w Styrii każde łóżko powyżej 25 to koszt nieco ponad 40 Euro, a m.in. w Dolnej Austrii liczba łóżek nie ma znaczenia i za każde w 2025 r. trzeba było uiścić składkę w wysokości ponad 60 Euro) (<https://www.urlaubambauernhof.at/de/mitglied-werden>). Dodatkowo płatne są inne usługi i świadczenia z zakresu m.in. promocji czy doradztwa, oferowane przez organizację. Działalność UaB jest natomiast finansowana przez rząd federalny, poszczególne landy, a także środki pozyskiwane z funduszy UE (Kostenbeiträge 2023).

Członkostwo w UaB wymaga aktywnego prowadzenia działalności rolniczej lub zobowiązania się do bycia „ambasadorem świata rolniczego”. Ponadto członkowie zobowiązani są do regularnego poddawania się audytom jakości. Zapewnia to bezpieczeństwo gości i unikalną ofertę turystyczną (Jahresbericht 2020).

Obiekty wspierane przez UaB szeregowane są do jednego z czterech⁸ rodzajów zakwaterowania:

- Bauernhof – to funkcjonujące gospodarstwa rolne, gdzie goście mogą cieszyć się zwierzętami gospodarskimi oraz zapoznać się ze specyfiką działalności rolniczej, a czasem także leśnej.
- Landhof – to dawne gospodarstwa, w których nie prowadzi się już działalności rolniczej, ale zachowały one swój wiejski urok i oferują naturalne otoczenie, spokój i relaks.
- Almhütte to alpejskie chaty gwarantujące spokój, kontakt z naturą i piękne widoki. Zakres tej kategorii jest pojemny i znaleźć tu można niewielkie tradycyjne chaty, przestronne domki myśliwskie w lesie oraz luksusowe i komfortowo urządzone domy z sauną.
- Winzer to gospodarstwa winiarskie dysponujące winnicami, w których produkuje się wino i produkty winopodobne. Goście mogą poznać tajniki uprawy winorośli i produkcji wina, a także wziąć udział w degustacji.

Wymienione powyżej rodzaje obiektów mogą być wyspecjalizowane w jednej z pięciu kategorii:

- Barrierefreier Hof – pokoje i wyposażenie dostosowane jest do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz obiektu czeka na gości odpowiednio przygotowane otoczenie i dostępne zajęcia rekreacyjne, a gospodarze służą pomocą.
- Baby und Kinder – Gospodarstwa te charakteryzują się udogodnieniami dla dzieci i niemowląt. Jest mnóstwo miejsca wewnątrz i na zewnątrz które jest bezpieczne i odpowiednio przygotowane do zabaw. W obiektach tego typu są ponadto zwierzęta, które stanowią dużą atrakcję dla najmłodszych.
- Reiter – są to gospodarstwa dysponujące końmi pod siodło. Można w nich rozpocząć swoją przygodę z jeździectwem i doskonalić umiejętności w tym zakresie pod okiem instruktorów jeździectwa.
- Bio – są to gospodarstwa ekologiczne, które oferują gościom regionalne produkty ekologiczne, poznanie specyfiki rolnictwa ekologicznego i obserwację procesów w nim zachodzących, a także ukazują korzyści płynące ze zrównoważonego rolnictwa.
- Vital – to farmy witalności, które oferują holistyczny program realizowany w oparciu o zasoby gospodarstwa rolnego, który koncentruje się na poprawie zdrowia i witalności.

Wszystkie gospodarstwa wspierane i promowane przez „Urlaub am Bauernhof“ podlegają obligatoryjnej kategoryzacji. System kategoryzacji wprowadzony został już w 1993 r. i od tamtej pory jest modyfikowany i udoskonalany. Zakres i jakość usług oraz poziom komfortu odzwierciedla liczba stokrotek. Gospodarstwo może mieć od 2 do 5 stokrotek:

- 2 stokrotki: proste i przytulne: funkcjonalne wyposażenie, autentyczne doświadczenie wiejskie, praktyczne udogodnienia i infrastruktura; prysznic lub wanna i toaleta w pokoju, w apartamencie wakacyjnym lub na tym samym piętrze;

⁸ W materiałach informacyjnych dla przyszłych członków wyszczególniony jest jeszcze jeden rodzaj zakwaterowania - Aussergewöhnliche Unterkünfte, co przetłumaczyć można jako wyjątkowe zakwaterowanie. Są to obiekty, których nie można zweryfikować według ogólnych kryteriów jakościowych, ale mają one wyraźny związek z wiejską tradycją regionu (https://www.urlaubambauernhof.at/PDF/oesterreich/marke_neu_23/UaB_folder_mitglieder_210x210mm_rz_A_NSICHT.pdf).

- 3 stokrotki: wygodne i zachęcające: zadbane pokoje i apartamenty wakacyjne o wiejskim uroku, dobre, ale proste udogodnienia zapewniające komfortowy pobyt;
- 4 stokrotki: wysoka jakość i styl: luksusowe wyposażenie zapewniające relaksujący wypoczynek, bardzo dobre udogodnienia, piękne otoczenie;
- 5 stokrotek: ekskluzywne i wyjątkowe: maksymalny komfort w wyjątkowym wiejskim otoczeniu, doskonałe udogodnienia i wyjątkowa atmosfera, bardzo wysoka jakość oferowanych posiłków.

Ocena ważna jest 5 lat (w przypadku nowych członków 2 lata), a następnie gospodarstwo musi przejść ponowną inspekcję, której koszt wliczony jest już w roczną składkę członkowską. Ocena jest dość złożona i warunkowana prawie 50 kryteriami (arkusz oceny zajmuje 19 stron; Fragebogen Kategorisierung, 2025), w ramach których oceniany obiekt zdobyć może maksymalnie 240 punktów.

Jedną z najnowszych inicjatyw „Urlaub am Bauernhof“ w zakresie współpracy jest nawiązanie kooperacji z stowarzyszeniem austriackich rolników ekologicznych „Bio Austria”, w którym zrzeszonych jest około 13 tys. podmiotów. W 2023 roku oba stowarzyszenia zainicjowały wspólny projekt ARGE, który wspierany jest przez rząd federalny, kraje związkowe i Unię Europejską w okresie 2023–2027. Celem współpracy jest upowszechnianie wiedzy rolniczej (zwłaszcza ekologicznej). Ponadto współpraca ta tworzy impuls w zakresie rozwoju ekonomicznego obszarów wiejskich i miejsca pracy, przede wszystkim dla kobiet. Pomaga to w utrzymaniu gospodarstw rodzinnych i przyczynia się do realizacji celów austriackiego Planu Strategicznego WPR, Planu Generalnego dla Turystyki oraz Celów Zrównoważonego Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych (Kooperation Urlaub...). W projekcie uczestniczy około 470 gospodarstw, które są członkami obu stowarzyszeń. Pokłosiem projektu jest portal "Urlaub am Biobauernhof" (urlup w gospodarstwie ekologicznym). W rzeczywistości portal ten przekierowuje wszystkich, którzy chcą zarezerwować nocleg w takim gospodarstwie na stronę „Urlaub am Bauernhof“ do zakładki zawierającej omówione wcześniej gospodarstwa ekologiczne (specjalizacja Bio).

Mocną stroną organizacji jest intensywna i różnorodna promocja austriackiej turystyki wiejskiej. Wśród celów i zadań organizacji w tym zakresie wskazywane i realizowane są m.in.:

- opracowanie i stworzenie strategii marketingowej;
- zarządzanie marką „UaB” i pozycjonowanie jej na gruncie turystyki i rolnictwa;
- marketing strategiczny i wdrażanie kompleksowych działań marketingowych (np. kampanie) we współpracy ze stowarzyszeniami regionalnymi i partnerami strategicznymi (np. Austriacką Organizacją Turystyczną);
- nawiązywanie kontaktów z odpowiednimi partnerami z branży turystycznej i rolniczej;
- ciągły rozwój i optymalizacja różnych kanałów marketingowych;
- inicjowanie odpowiednich badań rynku i współpracy biznesowej;
- kontroling marketingowy (ewaluacje/statystyki, tworzenie raportów).

Organizacja przywiązuje bardzo dużą wagę do promocji w internecie i mediach społecznościowych (Jahresbericht 2020). Efekty tych działań są namacalne. W 2024 r. witrynę "Urlaub am Biobauernhof" odwiedzało codziennie około 5300 osób. W 2024 roku sumaryczne przychody wszystkich członków z rezerwacji dokonanych przez platformę internetową organizacji wyniosły prawie 30 mln euro (w porównaniu z 24,6 mln w 2023 r.). Zadowolenie gości znajduje również odzwierciedlenie w wskaźniku zaufania: około jedna czwarta zrzeszonych gospodarstw uzyskała maksymalną ocenę 5.

Goście szczególnie doceniają gościnność i miłą atmosferę, autentyczne doświadczenie wiejskiego gospodarstwa, idylliczne otoczenie oraz szeroki wybór regionalnych dań przygotowywanych na miejscu (Urlaub am Bauernhof: Mit Empathie..., 2025).

Literatura

- 1) Agrarstrukturerhebung 2020: Land- und Forstwirtschaftsbetriebe werden größer. (2022). Pobrano z: <https://www.statistik.at/fileadmin/announcement/2022/07/20220712AS2020.pdf> (dostęp 30.07.2025).
- 2) Eder, P. (1997). Urlaub am Bauernhof in der Steiermark. Arbeiten aus dem Institut für Geographie. Der Karl-Franzens-Universität Graz. Beiträge zur Geographie der Steiermark, Band 35, s. 61-77. Pobrano z: <https://unipub.uni-graz.at/download/pdf/5992278.pdf> (dostęp 30.07.2025).
- 3) Fragebogen Kategorisierung. (2025). Pobrano z: https://kategorisierung.urlaubambauernhof.at/Home/OpenFragebogen?Thema=B&unterkunft=Z&utm_source=chatgpt.com, (dostęp 30.07.2025).
- 4) Gemeinsam. Erfolgreich. (2023). Pobrano z: https://www.urlaubambauernhof.at/PDF/oesterreich/marke_neu_23/UaB_folder_mitglieder_210x210mm_rz_ANSICHT.pdf. (dostęp 26.08.2025).
- 5) <https://www.bluehendesoesterreich.at/bauernlexikon/urlaub-am-bauernhof>, (dostęp 30.07.2025)
- 6) Jahresbericht 2020. Cluster Urlaub am Bauernhof Österreich. Pobrano z: https://www.uab-bv.at/_temp/_uab-jahresbericht/uab_clusterbericht_2020.pdf (dostęp 30.07.2025).
- 7) Jakość świadczonych usług czynnikiem wzrostu konkurencyjności oferty turystycznej na wsi. Poradnik dla osób prowadzących działalność agroturystyczną. (2015). Pobrano z: https://ksow.pl/files/Bazy/Biblioteka/files/Poradnik_dla_osob_prowadzacych_dzialalnosc_agroturystyczna.pdf (dostęp 30.07.2025).
- 8) Kooperation Urlaub am Bauernhof und Bio Austria. Pobrano z: https://www.urlaubambioauernhof.info/Bilder/pdfs/ARGE%20Urlaub%20am%20Bauernhof%20x%20BIO%20AUSTRIA_Kurzbeschr._%C3%BCberarb_.pdf (dostęp 30.07.2025).
- 9) Kostenbeiträge 2023. Pobrano z: www.urlaubambauernhof.at/Bilder/oberoesterreich/dokumente/sonstiges/mitglied-werden-kostenbeitraege-2023-ooe-urlaubambauernhof.pdf (dostęp 30.07.2025).
- 10) Rechtliche Aspekte bei Urlaub am Bauernhof. (2019). Pobrano z: https://www.urlaubambauernhof.at/PDF/steiermark/rechtsbroschüre_20190409_final_low-vbg-urlaubambauernhof.pdf (dostęp 30.07.2025).
- 11) Urlaub am Bauernhof: Mit Empathie und KI in die Zukunft. (2024). Pobrano z: <https://www.lko.at/urlaub-am-bauernhof-mit-empathie-und-ki-in-die-zukunft+2400+4250925> (dostęp 30.07.2025).
- 12) Zahlen und Fakten 2023. (2023). Pobrano z: <https://www.statistik.at/fileadmin/announcement/2022/07/20220712AS2020.pdf> (dostęp 30.07.2025).

4.2. Schule am Bauernhof (Austria)

Przykładem umocowanej w strukturach instytucjonalnych inicjatywy, która odniosła sukces, jest „Schule am Bauernhof”, zrzeszająca w Austrii właścicieli edukacyjnych gospodarstwach rolnych. Projekt ten realizowany jest końca lat 90-tych XX wieku (w 2024 r. świętowano ćwierćwiecze inicjatywy; 25 Jahre..., 2024), a jego inicjatorem były organy rządowe – Federalne Ministerstwo Rolnictwa, Leśnictwa, Środowiska i Gospodarki Wodnej (Bundesministeriums für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft) wraz z Federalnym Ministerstwem Edukacji, Nauki i Kultury (Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur), Bundesministerium für Umwelt, Jugend und Familie (Federalne Ministerstwo Środowiska, Młodzieży i Rodziny) oraz Forum Edukacji Ekologicznej (Forum Umweltbildung).

Przedsięwzięcie finansowane jest przez rząd federalny, kraje związkowe, a także UE w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Grasböck, 2015, s. 12). Podmiotem wdrażającym i koordynującym to przedsięwzięcie jest Wiejski Instytut Szkoleniowy (Ländliches Fortbildungsinstitut (LFI)) w ramach programu Rolnictwo i Szkoły (Landwirtschaft und Schule) (Schule..., b.d.).

W gospodarstwach skupionych wokół idei „Schule am Bauernhof” realizowane są programy umożliwiające dzieciom i młodzieży poznanie specyfiki rolnictwa i produkcji żywności. Wiedza ta ma wzmacniać ich postawę jako świadomych ekologicznie konsumentów, zapewnić lepsze zrozumienie kontekstów ekologicznych i ekonomicznych, poznanie różnych form rolnictwa oraz pochodzenia i produkcji żywności. Istotę przedsięwzięcia najlepiej oddaje jego motto: *„Jesteśmy szkołą, która nie jest szkołą, jaką znacie. Budynek szkoły to przestrzeń zewnętrzna, klasa to pole, łąka, las i stajnia. Naszymi instruktorami są rośliny, zwierzęta i ludzie żyjący w gospodarstwie”* (Über uns, b.d.).

W gospodarstwach realizowane są pobyty kilkugodzinne lub całodniowe (stanowią one zdecydowaną większość), a nawet tygodniowe. W trakcie wizyt jednodniowych uczestnicy poznają podstawowe informacje na temat rolnictwa. Mają możliwość kontaktu ze zwierzętami gospodarskimi, mogą zobaczyć uprawy, maszyny, a także uczestniczyć w różnych zajęciach gospodarskich, jak np. dojenie krów, zbieranie plonów, przetwarzania produktów. Celem wizyt tego typu jest wzbudzenie zainteresowania dzieci i młodzieży problematyką wsi i rolnictwa. Pobyty tygodniowe (gdzie uczestnicy mają zapewnione zakwaterowanie i wyżywienie) umożliwiają dokładne poznanie i zagłębienie się w problematykę produkcji rolnej poprzez uczestnictwo w codziennych obowiązkach z zakresu prowadzenia gospodarstwa, nawiązanie relacji ze zwierzętami, ich obserwację i chów, a także czynny udział w procesie uprawy roślin.

Obligatoryjnym warunkiem przystąpienia austriackich rolników do programu „Schule am Bauernhof” jest ukończenie kursu certyfikacyjnego „Schule am Bauernhof” (Bratengeyer, b.d.). Jego tematyka dotyczy zagadnień pedagogicznych i dydaktycznych, kwestii organizacyjnych, prawnych i bezpieczeństwa. Szkolenie trwa przynajmniej 88 godzin (25 Jahre..., 2024) i zakończone jest egzaminem (LFI-Zertifikatslehrgang..., 2023). Dodatkowo rokrocznie należy uczestniczyć w aktualizującym i uzupełniającym wiedzę kursie kształcenia ustawicznego w wymiarze 8 godzin dydaktycznych (25 Jahre..., 2024). Kwalifikacje te umożliwiają prowadzenie zajęć z dziećmi i młodzieżą w wieku od sześciu lat do ukończenia obowiązkowej edukacji (maksymalnie 20 lat), a także wychowawcami i przyszłymi pedagogami (bez ograniczeń wiekowych) (Netzwerk..., 2018).

Wiejscy edukatorzy należący do „Schule am Bauernhof” mogą także poszerzać swoją wiedzę i kompetencje w ramach wielu inicjatyw szkoleniowych prowadzonych wspólnie z Austriackim Uniwersytetem Pedagogicznym w Linzu. Do rozpoczęcia działalności edukacyjnej przez dane gospodarstwo rolne niezbędna jest także weryfikacja dotycząca jego bezpieczeństwa, przeprowadzona przez firmę ubezpieczeniową SVS.

W realizację projektu „Schule am Bauernhof” zaangażowanych jest ok. 580 gospodarstw, które zapraszają uczniów szkół i przedszkoli. Rokrocznie z ich oferty korzysta ok. 90 tys. dzieci i młodzieży (co stanowi ponad 5% krajowej populacji osób w wieku 0-19 lat; Statistics..., 2025) podczas ok. 5,2 tys. wycieczek. W sumie przez ostatnią dekadę przez farmy przewinęło się ponad 50 tys. wycieczek z prawie 850 tys. młodych gości (25 Jahre..., 2024), zatem można przyjąć, że inicjatywa swoim zasięgiem może docierać do nawet połowy młodych konsumentów przed ich usamodzielnieniem, kształtujących u nich pozytywny wizerunek wsi i zaszczepiając dobre wzorce w zakresie wykorzystania turystycznego obszarów wiejskich.

Literatura

- 1) 25 Jahre “Schule am Bauernhof“ – Ein Erfolgsprojekt für Bildung und Landwirtschaft in Österreich (2024). Pobrano z: https://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20241106_OT0116/25-jahre-schule-am-bauernhof-ein-erfolgsprojekt-fuer-bildung-und-landwirtschaft-in-oesterreich (dostęp: 02.08.2025).
- 2) Bratengeyer, B. (b.d.). Bäuerinnen in Österreich. Wiedeń: Ländliches Fortbildungsinstitut.
- 3) Grasböck, B. (2015). Leitfaden Schule am Bauernhof Oberösterreich. Auszüge aus der Förderrichtlinie zur Ländlichen Entwicklung 14-20, ergänzt mit den Abläufen für Oberösterreich. B.m.w.: Ländliches Fortbildungsinstitut.
- 4) LFI-Zertifikatslehrgang Schule am Bauernhof (2023). Pobrano z: <https://noe.lfi.at/zertifikatslehrgang-schule-am-bauernhof+2500+1243784> (dostęp: 02.08.2025).
- 5) Netzwerk: Landwirtschaft und Schule (2018). Innsbruck: Ländliches Fortbildungsinstitut Tirol.
- 6) Schule am Bauernhof (b.d.). Pobrano z: <https://www.landwirtschaftundschule.at/schule-am-bauernhof+2400+1400199> (dostęp: 02.08.2025).
- 7) Statistics Austria – Population by age/sex (2025). Pobrano z: <https://www.statistik.at/en/statistics/population-and-society/population/population-stock/population-by-age-/sex> (dostęp: 02.08.2025).
- 8) Über uns (b.d.). Pobrano z: <https://www.schuleambauernhof.at/ueber-uns/> (dostęp: 02.08.2025).

4.3. Les Plus Beaux Villages de France (Francja)

Koncepcja Najpiękniejszych Wsi Francji (Les Plus Beaux Villages de France) zrodziła się w 1981 r. Właśnie wtedy Charles Ceyrac (pełniący funkcję burmistrza miejscowości Collonges-la-Rouge zlokalizowanej w departamencie Corrèze, region Nowa Akwitania), zainspirowany serią zdjęć ukazujących piękno i unikalność francuskich wsi opublikowanych w albumie Sélection du Reader’s Digest, poczuł potrzebę nawiązania współpracy z władzami innych jednostek terytorialnych na rzecz ochrony i promocji unikalnych elementów kulturowego dziedzictwa francuskich wsi, a także utworzenia podstaw rozwoju turystyki wiejskiej, co miało przeciwdziałać wyludnieniu obszarów wiejskich we Francji (Qui sommes-nous?).

Ceyrac, do realizacji tej inicjatywy, zaprosił 100 burmistrzów miejscowości ukazanych w albumie. Chęć przystąpienia do realizacji tej idei podzieliło sześćdziesięciu sześciu z nich, co przełożyło się na powstanie Stowarzyszenia Najpiękniejszych Wsi Francji (Les Plus Beaux Villages de France), które powołane zostało 6 marca 1982 roku.

Z biegiem lat sieć ustrukturyzowała się i sprofesjonalizowała, stając się kluczowym graczem na francuskim rynku turystycznym. W 1991 r. wdrożono podejście jakościowe, obejmujące proces selekcji wiosek oparty na około trzydziestu kryteriach, utworzenie Komisji Jakości (organu odpowiedzialnego za decyzje klasyfikacyjne) oraz przyjęcie „karty jakości”, stanowiącej formę umowy o zobowiązaniu między stowarzyszeniem a sklasyfikowanymi wioskami. W tym samym roku zarejestrowano znak towarowy Les Plus Beaux Villages de France®. Obiektywizm i wysokie standardy stanowią obecnie podstawę wiarygodności sieci, której reputacja zaczęła wykraczać poza jej granice.

W 1994 r. w Walonii utworzono własne stowarzyszenie „Plus Beaux Villages”, wzorowane na stowarzyszeniu francuskim, które od tego czasu uchodzi za oficjalny punkt odniesienia dla tworzenia podobnych sieci za granicą (Les Plus Beaux..., 2022). Od 2000 r. prezes stowarzyszenia, jako jeden z przedstawicieli organizacji promujących francuskie dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, zasiada w Krajowej Radzie Turystyki (Conseil national du tourisme) (Décret n°2000-96 du 2 février..., 2020).

Funkcjonowanie i rozwój stowarzyszenia, oprócz organów decyzyjnych (Zgromadzenie Ogólne, Zarząd, Biuro i sekretariat) realizowane jest przy wsparciu trzech komisji: Komisja ds. Jakości i Certyfikacji, Komisja ds. Promocji i Komunikacji oraz Komisja ds. Rozwoju i Partnerstwa. Każdej z tych komisji przewodniczy wskazany przez prezesa stowarzyszenia członek Biura. W ich skład wchodzi wybrani przedstawiciele zrzeszonych wiosek oraz eksperci zewnętrzni.

Obecnie do Najpiękniejszych Wsi Francji należy 182 miejscowości. Znalezienie się w tej prestiżowej grupie nie jest łatwe. Aby przejść wstępną selekcję, trzeba spełnić trzy podstawowe warunki:

1. Liczba mieszkańców kandydującej wsi nie może być większa niż 2000.
2. Na terenie wsi muszą znajdować się co najmniej dwa obszary chronione o statucie Pomnika Historii, miejsca lub obiekty dziedzictwa kulturowego o szczególnym znaczeniu.
3. Trzeba wykazać wspólną motywację do realizacji projektu poprzez obrady Rady Gminy.

Wsie spełniające te kryteria są oceniane w oparciu o 32 kryteria, które pogrupowane są w 4 kategorie (Sélection des Plus Beaux...):

1. Dziedzictwo i walory architektoniczne wsi (7 kryteriów)
2. Działania prorozwojowe (11 kryteriów)
3. Ochrona dziedzictwa naturalnego (5 kryteriów)
4. Funkcje recepcyjne i możliwości ich rozwoju (9 kryteriów).

Następnie, na podstawie oceny powyższych kryteriów, członkostwo aplikującej wioski jest poddane głosowaniu na Komisji Jakości i Certyfikacji. Decyzja poparta musi być głosami przynajmniej 2/3 głosujących i może być ona pozytywna (bez lub z zastrzeżeniami, które muszą być zniesione podczas kolejnej oceny) lub negatywna. Finalizacja całej procedury następuje poprzez podpisanie Karty Jakości, Dziedzictwa i Ochrony Środowiska Najpiękniejszych Wiosek Francji.

Każda sklasyfikowana wieś jest ponownie oceniana regularnie co sześć do dziewięciu lat, w zależności od poziomu zastrzeżeń zgłoszonych gminie podczas pierwszej lub poprzedniej oceny wsi.

Średni roczny budżet sieci wynosi około 600 tys. euro i obejmuje funkcjonowanie struktury oraz finansowanie działań z zakresu jakości, promocji i rozwoju. Znacząca część budżetu pochodzi ze składek członkowskich (75%), sprzedaży publikacji (10%), opłat licencyjnych (8%) oraz dotacji rządowych (4%). Około 3% budżetu stanowią inne dochody. Roczny wkład finansowy każdej wsi członkowskiej wynosi od 1200 do 4800 euro i jest ustalony w następujący sposób: stała kwota 1200 euro dla miejscowości liczących do 300 mieszkańców, która jest uzupełniona o zmienną część w wysokości 2,50 euro na mieszkańca w przypadku miejscowości zamieszkiwanych przez więcej niż 300 osób (Organisation et fonctionnement).

Korzyści wynikające z otrzymania tytułu jednej z najpiękniejszych wiosek Francji są różnorodne. Wśród nich wskazać można m.in. (Quiri, 2021):

- Rozpoznawalność i promocję – z uwagi na fakt bardzo rygorystycznej selekcji (ledwie jedna na pięć zgłaszających się wiosek zostaje zaakceptowana), media i opinia publiczna wiedzą, że jeśli organizacja zdecyduje się przyjąć do swojego grona daną wioskę, to jest ona wyjątkowa. Dzięki temu natychmiastowa promocja odbywa się za pośrednictwem telewizji, radia, prasy, internetu i mediów społecznościowych, a także współpracy z wydawcami, którzy promują oficjalny przewodnik i mapę drogową w sklepach w całej Francji. Gwarantuje to wiosce rozpoznawalność nie tylko na poziomie krajowym, ale także międzynarodowym. Dla niektórych wiosek jest to również sposób na uświadomienie mieszkańcom ich dziedzictwa.
- Miejscowości, które przystąpiły do stowarzyszenia, odnotowują wzrost ruchu turystycznego o 20–50%. Celem stowarzyszenia jest utrzymanie, a nawet rozwój gospodarki miejscowości. Rozwój turystyki jest naturalny ze względu na dziedzictwo (architektoniczne i historyczne). Jest to również sposób na zapewnienie mieszkańcom całorocznego dostępu do różnorodnych usług i sklepów. Sieć organizuje lub bierze udział w wydarzeniach krajowych i międzynarodowych promujących lokalną produkcję (np. rynek wina, serów i innych kulinariów), a także promuje ofertę turystyczną miejscowości poprzez współpracę z touroperatorami lub propozycje pobytów tematycznych.
- Kolejną zaletą jest możliwość komunikacji z innymi wsiami, które borykają się z podobnymi problemami (muszą chronić swoje dziedzictwo kulturowe, co idzie w parze z ograniczonym rozwojem gospodarczym i często przy bardzo ograniczonym budżecie). Organizując wyjazdy studyjne, spotkania i warsztaty, wsi mogą wymieniać się doświadczeniami i inspirować się działaniami innych miejscowości w wielu dziedzinach (np.: zintegrowana architektura nowoczesna na obszarach zabytkowych czy zagospodarowanie terenów parkowych).

Certyfikat przyznawany wsi po włączeniu jej do grona członków federacji jest zatem gwarancją jakości dla odwiedzających, dumą mieszkańców, a jednocześnie dźwignią rozwoju gospodarczego. Przyczynia się to tego głównie do wzrostu liczby turystów w roku następującym po uzyskaniu klasyfikacji, wydłużenia sezonu turystycznego, wzrostu wydatków lokalnych czy tworzenia lub utrzymania atrakcji przydatnych dla mieszkańców (Les Plus Beaux..., 2022).

W 2003 roku położono pierwsze podwaliny pod współpracę między istniejącymi już europejskimi sieciami najpiękniejszych wsi (we Francji, Walonii i Włoszech), co doprowadziło do utworzenia w 2012 roku Federacji „Najpiękniejszych Wsi na Ziemi”. Zrzeszone sieci mogą mieć statut „aktywnego członka” (warunkiem jest m.in. co najmniej pięcioletni okres istnienia, co najmniej dziesięć wsi sklasyfikowanych według kryteriów uzasadniających ich wiejski charakter w danym kraju, statut odzwierciedlający wspólną ideę sieci, którą jest ochrona dziedzictwa i zrównoważony rozwój).

Sieci utworzone niedawno lub te, których podejście nie jest jeszcze kompletne, mogą uczestniczyć w corocznych pracach federacji jako członkowie stowarzyszeni lub obserwatorzy. Obecnie struktura sieci przedstawia się następująco (<https://lpbvt.org/>):

1. Aktywni członkowie:

- Francja – 182 wsi,
- Walonia (Belgia) – 33 wsie,
- Włochy – 363 wsie,
- Japonia – 58 wsi,
- Hiszpania – 122 wsie,
- Szwajcaria – 51 wsi.

2. Członkowie stowarzyszeni lub obserwatorzy:

- Saksonia (Niemcy) – 10 wsi,
- Rosja – 11 wsi,
- Liban – 60 wsi,
- Chiny – 67 wsi,
- Bośnia i Hercegowina – 17 wsi,

Literatura

- 1) Décret n°2000-96 du 2 février 2000 modifiant le décret n° 86-201 du 11 février 1986 portant création du Conseil national du tourisme. (2020). Pobrano z: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000750287> (dostęp 30.07.2025).
- 2) <https://lpbvt.org/> (dostęp 30.07.2025).
- 3) Les Plus Beaux Villages de France célèbrent leur 40ème anniversaire en Corrèze. (2022). Pobrano z: https://media.les-plus-beaux-villages-de-france.org/filer_public/31/4e/314e64d3-90fe-4c98-af06-45907727cd54/les-plus-beaux-villages-de-france-celebrent-leur-40eme-anniversaire-en-correze.pdf (dostęp 30.07.2025).
- 4) Organisation et fonctionnement. Pobrano z: <https://www.les-plus-beaux-villages-de-france.org/fr/le-label/qui-sommes-nous/organisation-et-fonctionnement/> (dostęp 30.07.2025).
- 5) Qui sommes-nous? Pobrano z: <https://www.les-plus-beaux-villages-de-france.org/fr/le-label/qui-sommes-nous/> (dostęp 30.07.2025).
- 6) Quiri, V. (2021). Les Plus Beaux Villages de France - a booster for the growth of local rural tourism. Pobrano z: <https://eco-tourism.expert/en/exclusive/les-plus-beaux-villages-de-france-a-booster-for-the-growth-of-local-agritourism> (dostęp 30.07.2025).
- 7) Sélection des Plus Beaux Villages de France® Liste des critères. Pobrano z: https://media.les-plus-beaux-villages-de-france.org/filer_public/95/1a/951a94e4-c295-4b55-9076-59c59041baad/liste-criteres-selection-les-plus-beaux-villages-de-france.pdf (dostęp 30.07.2025).
- 8) Sieci Najpiękniejszych Wsi. Opracowanie eksperckie projektu - możliwości utworzenia sieci. Pobrano z: https://psorw.pl/download/attachment/56/opracowanie_koncepcji_najpiekniejszych_wsi_final.pdf (dostęp 30.07.2025).

5. Literatura

- 1) Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (2025). Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/arimr/informacje-o-arimr> (dostęp: 31.07.2025).
- 2) Agroturystyka (b.d.). Pobrano z: https://studia.gov.pl/sfos/r/wsapp/wyszukiwarka-studiow/informacje-szczegolowe?p3_id=A857039A27B9FB27A32A248A173AF408&clear=3&cs=1b3hIHmPl_rbFfTsapd-k7qKW8nNJUho-eLXOWMcZPKijPTzkObSguoacKWkODCTfrFHIItbxA8a8BYhZCIPF5pA (dostęp: 30.07.2025).
- 3) Aktualizacja strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa (2023). Warszawa: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
- 4) Aktywność fizyczna i agroturystyka kwalifikowana (b.d.). Pobrano z: https://studia.gov.pl/sfos/r/wsapp/wyszukiwarka-studiow/informacje-szczegolowe?p3_id=CDDAFD37B6430E4BF35657FB446359F1&clear=3&cs=1f9M9jgCVbf0IqklzDQnmRZTRENtPWwJIIRIDBzqy2-MtnrB5CV6iDZddq466sYAeEKcaCJ6TNoThccVk16DudA (dostęp: 30.07.2025).
- 5) Banasiak, K. (2016). 150 lat kół gospodyń wiejskich na ziemiach polskich. Portal Izby Rolniczej Województwa Łódzkiego. Pobrano z <https://izbarolnicza.lodz.pl/content/150-lat-k%C3%B3%C5%82-gospody%C5%84-wiejskich-na-ziemiach-polskich> (dostęp 24.07.2025).
- 6) Bartczak, M. (2023). Co z tą turystyką wiejską? Pobrano z: <https://wiescirolnicze.pl/co-z-ta-turystyka-wiejska/> (dostęp: 06.09.2025).
- 7) Baza Lokalnych Grup Działania 2014-2020. Pobrano z <https://ksow.pl/baza-danych/lgd-2014-2020> (dostęp 28.07.2025).
- 8) Baza Lokalnych Grup Działania. Pobrano z <https://www.ksowplus.pl/baza-danych/baza-lokalnych-grup-dzialania> (dostęp 28.07.2025).
- 9) Baza stowarzyszeń agroturystycznych. Pobrano z: https://cdr112.e-kei.pl/agroturystyka/images/Baza_stowarzyszen_at.pdf (dostęp 28.07.2025).
- 10) Best Tourism Villages of 2022 Named by UNWTO (2022). Pobrano z: https://pre-webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2022-12/221220-unwto-best-tourism-villages-2022-en.pdf?VersionId=lubZ_Ww2XD4A_8xN6jg5_4mNjJzTngZi (dostęp: 06.09.2025).
- 11) Biczkowska, M. (2025). Gospodarstwa opiekuńcze jako innowacyjna forma usług społecznych na obszarach wiejskich. *Annales UMCS, sectio B (Geografia, Geologia, Mineralogia i Petrografia)* vol. 80, s. 67-88. DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/b.2025.80.0.67-88>.
- 12) Bogusz, M., Kmita-Dziasek, E. (2015). Zagrody edukacyjne jako przykład innowacyjnej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. W: W. Kamińska (red.). *Innowacyjność w turystyce wiejskiej a nowe możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich*. Warszawa: PAN-KPZK.
- 13) Borkowski, J., Gurnicz, A. (1978). *Kółka rolnicze w II Rzeczypospolitej*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.
- 14) Bukraba-Rylska, I. (2008). *Socjologia wsi polskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- 15) CDR Brwinów Oddział w Krakowie – Informacje (2025). Pobrano z: <https://www.cdrkrakow.pl/index.php/pl/informacje.html> (dostęp: 31.07.2025).
- 16) Centrum Doradztwa Rolniczego – O nas (2025). Pobrano z: <https://www.cdr.gov.pl/o-nas> (dostęp: 31.07.2025).
- 17) Chromiak, I. (2022). Gospodarstwa opiekuńcze. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/gospodarstwa-opiekuncze> (dostęp: 04.09.2025).
- 18) Cichowska, J. (2015). Kategoryzacja wiejskiej bazy noclegowej kluczowym elementem podniesienia poziomu jakości usług turystycznych w Polsce. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, 2(30), s. 53-67.
- 19) Czapiewska, G. (2018). Wioski tematyczne w procesie odnowy wsi pomorskich. *Studia Obszarów Wiejskich*, nr 49, s. 155-171.
- 20) Czerniec, W. (red.), (2023). Raport na temat podaży turystyki wiejskiej po pandemii COVID-19. Warszawa: Ministerstwo Sportu i Turystyki.
- 21) Departament Turystyki (b.d.). Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/sport/departament-turystyki2021> (dostęp: 29.07.2025).
- 22) Dorobek Programu rozwoju turystyki PHARE – TOURIN. (2003). Warszawa: Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej.
- 23) Efekty projektu (b.d.). Pobrano z: <https://certyfikat.pot.gov.pl/efekty-projektu/> (dostęp: 06.09.2025).
- 24) Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej i Poręczenia Kredytowe – wspólnie dla wsparcia rozwoju obszarów wiejskich. (2016). Pobrano z: <https://bank.pl/wp-content/uploads/2016/04/nbs.2016.04.020-023.pdf> (dostęp: 28.07.2025).
- 25) Florek, I. (2017). Zadania samorządu gminy w zakresie turystyki. W: V. Žofčinová (red.). *Formy uskutočňovania obecnej samosprávy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, s. 178-188.
- 26) Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich. Pobrano z <https://spis.ngo.pl/162970-forum-aktywizacji-obszarow-wiejskich-162970> (dostęp 25.08.2025).
- 27) Forum ROT. Pobrano z <https://www.pot.gov.pl/pl/o-pot/wspolpraca-z-regionami/forum-rot/> (dostęp 25.08.2025).
- 28) Gabryjończyk, P., Zawadka, J., Krzyżanowska, K. (2023). Educational activity of farms in selected European countries. *Przegląd Europejski* 3, s. 61-77. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.31338/1641-2478pe.3.23.4>.
- 29) Gonera, H. (red.), (2023). Raport o stanie gospodarki turystycznej w Polsce i założenia polityki turystycznej kraju do 2030 roku z perspektywą do 2036 roku. Warszawa: MSiT.
- 30) Gospodarstwa opiekuńcze. Jesień życia w rytmie natury (b.d.). Pobrano z: <https://www.gov.pl/attachment/63db7c2e-7cd9-4e60-92eb-0c14c1b77487> (dostęp: 04.09.2025).
- 31) Goszczyński, W., Kamiński, R. Kniec, W. (2013). Dylemat linoskoczka, czyli o profesjonalizacji autentyczności i perspektywach rozwoju organizacji pozarządowych na wsi i w małych miastach. Toruń–Warszawa: Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich.
- 32) Grzebisz-Nowicka, Z. (1995). Działalność organizacji Kół Gospodyń Wiejskich na rzecz kobiet i ich rodzin. [w:] *Kobieta wiejska w Polsce: rodzina, praca, gospodarstwo*. Red. naukowa J. Sawicka. Warszawa: Wydawnictwo Jadran.

- 33) <http://gospodarstwaopiekuncze.pl> (dostęp 06.09.2025).
- 34) <http://www.oplot.org.pl/> (dostęp 25.08.2025).
- 35) <https://opieka.kpodr.pl/> (dostęp 06.09.2025).
- 36) <https://wioskitematyczne.pl/> (dostęp 27.08.2025).
- 37) Idziak, W. (2016). Wsparcie dla rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – turystyka wieloaspektowa. Studia KPZK 172, s. 9-20.
- 38) Idziak, W., Idziak, P., Kamiński, R. (2015). Ekspertyza Wsparcie dla rozwoju turystyki wiejskiej i agroturystyki w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 oraz z krajowych i regionalnych programów operacyjnych dla Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Warszawa: MRiRW.
- 39) Jak smakuje Polska? – podsumowanie kulinarnej kampanii POT (2021). Pobrano z: <https://www.pot.gov.pl/pl/nawosci/wiadomosci-z-pot/jak-smakuje-polska-podsumowanie-kulinarnej-kampanii-pot> (dostęp: 06.09.2025).
- 40) Jemiołek, K. (2024). Wyniki otwartego konkursu pt.: „Program wsparcia turystyki” - edycja 2024. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/sport/wyniki-konkursu-program-wsparcia-turystyki--edycja-2024> (dostęp: 06.09.2025).
- 41) Jemiołek, K. (2025). Wyniki otwartego konkursu pn.: "Program wsparcia turystyki. Edycja 2025". Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/sport/wyniki-otwartego-konkursu-pn-program-wsparcia-turystyki-edycja-2025> (dostęp: 06.09.2025).
- 42) Jędrzejczyk, A. (2017). Aktywność społeczna kobiet z obszarów wiejskich na rzecz rozwoju lokalnego – studia przypadków z województwa opolskiego. W: E. Bogacz-Wojtanowska, S. Wrona (red.). Nieco inny trzeci sektor – studia przypadków. Kraków: Towarzystwo Naukowe Współczesnego Zarządzania.
- 43) Kampania Odpoczywaj na wsi (2025). Pobrano z: <https://pftw.pl/federacja/kampania-odpoczywaj-na-wsi/> (dostęp: 01.08.2025).
- 44) Kapera, I. (2016). Rola samorządu terytorialnego w gospodarowaniu i zarządzaniu przestrzenią turystyczną. Kraków: Oficyna Wydawnicza AFM.
- 45) Kasia-Mucha, K. (2021). Certyfikacja podmiotów turystycznych. Katalog dobrych praktyk. Pobrano z: https://certyfikat.pot.gov.pl/wp-content/uploads/2022/07/Certyfikacja-Podmiotow-Turystycznych_2021-2.pdf (dostęp: 06.09.2025).
- 46) Kasia-Mucha, K. (2022). Certyfikat dobrych praktyk POT. Katalog dobrych praktyk. Pobrano z: <https://certyfikat.pot.gov.pl/wp-content/uploads/2023/05/Podsumowanie-Certyfikat-Dobrych-Praktyk-POT-edycja-2022-skompresowany.pdf> (dostęp: 06.09.2025).
- 47) Kierunki rozwoju turystyki do 2015 roku (2008). Warszawa: Ministerstwo Sportu i Turystyki.
- 48) Kłoczko-Gajewska, A. (2015). Działalność wiosek tematycznych w Polsce i wstępna ocena jej efektów. Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, nr 102(3), s. 104-111.
- 49) Kmita-Dziasek, E. (2015). Koncepcja i funkcjonowanie Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych. Kraków: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

- 50) Kmita-Dziasek, E. (2024). Zagrody edukacyjne jako element rolnictwa społecznego. Warszawa: MODR.
- 51) Korczak, I., Tomaszewski, M. (2015). Wsparcie turystyki wiejskiej i agroturystyki w Polsce w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Zagadnienia doradztwa rolniczego 79/1, s. 25-39.
- 52) Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich. Pobrano z <https://krkgw.arimr.gov.pl/> (dostęp: 24.07.2025).
- 53) Kraśniewska, W., Tupaczewska, A., Jasiukiewicz, D., Uchman, J., Łysoń, P. (2020). Zeszyt metodologiczny. Statystyka turystycznej bazy noclegowej. Warszawa, Rzeszów: Główny Urząd Statystyczny.
- 54) Kryczka, S. (2025). Co inspekcja pracy może sprawdzać w gospodarstwie rolnym. Pobrano z: <https://agroradca24.pl/kontrola/co-inspekcja-pracy-moze-sprawdzac-w-gospodarstwie-rolnym-6606.html> (dostęp: 28.07.2025).
- 55) Krzyżanowska, K. (2016). Koncepcja i efekty działania Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych. W: A. Grynia (red.). Czynniki ograniczające oraz poprawiające konkurencyjność nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Wilno: Uniwersytet w Białymstoku, s. 304-313.
- 56) Krzyżanowska, K., Kowalewska, M. (2015). *Educational Homestead as an Innovative Product in Rural Tourism*. W: Ū. Nesterčuk (red.). *Sučasni social'no-ekonomični tendencii rozvitku APK Ukraini*. Humań: Vidavec' "Sočins'kiï".
- 57) Lokalne Organizacje Turystyczne. Pobrano z: <https://www.pot.gov.pl/pl/o-pot/wspolpraca-z-regionami/lokalne-organizacje-turystyczne> (dostęp: 21.07.2025).
- 58) Marcysiak, T., Kamiński, R., Kmita-Dziasek, E., Hapka, A. (2023). Gospodarstwa edukacyjne w systemie rolnictwa społecznego. Toruń: TNOiK – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „Dom Organizatora”.
- 59) Marczak, M. (2011). Działania narodowych organizacji turystycznych w zakresie promocji kraju na przykładzie polskiej organizacji turystycznej. Zeszyty Naukowe Instytutu Ekonomii i Zarządzania, 15, s. 39-49.
- 60) Mazurek-Kusiak, A. (2020). Wioski tematyczne, jako element zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich na przykładzie województwa lubelskiego W: A. Kasztelan, J. Hawlena (red.). Wybrane aspekty zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Radom: Instytutu Naukowo-Wydawniczego „Spatium”, s. 151-161.
- 61) Micek, D., Roźniatowska, K., Maźnica, Ł. (2023). Branżowy Bilans Kapitału Ludzkiego. Branża turystyczna. Raport z II edycji badań. Warszawa: PARP.
- 62) Miedziński, M. (2015). Niedoskonałości GUS w zakresie turystyki na przykładzie bazy noclegowej polskich powiatów nadmorskich. W: M. Makowska-Iskierka (red.). Badania nad turystyką. Jeden cel, różne podejścia. Warsztaty z Geografii Turyzmu (tom 6). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 101-116. DOI: <http://dx.doi.org/10.18778/7969-831-8.08>.
- 63) Migdal, M. (2020). Poradnik współpracy JST-NGO sektora turystyki. Kodeks dobrych praktyk, standardy współpracy jednostek samorządu terytorialnego z Lokalnymi Organizacjami Turystycznymi. Szczecin: Forum Turystyki Regionów.

- 64) Mucha, S. (2018). Turystyka wiejska – konkurs. Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/turystyka-wiejska-konkurs> (dostęp: 06.09.2025).
- 65) Na drodze do odkryć. (2018). Pobrano z https://ksow.pl/files/Bazy/Biblioteka/files/na_drozdzie_do_odkryc_pazdziernik_2018.pdf (dostęp 28.07.2025).
- 66) Na wsi najlepiej – 12 dobrych praktyk w turystyce wiejskiej (2018). Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/sport/na-wsi-najlepiej-12-dobrych-praktyk-w-turystyce-wiejskiej> (dostęp: 06.09.2025).
- 67) Niedziółka, A., Perchał, A. (2016). Działalność promocyjna stowarzyszeń agroturystycznych na przykładzie Małopolski. W: A. Jęczmyk, J. Uglis, M. Maćkowiak (red.). Turystyka wiejska. Zagadnienia ekonomiczne i marketingowe, vol. 1, Poznań: Wydawnictwo Wieś Jutra.
- 68) NIKiDW – Konferencja „Turystyka wiejska i muzea. Zobaczyc wieś w muzeum.” (2024). Pobrano z: <https://nikidw.edu.pl/konferencja-turystyka-wiejska-i-muzea-zobaczyc-wies-w-muzeum/> (dostęp: 06.09.2025).
- 69) NIKiDW – O nas. (b.d.). Pobrano z: <https://nikidw.edu.pl/kim-jestesmy/> (dostęp: 04.09.2025).
- 70) NIKiDW – Wydawnictwa (b.d.). Pobrano z: <https://nikidw.edu.pl/wydawnictwa/> (dostęp: 06.09.2025).
- 71) kampanii Odwiedź kulturę na wakacjach (b.d.). Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/kultura/o-kampanii-odwiedz-kulture-na-wakacjach> (dostęp: 04.09.2025).
- 72) KSOW+ (b.d.). Pobrano z: <https://www.ksowplus.pl/o-ksow> (dostęp: 31.07.2025).
- 73) nas. Pobrano z <https://skarbykowski.com/23/1/o-nas.html> (dostęp 25.08.2025).
- 74) Odpowiedź ministra rolnictwa i rozwoju wsi na interpelację nr 8799 w sprawie opłat za wydanie dokumentów określających kategorię obiektu zakwaterowania w gospodarstwach agroturystycznych, 17 grudnia 2004 r. Warszawa.
- 75) Odwiedź kulturę na wakacjach (b.d.). Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/kultura/odwiedz-kulture-na-wakacjach> (dostęp: 06.09.2025).
- 76) Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych – Facebook (2024). Pobrano z: https://www.facebook.com/SiecZagrodEdukacyjnych/photos/-podsumowanie-2024-roku-rok-2024-by%C5%82-dla-og%C3%B3lnopolskiej-sieci-zagr%C3%B3d-edukacyjnych/122145127124362056/?_rdr (dostęp: 03.09.2025).
- 77) Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych – O sieci (b.d.). Pobrano z: <https://zagrodaedukacyjna.pl/o-sieci/> (dostęp: 03.09.2025).
- 78) Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych – Zagrody (b.d.). Pobrano z: <https://zagrodaedukacyjna.pl/zagrody/> (dostęp: 03.09.2025).
- 79) Parzonko, A.J. (2006). Rola stowarzyszeń w rozwoju agroturystyki w Polsce. [w:] Problemy rozwoju turystyki na Wileńszczyźnie, Mazowszu, Podlasiu, Wołyniu i Podolu, t. 8. Warszawa – Lwów – Żytomierz: Wydaw. WSTiJO i SGGW.
- 80) POL-on – studia prowadzone na określonym kierunku (b.d.). Pobrano z: <https://radon.nauka.gov.pl/dane/studia-prowadzone-na-okreslonym-kierunku> (dostęp: 30.07.2025).

- 81) Porozumienie partnerskie o utworzeniu Polskiej Sieci Odnowy i Rozwoju Wsi (PSORW). (2013). Pobrano z <http://psorw.pl/download/attachment/70/img.pdf> (dostęp 28.07.2025).
- 82) Posiedzenie Zespołu do spraw wdrożenia modelu gospodarstwa opiekuńczego (2023). Pobrano z: <https://growid.pl/aktualnosc/posiedzenie-zespolu-do-spraw-wdrozenia-modelu-gospodarstwa-opiekunczego-2/> (dostęp: 06.09.2025).
- 83) Poszukaj REsetu na polskiej wsi – nowa kampania POT (2022). Pobrano z: <https://www.pot.gov.pl/pl/nawosci/wiadomosci-z-pot/poszukaj-resetu-na-polskiej-wsi-nowa-kampania-pot-2/> (dostęp: 06.09.2025).
- 84) POT pozyskała środki unijne na promocję turystyki wiejskiej (b.d.). Pobrano z: <https://www.pot.gov.pl/pl/nawosci/polecane/pot-pozyskala-srodki-unijne-na-promocje-turystyki-wiejskiej#:~:text=Polska%20Organizacja%20Turystyczna%20z%20powodzeniem%20aplikowa%5%82a%20o,dwuletniego%20planu%20operacyjnego%20%2D%20Krajowa%20Sie%4%87%20Obszar%C3%B3w.> (dostęp: 06.09.2025).
- 85) POT promowała „Dobre smaki na wsi” (2021). Pobrano z: <https://www.pot.gov.pl/pl/nawosci/wiadomosci-z-pot/pot-promowal-dobre-smaki-na-wsi> (dostęp: 06.09.2025).
- 86) Program rozwoju i promocji systemu kategoryzacji obiektów agroturystycznych i obiektów turystyki wiejskiej w Polsce. Dokument opracowany przez zespół ekspertów pod kierownictwem Iwony Majewskiej. Nałęczów, grudzie 2014.
- 87) Program rozwoju turystyki do 2020 roku (2015). Warszawa: Ministerstwo Sportu i Turystyki.
- 88) Program rozwoju turystyki na obszarach wiejskich w Polsce (2015). Warszawa: PFTW „GG”.
- 89) Projekty. Pobrano z <https://faow.org.pl/> (dostęp 25.08.2025).
- 90) Raciborski, J. (2020). Prawne uwarunkowania prowadzenia działalności edukacyjnej w gospodarstwach rolnych. Kraków: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie.
- 91) Raport końcowy. Ocena funkcjonowania lokalnych grup działania realizujących lokalną strategię rozwoju w ramach PROW 2007-2013. Raport przygotowany przez firmę PSDB Sp. z o.o., na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Pobrano z http://archiwum.ksow.pl/fileadmin/user_upload/ksow.pl/pliki/ANALIZY_ekspertyzy/LGD_raport_poprawiony_ost_bis_10_09_2012.pdf (dostęp 28.07.2025).
- 92) Raport na temat podaży turystyki wiejskiej po pandemii Covid-19 zrealizowanym przez Polską Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki (2023).
- 93) Regionalne Organizacje Turystyczne. Pobrano z: <https://www.pot.gov.pl/pl/o-pot/wspolpraca-z-regionami/regionalne-organizacje-turystyczne> (dostęp: 21.07.2025).
- 94) Regulamin udzielania pożyczek Fundacji Wspomagania Wsi. (2024). Pobrano z: https://fundacjawspomaganiawsi.pl/wp-content/uploads/2024/09/REGULAMIN-09_2024.pdf (dostęp: 28.07.2025).
- 95) Rejestr szkół i placówek oświatowych (b.d.). Pobrano z: <https://rspo.gov.pl/> (dostęp: 30.07.2025).

- 96) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 2019 r. w sprawie ogólnych celów i zadań kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz klasyfikacji zawodów szkolnictwa branżowego. Dz.U. 2019 poz. 316.
- 97) Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013. Dz.U. UE.L.2021.435.1.
- 98) Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 lipca 2025 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Sportu i Turystyki. Dz.U. 2025 poz. 1002.
- 99) Rozporządzenie (WE) Nr 852/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych. Dz.U. UE.L.2004.139.1.
- 100) Ryc, I. (2025). KONKURS! Odpoczywaj na wsi. Pobrano z: <https://www.ksowplus.pl/rozwoj-obszarow-wiejskich/aktualnosc/konkurs-odpoczywaj-na-wsi> (dostęp: 06.09.2025).
- 101) Samolińska, J. (2019). Inspekcja bez zębów. Pobrano z: <https://www.tygodnikprzeglad.pl/inspekcja-bez-zebow/> (dostęp: 05.09.2025).
- 102) Seroka-Stolka, O. (2007). Wsparcie rozwoju pozarolniczej przedsiębiorczości wiejskiej. W: S. Lachiewicz, M. Matejun (red.). Problemy współczesnej praktyki zarządzania. Tom II. Red. naukowa. Łódź: Wydawnictwo politechniki Łódzkiej, s. 96-104.
- 103) Siemiński, P., Poczta, W. (2014). Możliwości rozwoju agroturystyki i turystyki wiejskiej w ramach PROW 2007-2013 i 2014-2020. *Annals PAAAE* 16(6), s. 432-437.
- 104) Sikora, K. (2020). Zagrody edukacyjne. DODR Wrocław. Pobrano z: <https://www.dodr.pl/sites/default/files/userfiles/contents/publikacje/118/ulotkazagrodyedukacyjn e.pdf> (dostęp: 03.09.2025).
- 105) Sikorska-Wolak, I., Zawadka, J. (2016). Innowacyjne rozwiązania w turystyce wiejskiej. *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, nr 18(4), s. 207-212.
- 106) Stasiak, A. (2005). Strategie rozwoju produktu turystycznego obszaru. W: A. Panasiuk (red.) *Polityka turystyczna* (s. 328-337). Szczecin–Kopenhaga: Wyd. Fundacja na rzecz US.
- 107) Statut Izby Turystyki Rzeczypospolitej Polskiej. (2018). Pobrano z: https://itrp.pl/wp-content/uploads/2018/11/STATUT_ITRP.pdf (dostęp: 28.07.2025).
- 108) Statut Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. (2018). Pobrano z <https://www.gov.pl/web/arimr/pomoc-dla-kgw-na-realizacje-celow-okreslonych-w-ustawie---nabor-2025-marzec> (dostęp: 24.07.2025).
- 109) Statut Polskiej Izby Turystyki. (2024). Pobrano z: <https://pit.org.pl/wp-content/uploads/2024/08/Statut-Polskiej-Izby-Turystyki.pdf> (dostęp: 28.07.2025).
- 110) Stawicka, I. (2025). PIP: W 2024 r. nielegalnie zatrudniono 14,6 tys. Polaków. Pobrano z: <https://www.prawo.pl/kadry/dzialanosc-panstwowej-inspekcji-pracy-w-2024-r-raport,533790.html> (dostęp: 05.09.2025).
- 111) Stępnik, K., Nowak, P., Adamska, J. (2020). Strategia wdrażania modelu gospodarstwa opiekuńczego. Kraków: GROWID.

- 112) Strategia zarządzania zintegrowaną komunikacją marketingową w turystyce do roku 2030 (2024). Warszawa: Polska Organizacja Turystyczna.
- 113) Strzembicki, L. (2003). Instytucjonalne aspekty zarządzania turystyką wiejską w Polsce. Podstawowe problemy i tendencje. Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie, nr 402, s. 19-31.
- 114) Szczepańska, B, Szczepański, J. (2019). Współczesne role kół gospodyń wiejskich w społecznościach lokalnych (na przykładzie województwa dolnośląskiego). Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica, nr 68, s. 67-79.
- 115) Środa, M. (2009). Kobiety i władza. Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.
- 116) UN Tourism Announces Best Tourism Villages 2024: 55 Rural Communities Shaping the Future of Sustainable Travel (2024). Pobrano z: https://pre-webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2024-11/241115-un-tourism-announces-best-tourism-villages-2024-55-rural-communities-shaping-the-future-of-sustainable-travel-en.pdf?VersionId=QEd65xDKztKuGfxHWnFTW0Z9EW_0jlpq (dostęp: 06.09.2025).
- 117) Uroczystości finałowe konkursu o Europejską Nagrodę Odnowy Wsi. Pobrano z: <https://psorw.pl/206/uroczystosci-finalowe-konkursu-o-europejska-nagrode-odnowy-wsi.html> (dostęp 27.08.2025).
- 118) Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym. Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578.
- 119) Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa. Dz.U. 1998 nr 91 poz. 576.
- 120) Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Dz.U. 2023 poz. 412.
- 121) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym. Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95.
- 122) Ustawa z dnia 9 maja 2008 roku o Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Dz.U. 2023 poz. 1199.
- 123) Ustawa z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz.U. z 2018 r. poz. 2212, z 2019 r. poz. 693.).
- 124) Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy. Dz.U. 2007 nr 89 poz. 589.
- 125) Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Dz.U. 1985 nr 12 poz. 49.
- 126) Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej. Dz.U. 2016 poz. 1947.
- 127) Ustawa z dnia 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw. Dz.U. 1990 nr 34 poz. 198.
- 128) Ustawa z dnia 22 października 2004 roku o jednostkach doradztwa rolniczego. Dz.U. 2024 poz. 76.
- 129) Ustawa z dnia 24 listopada 2017 r. o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych. Dz.U. 2017 poz. 2361.
- 130) Ustawa z dnia 25 czerwca 1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej. Dz.U. 1999 nr 62 poz. 689.
- 131) Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia. Dz.U. 2006 nr 171 poz. 1225.

- 132) Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach hotelarskich oraz usługach pilotów wycieczek i przewodników turystycznych. Dz.U. 1997 nr 133 poz. 884.
- 133) Wiewióra, P. (2024). Patologie w najmie krótkoterminowym. Samorządowcy upominają się o zmiany w prawie. Pobrano z: <https://www.portalsamorzadowy.pl/wydarzenia-lokalne/patologie-w-najmie-krotkoterminowym-samorzadowcy-upominaja-sie-o-zmiany-w-prawie,588668.html> (dostęp: 05.09.2025).
- 134) Wkrótce upływa termin zgłoszeń do konkursu „Najlepsze Wsie Turystyczne UN Tourism 2025” (2025). Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/sport/wkrotce-uplywa-termin-zgloszen-do-konkursu-najlepsze-wsie-turystyczne-un-tourism-2025> (dostęp: 06.09.2025).
- 135) Wojciechowska, J. (2011). 20 lat polskiej agroturystyki – o przeszłości i przyszłości. *Turyzm*, 21(1–2), s. 67-73.
- 136) Wojciechowska, J. (2005). Elementy trwałe i nowe w strukturze organizacyjnej polskiej agroturystyki. W: *Turystyka wiejska a rozwój i współpraca regionów*. Krosno: PWSZ w Krośnie, s. 183–192.
- 137) Wojcieszak-Zbierska, M., Zawadka, J. (2019). Działania przedsiębiorcze kobiet na wsi na przykładzie KGW w powiecie gnieźnieńskim. *Turystyka i Rozwój Regionalny*, nr 11, s. 127–138.
- 138) Wybrano zwycięzców drugiej edycji „Na wsi najlepiej - 12 dobrych praktyk w turystyce wiejskiej” (b.d.). Pobrano z: <https://www.msit.gov.pl/pl/turystyka/kierunki-rozwoju-turyst/8509,Wybrano-zwyciezcow-drugiej-edycji-Na-wsi-najlepiej-12-dobrych-praktyk-w-turystyc.html> (dostęp: 06.09.2025).
- 139) Wykaz szkół rolniczych (2025). Pobrano z: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wykaz-szkol-rolniczych> (dostęp: 30.07.2025).
- 140) Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR. (2023). Pobrano z <https://www.gov.pl/attachment/09f83646-60af-4208-871b-f38bf2c94d3d> (dostęp 28.07.2025).
- 141) Zadania Wydziału Turystyki (2024). Pobrano z: <https://bip.dolnyslask.pl/a,99837,zadania-wydzialu-turystki.html> (dostęp: 01.08.2025).
- 142) Zajda, K. (2014). Wybrane uwarunkowania aktywności lokalnych grup działania na rzecz rozwoju turystyki wiejskiej. *Studia Obszarów Wiejskich*, nr 35, s. 155-168.
- 143) Zapraszamy na konferencję „Najciekawsze na wsi: nowoczesność i tradycja w promocji turystyki wiejskiej”. Pobrano z: <https://psorw.pl/208/zapraszamy-na-konferencje-najciekawsze-na-wsi-nowoczesnosc-i-tradycja-w-promocji-turystyki-wiejskiej-16-stycznia-2025-r-klodzko.html> (dostęp 28.07.2025).
- 144) Zarządzenie nr 4 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 kwietnia 2019 r. w sprawie utworzenia państwowej instytucji kultury – Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi. Dz. Urzędowy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 12 kwietnia 2019, poz. 2.
- 145) Zarządzenie nr 10 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 kwietnia 2025 r. zmieniające zarządzenie w sprawie powołania Zespołu do spraw wdrożenia modelu gospodarstwa opiekuńczego. Dz. Urzędowy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 9 kwietnia 2025, poz. 12.

- 146) Zarządzenie nr 11 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 22 kwietnia 2025 r. w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Dz. Urzędowy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 23 kwietnia 2025, poz. 13.
- 147) Zarządzenie nr 30 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 czerwca 2021 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw wdrożenia modelu gospodarstwa opiekuńczego. Dz. Urzędowy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 28 czerwca 2021, poz. 42.
- 148) Zarządzenie nr 73 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 listopada 2020 r. zmieniające zarządzenie w sprawie powołania Zespołu do spraw Turystyki Wiejskiej. Dz. Urzędowy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 23 listopada 2020, poz. 88.
- 149) Zarządzenie nr 74 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 30 września 2019 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw Turystyki Wiejskiej. Dz. Urzędowy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 4 października 2019, poz. 83.
- 150) Zarządzenie nr 76 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 października 2019 r. w sprawie połączenia państwowych instytucji kultury – Centralnej Biblioteki Rolniczej im. Michała Oczapowskiego i Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi. Dz. Urzędowy Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 16 października 2019, poz. 86.
- 151) Zawadka, J. (2017). Categorisation of rural accommodation facilities and its popularity among Polish citizens. *Acta Scientiarum Polonorum. Seria: Oeconomia*, nr 6(1), s. 101-109.
- 152) Zdunek, M. (2024). Odsetki dla rolników od ARiMR za opóźnienia? Pobrano z: <https://www.wrp.pl/odsetki-za-opoznienia-dla-rolnikow-od-arimr/> (dostęp: 06.09.2025).